

GİRESUN
ÜNİVERSİTESİ . UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER **ENSTİTÜSÜ** **Graduate School of** **Social Sciences**

İŞLETME
ANABİLİM DALI
Yüksek Lisans Tezi

Hasan CEBECİOĞLU
172018043

2020

GİRESUN

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

FINDIK FİNANSMANININ YÖRE KALKINMASINA KATKISI

HASAN CEBECİOĞLU

Danışman

Prof. Dr. Bayram KAYA

GİRESUN- 2020

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün .../.../2020 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi, Hasan CEBECİOĞLU'nun "Fındık Finansmanının Yöre Kalkınmasına Katkısı" başlıklı tezini incelemiş olup aday, 27/01/2020 tarihinde saat 13:00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tezli Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı SOYADI	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Bayram KAYA	
Üye	Doç. Dr. Kurtuluş Yılmaz GENÇ	
Üye	Doç. Dr. Ahmet Mutlu AKYÜZ	

ONAY

..../...../20....

Prof. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Fındık Finansmanının Yöre Kalkınmasına Katkısı” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Hasan CEBECİOĞLU

.../.../.....

ÖNSÖZ

Bu çalışmamızda, yöremizde tarımı yapılan fındık yetiştiriciliğinin Giresun ve yöre ekonomisine katkısını, sosyal ve kültürel yaşamına etkisini, fındığın yöredeki tarihsel sürecini, fındığın yetiştirilme şartlarını, ticaretini, ülkemiz ve yöremizdeki dikim alanlarını, üretim miktarını, fındıktan elde edilen gelirin ülkemiz ve yöre insanı açısından sağladığı katkıyı, fındık yetiştiriciliğine bağlı olarak yörede ki sosyal ve kültürel hayatın gelişimini inceledik.

Fındık, geçmişten günümüze yörede tarımı yapılan, yörenin iktisadi, kültürel ve sosyal yaşamına etki eden, ekonomik ve sosyal hayatın yörede o yıl üretilen fındık miktarına bağlı olarak şekillendiği, yöre insanı açısından ana geçim kaynağı olan bir tarım ürünüdür.

Bu tez çalışmamda bana yol gösteren ve rehberlik eden, öncelikle danışmanım Sayın Prof. Dr. Bayram Kaya'ya, İşletme Anabilim Dalı Başkanı Sayın Doç. Dr. Kurtuluş Yılmaz Genç'e, İşletme Bölümü'nün değerli öğretim üyelerine, Giresun Üniversitesi'nin değerli yönetici ve öğretim üyelerine ve aileme teşekkür ederim.

Saygılarımla

Hasan CEBECİOĞLU

..../..../.....

ÖZET

Bu çalışmada, ‘‘Fındık Finansmanının Yöre Kalkınmasına Katkısı’’ üzerinde durularak, fındık tarımının yöredeki gelişim sürecinden bahsedilip, fındığın süreçler içinde yöre ekonomisine ve sosyal hayata etkileri analiz edilmeye çalışılacak.

Tarım; yüzyıllar boyunca üretildiği coğrafyada insan yerleşimlerinin oluşmasında ana etken olmuş, insanlığın avcı ve göçebe yaşamdan yerleşik düzene geçmesine neden olmuş, sosyal ve ekonomik hayata etki etmiş ve medeniyetin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Tarım başlangıçta insanların kendi gıda ihtiyaçlarını karşılamak üzere ürettiği ve daha sonra yerel ve uluslararası ticaretin gelişmesine katkıda bulunan bir sektöre dönüşmüştür. Ulaşım olanaklarının ve ticaret ağlarının artması, canlıların yaşamını sürdürebilmesi için gıdaya olan ihtiyacı ve üreticinin tarımdan sağladığı gelire olan ihtiyacı ülkemizde ve dünyada tarım sektörünün gelişmesine, tarım üretim alanlarının artmasına neden olmuştur.

Yöremizde ise tarım daha çok coğrafi ve iklim koşullarından etkilenecek fındığa bağlı olarak gelişmiş ve yöremizdeki yaşama etki etmiştir. Yöremizin dağlık ve engebeli olması ve iklim koşullarındaki uygunluk fındık ve çay tarımını ön plana çıkarmıştır.

Yöremizde sanayi tesislerin olmayışı, hizmet sektörlerindeki gelirin yetersizliği ve alternatif tarım ürünlerinin azlığı yöre halkını tarım ürünleri yetiştiriciliğinde fındık ürününe bağımlı hale getirmiştir.

Bu çalışmada fındık yetiştiriciliği yapan çiftçilerin yapısal özelliklerini, üretim maliyeti unsurlarını, gelirlerini, tasarruf ve harcama eğilimlerini tespit etmeye çalışılmıştır. Üreticilere birebir görüşme yöntemi ile anket çalışması uygulanmış 61 fındık üreticisiyle görüşülmüştür. Araştırma sonucunda; üreticilerin %25’i fındık yetiştiriciliği, %75’i başka meslekle işteğal etmektedir. Üreticiler fındık üretiminden elde ettikleri gelirin %20’sini tasarruf edip %80’ini harcamaktadır. Üreticiler fındık yetiştiriciliği yaparken üretim maliyeti unsurlarına katlanmakta bu maliyet unsurları üreticilere, arazi yapısına ve fındık üretim sahasına göre farklılıklar göstermektedir.

Bu tez çalışmasında anket çalışması sonucunda elde edilen veriler analiz edilerek sonuçlara ulaşılmaya çalışılmış, çıkan sonuç verilerinden hareketle fındık tarımından elde edilen gelirin, Giresun yöresine çarpan etkisi araştırılmış, neticesinde Giresun’un toplam fındık üretiminden elde ettiği gelirin ilin ekonomik ve sosyal yaşamına ve Giresun ilinin gayri safi yurtiçi hasılasına etkisi tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fındık, finansman, kalkınma, tarım, üretim, ekonomi, ticaret, ihracat.

ABSTRACT

In this study, 'The Contribution of Hazelnut Finance to Local Development' will be emphasized and the development process of hazelnut agriculture in the region will be mentioned and the effects of hazelnut on local economy and social life will be analyzed.

Agriculture has been the main factor in the formation of human settlements in the geography where it has been produced for centuries, has caused mankind to shift from predator and nomadic life to settled order, has influenced social and economic life and contributed to the development of civilization.

Agriculture has initially developed into a sector that people produce to meet their own food needs and then contribute to the development of local and international trade. The increase in transportation opportunities and trade networks, the need for food for the survival of living beings, and the need for the income provided by the producer from agriculture have led to the development of the agricultural sector in our country and the world and the increase of agricultural production areas.

In our region, agriculture has been affected mostly by geographical and climatic conditions and developed depending on hazelnut and has affected the life in our region. Our region's mountainous and rugged and climatic conditions have brought hazelnut and tea farming to the forefront.

The lack of industrial facilities in our region, insufficient income in the service sectors and the lack of alternative agricultural products have made the local people dependent on hazelnut production in agricultural products.

In this study, it has been tried to determine the structural features, production cost elements, income, saving and spending trends of farmers who produce hazelnut. 61 hazelnut producers were interviewed with a one-on-one interview method. As a result of the research; 25% of producers are engaged in hazelnut cultivation and 75% are engaged in other professions. Producers save 20% of their income from hazelnut production and spend 80%. While producers grow hazelnut production, they bear the cost of production, and these cost factors differ according to producers, land structure and hazelnut production area.

In this thesis study, the data obtained as a result of the survey study were analyzed and the results were tried to be reached, the effect of the income obtained from hazelnut farming on Giresun region was investigated based on the resulting data, and the economic and social life of Giresun from the total hazelnut production of the province and the informal province of Giresun province. Its effect on the net domestic product has been determined.

Key Words: Hazelnut, finance, development, agriculture, production, economy, trade, export.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	IX
TABLOLAR LİSTESİ	X
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ	XIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FINDIK TARIMINA GENEL BİR BAKIŞ	5
1.1. Fındık Tarımının Tarihsel Gelişimi ve Ekonomisi.....	5
1.2. Yörenin Coğrafi ve Demografik Özellikleri	13
1.3. Fındık.....	16
1.3.1. Fındık Tarımı	19
1.3.2. Fındık Tarımında Verim	20
1.4. Fındık Tarımında Destekleme ve Politikalar.....	21
1.5. Üretim.....	27
1.5.1. Dünya Üretimi	27
1.5.1.1. İtalya	29
1.5.1.2. Amerika Birleşik Devletleri	30
1.5.1.3. İspanya	31
1.5.1.4. Diğer Üretici Ülkeler	31
1.5.2. Türkiye Üretimi	32
1.5.2.1. Türkiye’de Fındık Üretim Alanı ve Üretim Durumu.....	32
1.5.2.1.1. Bölgelere Göre Türkiye Fındık Dikim Alanları.....	36
1.5.2.1.2. İl Bazında Türkiye Fındık Dikim Alanları.....	37
1.6. Tüketim	38

1.6.1. Dünya Tüketimi	38
1.6.2. Türkiye Tüketimi	39
1.7. Fındık İhracatı	41
1.8. Piyasa ve Fındık Fiyatları	43
1.8.1. İhraç Fiyatları	47
1.8.2. Alım Fiyatları	49
1.8.3. Borsa Fiyatları	53
1.9. Fındık İşleme Sanayi	54
1.10. Fındık ve Tarım Ürünlerinde Pazarlamaya Bakış	58

İKİNCİ BÖLÜM

2. FINDIĞIN YÖREYE ETKİLERİ	62
2.1. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hayatın Şekillenmesine Etkisi	62
2.2. Fındık Tarımının Ekonomiye ve Giresun Yöresine Etkisi	66
2.3. Fındığın ve Fındık Piyasasının Ekonomik Etkisi	68
2.3.1. GSYH Üzerine Etkisi	69
2.3.2. İstihdam Üzerine Etkisi	73
2.3.3. Üretim ve Tüketim Üzerine Etkisi	77
2.3.4. Fiyat Dengesi Üzerine Etkisi	78
2.3.5. Dış Ticaret Üzerine Etkisi	81
2.3.6. Diğer Sektörler Üzerine Etkisi	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. FINDIK ÜRETİM MALİYETİ, ÇARPAN ETKİSİ, ANKET VERİLERİ VE FINDIKTAN ELDE EDİLEN GELİRİN YÖRE EKONOMİSİNE ETKİLERİ	84
3.1. Fındık Ürünü Maliyetine Etki Eden Unsurlar ve Fındık Maliyeti	84
3.1.1. Fındık Bahçesi Bakımı ve Fındık Üretim Maliyetleri	85
3.1.1.1. Kesme, Budama, Ayıklama ve İşçiliği Maliyetleri	85
3.1.1.2. Gübre Kullanımı ve Bahçeye Uygulama İşçiliği Maliyetleri	85
3.1.1.2.1. Hayvansal Gübre ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri	86
3.1.1.2.2. Fosforlu Gübre ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri	86

3.1.1.2.3. Azotlu Gübre ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri.....	87
3.1.1.2.4. Kompoze Gübre ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri.....	87
3.1.1.2.5. Yaprak Gübresi ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri	88
3.1.1.3. Kireç Uygulama ve İşçiliği Maliyeti.....	88
3.1.1.4. Çapalama Belleme	88
3.1.1.5. Tarım İlacı, Zirai Mücadele ve İşçiliği Maliyetleri	88
3.1.1.6. Bakım ve Üretim ile İlgili Diğer Maliyetler	89
3.1.2. Fındık Toplama Hasat ve Satış Maliyetleri	89
3.1.2.1. Fındık Hasadı Öncesi Bahçe Temizliği.....	89
3.1.2.2. Hasat İşçiliği Maliyeti.....	90
3.1.2.3. Harmana Taşıma İşçiliği	90
3.1.2.4. Harmanlama İşçiliği ve Satış Maliyetleri	91
3.1.2.5. Diğer Maliyetler.....	91
3.1.3. Fındıktan Sağlanan Yan Gelirler	91
3.1.3.1. Odun Geliri	92
3.1.3.2. Fındık Zurufu, Ot, Yaprak Kompost ve Diğer Yan Gelirler.....	92
3.1.3.3. Destekleme Gelirleri	92
3.1.4. Fiyat Maliyet Karşılaştırması	92
3.2. 2000 Sonrası Türkiye’de ve Giresun’da Fındık Üretiminin Sayısal Verilerle Karşılaştırılması.....	95
3.2.1. Giresun’da 2010-2016 Yılları Arasında Ödenen Müstahsil Vergi Kesintileri	99
3.2.2. Giresun’da 2000 Sonrası Üretilen Fındık Miktarı ve Fındıktan Elde Edilen Gelir.....	100
3.3. Literatür.....	101
3.4. Fındığın Çarpan Etkisi.....	103
3.5. Fındık Finansmanının Yöre Kalkınmasına Katkısı Konulu Çalışma için Yapılan Alan Araştırması.....	112
3.5.1. Araştırmacının Birebir Görüşmeler ile İlgili Gözlemleri	112
3.5.2. Alan Araştırmasının Amacı ve Önemi	112
3.5.3. Alan Araştırmalarının Evreni ve Örneklemi	113
3.5.4. Alan Araştırmanın Veri Toplama Araçları	113

3.5.5. Alan Araştırmasının Veri Toplama Araçlarının Geçerlilik ve Güvenilirliği.....	114
3.5.6. Alan Araştırmasının Yöntemi.....	114
3.5.7. Alan Araştırmasının Modeli ve Hipotezleri	115
3.5.8. Bulgular ve Yorumlar	118
3.5.8.1. Demografik Bilgilerin Dağılımı.....	118
3.5.8.2. Katılımcılara Yöneltilen Açık Uçlu Sorulara İlişkin İçerik Analizi.	120
3.5.8.3. Fındık Üreticileriyle Birebir Yapılan Görüşmelerin İçerik Analizi	121
3.6. Türkiye ve Giresun'un Harcama ve Tasarruf Oranları ve Eğilimi.....	128
3.6. 1. Yurtiçi Harcama ve Tasarrufların Türkiye ve Giresun Eğilimi.....	131
GENEL DEĞERLENDİRME.....	134
SONUÇ VE ÖNERİLER	136
KAYNAKÇA.....	142
EK	149
Ek -1: Fındık Üreticileri Mülakat Formu	149
Ek -2: Yıllara Göre Gerçekleşen Hazır Müstahsil Satışı Kabuklu Fındık Miktar ve Tutarları.....	150
Ek -3: Yıllara Göre Gerçekleşen Hazır Müstahsil Satışı Kabuklu Fındık Toplam Miktar ve Tutarları	151
ÖZGEÇMİŞ	152

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
EFİT	: Entegre Fındık İşleme Tesisleri
FİSKOBİRLİK	: Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği
FTG	: Fındık Tanıtım Grubu
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
MEİGE	: İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi
KFMİB	: Karadeniz Fındık ve Mamulleri İhracatçıları Birliği
TİM	: Türkiye İhracatçıları Meclisi
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TZDK	: Türkiye Ziraî Donatım Kurumu
TZOB	: Türkiye Ziraat Odaları Birliği
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Da	: Dekar
Ha	: Hektar
Kg	: Kilogram

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: TMO Fındık Alımları	27
Tablo 2: Dünya Fındık Üretimi (Ton).....	28
Tablo 3: Dünya Fındık Dikim Alanları (Hektar)	29
Tablo 4: Türkiye’de Fındık Üretim Alanı ve Üretim Durumu.....	32
Tablo 5: Bölgelere Göre Türkiye Fındık Dikim Alanları (daa)	36
Tablo 6: İl Bazında Türkiye Fındık Dikim Alanları (Ha).....	38
Tablo 7: Dünya ve Türkiye Fındık Tüketimi (Ton/Kabuklu)	40
Tablo 8: 2000 - 2017 Yılları Arası Türkiye Fındık İhracat Rakamları	41
Tablo 9: İhraç Sezonu İtibariyle Ortalama İç Fındık İhraç Fiyatları (\$/Kental)	49
Tablo 10: Yıllar İtibariyle Fındık Alım Miktar ve Fiyatları	51
Tablo 11: Toprak Mahsulleri Ofisinin Alımları.....	52
Tablo 12: Ordu ve Giresun Ticaret Borsalarında Oluşan Ortalama Tombul Kabuklu Fındık Fiyatları.....	53
Tablo 13: Fındık Kırma Fabrikalarının Coğrafi Dağılımı ve Günlük Kapasite Özel Sektör	56
Tablo 14: Fiskobirlik Fındık Kırma Fabrikalarının Coğrafi Dağılımı ve Günlük Kapasite.....	56
Tablo 15: Fiskobirlik-EFİT A.Ş. Fındık Mamulleri Üretiminde Kapasite Durumu	57
Tablo 16: Türkiye’de Tarımın GSYİH İçindeki Payı	69
Tablo 17: Türkiye’de Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları (%)	70
Tablo 18: 2000-2015 Yılları Arası Türkiye Fındık İhracatının Tarımsal GSYİH ve GSYİH İçindeki Payları (%)	71
Tablo 19: 2004-2014 Yılları Arası Türkiye ve Giresun İli Sektörlere Göre Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH).....	72
Tablo 20: Tarımın İstihdam İçerisindeki Payı (%).....	75
Tablo 21: Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane Bölgesinde İstihdam Edilenlerin Sektörlere Dağılımı	76
Tablo 22: Türkiye’de İstihdam Edilenlerin Sektörlere Göre dağılımı	77
Tablo 23: Tarım Dış Ticaret Oranı (%).....	82
Tablo 24: 2018 yılı Fındık Üretim Maliyeti Unsurları Tutarı.....	93
Tablo 25: Yıllar İtibariyle Fiyat Maliyet Karşılaştırması.....	94

Tablo 26: Türkiye ve Giresun'un Fındık Üretim Alanları(ha) ve Giresun'un Türkiye İçindeki Payı (%)	97
Tablo 27: Giresun Fındık Üretiminin Türkiye Üretimindeki Payı (%).....	98
Tablo 28: Giresun'da 2010-2016 Yılları Arasında Ödenen Müstahsil Vergi Kesintileri (TL)	99
Tablo 29: Giresun'da 2000 Sonrası Üretilen Fındık Miktarı ve Fındıktan Elde Edilen Gelir (TL).....	100
Tablo 30: Giresun'da 2009 Sonrası Üretilen Fındık Miktarı ve Fındıktan Elde Edilen Gelir (TL).....	109
Tablo 31: Giresun'da 2009 Sonrası Fındıktan Elde Edilen Gelir ve Anket Çalışmasından Elde Edilen Verilere Göre Oluşturulan Çarpan Etkisi (TL).....	110
Tablo 32: Giresun'da 2018 Yılında Fındıktan Elde Edilen Gelir ve Anket Çalışmasından Elde Edilen Verilere Göre Oluşturulan Çarpan Etkisi (TL).....	110
Tablo 33: Giresun'da 2018 Yılında Fındıktan Elde Edilen Gelir ve Birim ve Toplam Maliyet Farkı(TL)	111
Tablo 34: Giresun'da 2018 Yılında Fındıktan Elde Edilen Net Gelir ve Anket Çalışmasından Elde Edilen Verilere Göre Oluşturulan Çarpan Etkisi (TL).....	111
Tablo 35: Pilot Çalışma İçin Ölçeklerin Güvenilirliği	114
Tablo 36: Temel Hipotezler	116
Tablo 37: Fındık Üreticileri Örnekleme İçin Hipotezler	117
Tablo 38: Katılımcıların Kişisel Bilgilerinin Dağılımı	119
Tablo 39: Fındık Üretiminin Sizce En Önemli 5 Sorunu Nedir?.....	121
Tablo 40: Fındık Üretim Maliyetleriniz Nelerdir?	122
Tablo 41: Fındıktan Elde Ettiğiniz Geliri Yüzde (%) Olarak Nelere Harcıyorsunuz?	125
Tablo 42: Fındık Üretiminden Elde Ettiğiniz Gelirden Tasarruf Edebiliyor musunuz?	126
Tablo 43: Giresun'da Fındığın Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz?.....	127
Tablo 44: Türkiye'nin Geleceğini Ekonomik ve Siyasi Olarak Nasıl Görüyorsunuz?	128
Tablo 45: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Cari Temel Fiyatlarla, Bin TL).....	128
Tablo 46: 2014-2018 Yılları Arası Giresun Verileri.....	129
Tablo 47: Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları (Bin TL).....	129

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Türkiye’de Fındık Üretim Alanı Ve Üretim Durumu	33
Grafik 2: Türkiye Fındık İhracatı (Milyon \$)	42
Grafik 3: Yıllar İtibari ile Fındık Maliyeti ve Satış Fiyatı Karşılaştırması.....	95
Grafik 4: Giresun’da 2000 Sonrası Üretilen Fındıktan Elde Edilen Gelir(TL)	101
Grafik 5: Üreticinin Fındıktan Elde Ettiği Gelirin Harcama Eğilimleri(%)	126
Grafik 6: 2018 Yılı Türkiye Hane Halkı Tüketim Harcaması	130
Grafik 7: 2018 Yılı Türkiye ve Giresun Hane Halkı Tüketim Harcaması.....	130
Grafik 8: Yurtiçi Harcama ve Tasarrufların Türkiye’deki Eğilimi.....	132

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Arz ve Talep Dengesi	45
Şekil 2: Fındık Sektörünün Çarpan Etkisi	106
Şekil 3: Çarpanın Milli Gelir Düzeyine Etkisi	108
Şekil 4: Araştırmanın Modeli	116

GİRİŞ

Bilgi ve teknoloji çağı olarak adlandırdığımız günümüzde kalkınma; sadece ekonomik parametrelerdeki gelişmeler olarak değil, eğitim ve sağlık olanaklarına erişim, adalet, demokrasi, bilgi toplumu, insani gelişmişlik, refah düzeyi, adil gelir dağılımı, insan onuruna yaraşır iş ve ücret, toplumsal cinsiyet eşitliği ve insan hakları, ekonomik başarının ve refahın devamlılığı, sürdürülebilir rekabet ve çevre koşulları gibi birçok alanı içine alır.

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi hangi seviyede olursa olsun, tarım ürünlerinin; ülkelerin ekonomik ve sosyal yapısında önemli bir yeri vardır. Tüm canlıların yaşamını devam ettirebilmesi için beslenmesi gerekir. Tarım ürünleri doğrudan veya dolaylı olarak yeryüzünde yaşamın devamlılığını sağlarken üretildiği bölgelerin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine de önemli katkılarda bulunur. Tarım, insanlık medeniyetinin oluşmasında ana etken olmuştur.

Tez çalışmamızın konusu olan fındık, dünyanın belirli bölgelerinde yetişen değerli tarım ürünlerinden biridir. Ülkemizde ise fındık üretimi için en uygun iklim koşullarını sağlayan Doğu Karadeniz Bölgesi ana üretim yeridir.

Dünya fındık üretiminin yüzde 70'ini gerçekleştiren Türkiye'nin, ihrac ettiği tarım ürünleri arasında fındık ilk sıralarda yer almaktadır. Türkiye'nin önemli tarım ürünlerinden biri olan fındığın; üretiminde ve ihracatında dünya lideri olması küresel piyasalarda etkinliğini arttırmış ve bu piyasalarda fındıkla ilgili stratejilerin belirlenmesinde önemli bir karar alıcı olmasını sağlamıştır. Ülkemizin ihrac kalemleri içinde fındık ihracatının, toplam tarım ürünleri ihracat geliri içerisindeki payı ortalama % 20 seviyelerindedir. Fındık üretimi, Türkiye'nin ihracat rakamlarını yükseltmekte, ticari hayatına katkı sağlamakta, tarımın devamlılığına ve sürdürülebilirliğine olumlu etki yapmakta, bölgesel göçleri azaltmakta, sosyal, ekonomik ve demografik dengenin korunmasına yardımcı olmakta ve ayrıca çoğu üretici için önemli bir gelir ve istihdam kaynağı olmaktadır.

Ülke ve yöre ekonomisinde oldukça önemli bir yeri olan fındık başta Giresun, Ordu, Trabzon ve Rize olmak üzere Karadeniz'e kıyısı olan hemen hemen her ilde yetiştirilmektedir.

Fındığın, birçok sektörde ham madde ve ara malı olarak kullanılması ile ekonomik açıdan önemi sürekli olarak artmaktadır. Fındık, kuruyemiş olarak tüketildiği gibi pastacılıkta, helvacılıkta tatlıcılıkta ve özellikle çikolata endüstrisinde geniş ölçüde kullanılmaktadır. Fındık ürünü de bazı tarım ürünleri gibi, dünyada belirli bölge ve coğrafi alanların yaşam tarzıyla özdeşleşen, o bölgelerde yaşayan insanların kültürünü, sosyal ve ekonomik hayatını düzenleyen tarım ürünlerindedir.

Giresun ve yöresinin iklim koşulları ve coğrafi özellikleri nedeniyle tarımsal yapısının tek ürüne bağımlı olması fındık tarımını bölgenin en önemli ürünü haline getirmiştir. Tüm ekonomik ve sosyal planların fındık tarımına göre planlandığı yörede; Yöre Halkı fındığı başının tacı etmiş kent meydanına da ‘‘Fındık Başımızın Tacı’’ isminde anıt dikmiştir.

Gerek ilimiz ve yöremiz gerekse de ülkemiz için önemli bir tarım ürünü olan fındığımızdan sağladığımız katma değer ve finansmanın iyi analiz edilerek gelecekte daha da arttırılabilmesi için strateji ve politikalar oluşturup tüm ülke olarak fındığımıza sahip çıkmalıyız.

Problem

Ülkemiz ekonomisinin ana dinamiklerinden olan tarım sektörü ülkemiz için çok önemli bir sektördür. Tarım sektörü içinde yer alan fındık üretimi ise yetiştirildiği bölgelerde daha önce yetiştirilen farklı tarım ürünlerinin yerine üretimi yapılmaya başlanmış yetiştirildiği üretim alanlarında ana tarım ürünü haline gelmiştir. Ülkemiz tarım ürünleri ihracatının ortalama % 20’ sini fındık ihracatı oluşturmaktadır. Gerek ülkemiz ihracatına ve ekonomisine yaptığı katkı gerekse de üretim bölgelerine yaptığı katkı fındık meyvesini önemli bir ürün haline getirmiştir. Yetiştirilmesi için ithal ara malı girdilerine ihtiyaç duymayan, üretilmesi için katlanılan maliyet önemli ölçüde üretim bölgelerinden karşılanan fındık ürünü aynı zamanda bazı tarım ürünlerine göre yetiştirilmesi fazla maliyet ve zahmet gerektirmeyen bir üründür. Bütün bu veriler fındık üretiminin, döviz girdisi oluşturması ve ithal girdiler kullanmadan ihracatı arttırması ve yetiştirildiği bölgelere katkısı bakımından vazgeçilmez olduğu sonucunu doğurmaktadır. Çalışmamızda cevabını aradığımız problem tarım sektörü içinde yer alan fındık yetiştiriciliğinin

maliyet ve üretim ilişkisi, mevcut veriler, çarpan katsayısı ve anket çalışması yoluyla analiz edilerek Giresun iline ve üreticiler üzerine etkilerini araştırmaktır.

- Fındık gelirlerinin ihracat gelirleri içerisindeki payı nedir?
- Giresun yöresinin fındık üretim miktarı ve fındıktan elde ettiği gelir nedir?
- Üreticiler fındık gelirini elde etmek için hangi maliyetlere katlanıyor?
- Üreticilerin fındık geliri ve maliyet ilişkisi nedir?
- Üreticilerin fındık üretiminden elde ettiği gelirin harcama eğilimi nedir?
- Fındık sektörünün Giresun yöresine çarpan etkisi nedir?

Çalışmanın Amacı

Bu tez çalışmasında dünyada ki en kaliteli fındığı üreten, dünya fındık üretiminde ve ihracatında lider konumunda olan Türkiye'nin ve ağırlıklı olarak Giresun yöresinin fındıktan sağladığı gelirin etkisini araştırmak amaçlanmıştır.

Çalışmanın Önemi

Çalışmanın önemi literatür incelendiğinde Giresun ilinin fındık üretiminin ilin ticari hayatına ve üreticinin gelirine etkisi ile ilgili bir çalışma ile karşılaşılabilmesi literatürde bu tür çalışmaların azlığı ve örnek oluşturacak olmasıdır. Diğer yapılan çalışmalar genel olarak konuları ana hatlarıyla incelemiş üretimin ilk aşamasını başlatan çiftçi boyutuna inmemiştir. Ülkemizde tarım sektörünün içinde bulunduğu durum, ekonomimize etkisi ve çiftçilerin desteklenmesi konusunda faydalı bir kaynak olması açısından önem taşımaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın birinci bölümünde fındığın yöremizdeki tarihsel süreci, Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet dönemindeki gelişmeler, piyasasının yapısı, kapsamı ve ekonomiye etkileri teorik olarak incelenmekte, yörenin coğrafi ve demografik özellikleri açıklanmaktadır.

İkinci bölümde ise Türkiye'de tarım ekonomisi, fındık tarımı, fındığın sosyal ve kültürel hayata etkileri, fındık piyasası ve fındıkla ilgili politikalar ele alınmakta,

findık üretim, ihracat, tüketim, istihdam, ticaret ve tarımsal pazarlamada findığın pazarlanması ile ilgili veriler incelenmektedir.

Üçüncü bölümde ise findık maliyetine etki eden unsurlar, findık fiyatı ve maliyeti karşılaştırması, findıktan sağlanan yan gelirler, yapılan anket çalışmasından elde edilen bulgular ve findığın çarpan etkisi ortaya konmuştur.

Sınırlılıklar

Çarpan yöntemi ile findık üretiminin Giresun iline etkisinin çarpan katsayısı hesaplanırken, yapmış olduğumuz anket çalışmasındaki üreticilerin harcama ve tasarruf oranları dikkate alınarak ve Gülden Ülgen'in 2014 yılında 6.Baskısı yayınlanan "İktisat Bilimine Giriş" adlı kitabından yararlanılmıştır.

Çarpan katsayısı, Ticaret borsasında işlem gören yıllara göre gerçekleşen hazır müstahsil satışı kabuklu findık miktar ve tutarları verilerinden 2018 yılı daha güncel olduğu için 2018 yılı tutarlarına uygulanarak hesaplanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. FINDIK TARIMINA GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Fındık Tarımının Tarihsel Gelişimi ve Ekonomisi

Fındığı, insanlığa ilk anlatan Teophrastos (İ.Ö.372-287) olmuştur. Latin kökenli Plinius(İ.S.23-79) da fındıktan bahsetmiştir. Teophrastos ile Plinius fındığın Avrupa ülkeleri olan Yunanistan ile İtalya'ya Pontos'tan yani günümüz Türkiye'si sınırları içinde bulunan Doğu Karadeniz kıyılarından getirilmiş olduğunu yazmıştır (Göreci, 2004: 11).

Ülkemizin, Doğu Karadeniz Bölümü'nde yer alan Giresun yöresi tarihsel süreçte fındık meyvesinin Türkiye'deki ilk üretim merkezi olmuştur. Fındık, Türkiye ve Avrupa'ya Doğu Karadeniz Bölümü'nden dağılmıştır.

Fındık meyvesinin, dünya ticaretinde ihraç malı olarak satışını gösterir ilk yazılı belge 1403 tarihini göstermektedir. İspanya Kralı III.Henri, 1403 yılında, Roy Gonzalez Klavyo'yu, Özbekistan'ın en güneyinde yer alan Semerkant şehrine Hükümdar Timur'a elçi olarak gönderir. Klavyo; Semerkant'ta Timur ile görüşür. Geri dönüş yolunda, Trabzon'dan İstanbul'a deniz yoluyla döner. Yolculukta gördüklerini yazdığı seyahatnamesinde;''17 Eylül 1403'te Trabzon'dan kaptan Nicolos Cojen yönetimindeki fındık yüklü bir gemiyle 25 günde İstanbul'a vardık.'' diyerek bahseder. Klavyo'nun bu yazdıklarından hareketle fındık meyvesinin 14.ve 15. asırlarda uluslar arası bir ticaret malı olarak ihraç edildiğini söyleyebiliriz (Göreci, 2004: 13).

Giresun da tarım üretiminin ekonomik anlamda en önemli unsuru fındık tarımıdır. Doğa da, yabani halde bulunan fındıkların zirai yöntemlerle ürün haline dönüştürülmesi ve fındığın ilk defa ekonomik bir değer taşıyan ürün haline getirilmesi ise 1580'lerde mümkün olmuştur. Giresun'da fındık üretimi sahil kesimde daha çok yapılmaktadır. İç kısımlara gidildikçe iklim ve arazi koşulları dolayısıyla azalır. Nedeni ise fındığın yetişme koşulları (uygun rutubet, sıcaklık ve yağış) sahil bölgelerinde daha elverişli olmaktadır. Fındık aslen yabani bir meyve olduğundan dolayı hiç ilgilenilmese dahi doğası gereği bir miktar ürün almak olasıdır. Giresun fındığı, ihtiva ettiği yağ miktarının kalitesi, kendine has olan

aroması, tadı ve kavrulduğunda iç kabuğunu atması nedeni ile dünya piyasalarında birinci kalite fındık olarak kabul edilmektedir (Sarısamam, 1999: 105).

Fatih Sultan Mehmet'in Pontus Rum İmparatorluğu'na son vermesi ve yörenin Osmanlı İmparatorluğu'nun eline geçmesiyle, Türk asıllı Osmanlı çiftçisi fındık ile tanışmış az da olsa fındık üretiminde ve ticaretinde bulunmuştur. Fındık tarımında ve ticaretinde, cumhuriyete kadar asıl söz sahibi olan Rum ve Ermeni asıllı tüccar ve yetiştiricilerdir. Türk köylüsü daha çok bu azınlıkların yanında işçi olarak çalışmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda üretimin ana unsurunun tarımsal üretim olması, arazi sahipliğini ve bunun evrimini öncelikli hale getirir. Osmanlı İmparatorluğu'nda arazi sistemi etkilenmiş olduğu diğer medeniyetlerin karmaşık ve ilginç bir bileşenidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun hakim olduğu geniş coğrafi toprak alanında hakim olduğu yerlere göre farklı koşullar göstermekle birlikte, tarım için kullanılan arazinin sahipliği önceleri kural olarak devlete aittir (miri arazi). Dirlik ya da tımar sistemiyle arazi; yıllık gelirine göre has, zeamet ve tımar olarak nitelendirilir ve kullanımı, ana işlevleri devlete vergi toplamak ve Osmanlı ordusuna asker temin etmek olan devlet görevlilerine bırakılırdı. Bu sistem, Osmanlı tarım üretim yapısında devleti belirleyici bir duruma getiriyordu (Kepenek, 2012: 14).

Osmanlı tarım sisteminde, tarım üretiminden elde edilen katma değer, onu üreten çiftçilere değil, vergi ve askeri görevler için devlete aktarılmıştır. Bunun sonucu olarak; tarımda ürün ticarileşememiş, üreticide yeterli gelir elde edemediği için tasarruf yapamamıştır. Osmanlıdan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne ise; toprak ağalık düzeni, fakir ve borçlu çiftçi ve geçmişte tımar sahibi ve mültezime şimdi ise büyük toprak ağasına bağlı, çok küçük topraklı veya topraksız ırgat köylülük şeklinde olan, dönüşüme dirençli bir yapı kalmıştır (Aysu, 2001: 64)

Giresun ise, XIX. asrın sonlarına doğru önemli bir liman kenti haline geldi; Giresun Limanı, yörede üretilen fındık, mısır ve fasulye gibi tarım ürünlerinin dışarıya gönderildiği bir liman özelliği kazandı. Bu özelliğinden dolayı Giresun'da ticaret firmaları kurulmuş olup, 1893'te haftada beş altı gemi Giresun limanına gelmekteydi. Giresun, özellikle iç kesimleri ile limanı arasındaki nispeten iyi sayılabilecek yol ağı sayesinde oldukça dinamik olarak nitelendirilebilecek bir ticari potansiyele sahip bulunmaktaydı (Bekdemir, 2007: 48).

Osmanlı'da ise tarım üretimin piyasalara açılması içerdeki ekonomik gelişmelerden değil, dış ekonomik ilişkilerden kaynaklanmıştı. Osmanlı tarımında ağalık, yarıcılık ve ortakçılık ilişkileri egemendir ve insan emeği ucuzdur. Pazara açılması çok sınırlı kalan tarımsal üretimde makineli üretime geçilememiş ve makine ile insan gücü arasında maliyet farkının büyük olması nedeni ile ucuz olan insan gücü üretimde makine kullanımına olanak vermemiştir (Kepenek, 2012: 43).

Osmanlı Devleti'nin üretim ekonomisi tarıma dayalıydı. Tarım Osmanlı Devleti'nin kısıtlı olan gelir kaynakları arasında en önemli unsurdur. Osmanlı Devleti ve Giresun'da tarıma dayalı ekonomik yapı böyle iken bazı gelişmeler, olumlu atılımlar oldu; Giresun'un fındık tüccarlarından Tacalizade Mustafa ile Hacı Alizade Kaşif Efendiler, 1879 yılında bir şirket kurdular. İtalya'da bulunan Trieste kentinde açtıkları bir şube aracılığı ile Avrupa ülkelerine fındık ihracatı yaptılar. Özellikle Budapeşte'ye iç fındık, İskenderiye'ye de kabuklu fındık ihraç ettiler. 1878-1913 yılları arasında ihracı yapılan fındıklardan toplam 1.139.000 altın lira gelir elde edilmiştir. 1901 yılında; 862.575 kişi, 21.090.956 dönüm tarım arazisinde ve 1601 yerleşim biriminde, fındık tarımı ile uğraşmaktadır (Göreci, 2004: 14).

Osmanlı'dan Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar fındığın tek üreticisi ve satımcısı Giresun yöresidir. Fındık asıl olarak tarih boyunca bu yörede evrimleşmiştir.

Osmanlı Devleti'nin vergi gelir kalemleri arasında sayılan Aşar, yani onda bir anlamına gelen, ilk uygulandığı sırada tarımsal ürünlerden onda bir oranında aynı olarak alınan bir vergi olmakla birlikte ilerleyen yıllarda, %12 oranında uygulanmıştır. Üreticinin elde ettiği tarımsal ürünün, üretim maliyeti ne olursa olsun, üretim toplamının %12'si aynı ve nakdi olarak Osmanlı Devleti tarafından alınmaktadır. Aynı olarak alınanlar 'Aşar Ambarı' denilen maliyeye ait depolarda korunmakta ihtiyaç halinde satılarak paraya çevrilmektedir (Yaman, 1998: 40).

Tarımsal vergi konusunda üretici için en önemli gelişme, kuşkusuz 1925'te Aşar vergisinin kaldırılmasıdır. Aşar'ın kaldırılması ile geleneksel olarak tarımsal üretimi vergilendiren bir yaklaşım son buluyordu (Tabakoğlu, 2017: 342).

1923-1929 periyodu iç ticaret oranlarının tarım sektörü lehine olumlu seyir izlediği bir periyottur. Kamu aşar adlı vergi stopajını kaldırmış bir yandan örnek çiftlikler, ziraat mektepleri ve istasyonları kurup, bu kuruluşlarda alet ve makineler

kullanarak çiftçilere örnek olmaya ve öğretmeye başlamıştır. Kooperatifler de ise durum olumsuz seyir etmiş, kooperatiflerin yönetimine genellikle toprak ağaları ve tüccarlar girmiş kooperatifleri kendi menfaatlerine göre kullanmışlardır. Çiftçi, kooperatiftan aldığı kredi borcunu, para cebine girmeden kooperatif kapısından çıktıktan sonra kooperatiflerin yönetiminde bulunan tüccar ve toprak ağlarına borçlu olduğundan dolayı almış olduğu krediyi borcu karşılığı teslim etmiştir (Aysu, 2001: 43).

Osmanlı Devleti'nde Birinci Cihan Harbi senelerinde, köylü halkın büyük bir kısmının askere çağrılması, çağrıya uymayıp köyünden firar edenlerinde olması dolayısıyla, zirai işgücünde büyük açıklık doğmuştur. Tarım istihali azalmış, Osmanlı ekonomisinin ana unsuru olan ziraat çöküş durumuna gelmiştir. Bu durum şöyle izah edilmektedir, şehirlerden köylere kadar ülkenin tümünde, çok büyük iktisadi çöküş, viranelik ve nüfus azlığı var. Köylerde hiç erkek yok, kimisi savaşta şehit olmuş, kimisi vefat etmiş kimisi de cephede silah altında bulunuyor. Köylerde ihtiyarlar, kadınlar veya çocuklar bulunuyor. Boş ve işlenmeyen toprakların oranı en az % 50'yi buluyor (Yaman, 1998: 42).

Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce, Osmanlı Devleti'nde harp alet ve gereçleri dışında diğer üretimler teşvik edilememiştir. Ülke genelinde gözükken durum fındık üretimi yapılan yerlerde de gözükmekte tarım üretimini yapan genellikle fakir Türkler idi. Osmanlı Devletinin ekonomik yapısı da genellikle azınlık tacirlerin güdümündeydi. Bu azınlık tüccarlar dünya ile olan iktisadi ilişkileri yönetmekteydiler. Azınlık tacirlerin sahibi olduğu işletmelerin çoğu üretim merkezlerine, şubelere ve fındık kırma tesislerine sahiptiler. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da bir süre fındık ticareti, uzun süre Rum, Ermeni ve Türk tacirlerle başka devlete mensup kişi ve işletmelerin güdümünde şekillenmiştir. Bunların gerek iç ve gerekse dış ticareti menfaatleri doğrultusunda şekillendirmeleri neticesinde, hem ülke ekonomisi hem de fındık çiftçisi zarara uğramaktaydı (Bekdemir, 2007: 164).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti uzun süren savaşlar nedeniyle Osmanlı'dan her bakımdan geri kalmış ve yıpranmış bir ülke devraldı. Giresun'un durumu da ülke genelinden farklı değildi. Şehir içersinde yollar çukurlarla dolu olup bakımsızdı. Yangınlar tulumbarlarla söndürülmeye çalışılmakta, evler gaz lambaları ile

aydınlatılmakta, halk ihtiyacı olan suyu sokak çeşmelerinden temin etmekteydi. Hiç bir ilçeye otomobille gidip gelmek mümkün değildi. Sahildeki ilçeler ile irtibat kayıklar vasıtasıyla sağlanıyordu. İlçelere hava şartları müsait olursa haftada iki sefer yapan ihale edilmiş posta taşıyıcıları veya posta kayıkları vasıtasıyla mektuplar ve diğer posta evrakları gönderiliyordu. Okullar ve resmi daireler bina sıkıntısı çekmekte olup, çoğunluğu şahıs evlerinde kirada idi (Aydın, 2003: 286).

Cumhuriyetin kurulması ile ülkenin sosyo ekonomik yapısında önemli rol oynayan ve halkın %85'inin gelirini sağlayan tarım sektöründe verimliliği arttırabilmek, üreticiyi sefaletten kurtarabilmek için kooperatifçiliğe önem verilmiştir. Bu amaçla ilk aşamada sınırsız sorumluluğa dayanan, banka kredilerini üreticiler arasında dağıtacak, tarımsal girdi, araç gereçlerin satışını ve ürünlerin pazarlamasını gerçekleştirebilecek kooperatiflerin kurulması 1924 tarihli İtibari Zirai Birlikler Kanunu ile planlanmıştır. 1929 yılında çıkarılan Zirai Kredi Kooperatifler Kanunu, Ziraat Bankası'na geniş yetkiler vermiş, kooperatifleri, devletin tarımsal kredi politikasını uygulayan bir araç olarak görmüştür (Ökçesiz, 1999: 63).

Erken Cumhuriyet döneminin amaçlarından bir tanesi çağdaş bir ekonomik yapı kurmaktır. 1923 yılında İzmir'de toplanan İktisat Kongresi temel ekonomik sorunlara değiniyor, ülkenin geleceğe yönelik özlemlerini gündeme getiriyordu. Temel sorunlardan bir tanesi ülkedeki sermaye yetersizliğiydi. Sermaye olmadan ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek mümkün değildi. Finansal bağımsızlığı sağlamak ve ülkenin kalkınması çabalarına destek olmak için kongre sonucu İş Bankası'nın kuruluş adımları atıldı ve 1924 yılında İş Bankası kuruldu (Toprak, 2019: 16).

Bu zaman zarfında zirai mahsullerin değerleri, genellikle mahalli ya da yöresel piyasa şartlarında şekillenmekte ve üretilen ürün değeri; rekolte miktarına, bölgelere ve mevsimsel etkilere göre önemli değişkenlik göstermekteydi. Nihayetinde oluşan bu durum her şeyden önce, tarımsal nüfusun tamamına yakınının, öncelikle gelirleri olmak üzere, iktisadi açıdan önünü görememe ve kararsız bir ortamda bulunması sonucunu doğurur. Geçimlik tarım üretiminin yaygın olduğu hallerde, zirai üretimde sermaye birikiminin ana tedarikçisi devlet tarafından sağlanan finansmana ve dengesiz kredi piyasasına dayanmaktadır. Dengesiz kredi piyasasının riski, üreticinin muaccel hale gelmiş borcunu ödeyememesi durumunda

rehin edilen toprağın alacaklıya (tefeciyeye) geçmesiyle, topraksızlaşma sonucunu doğurmaktadır. Bununla birlikte dönem zarfında düzenli kredi alanında olumlu gelişmeler olmuştur, Ziraat Bankası'nın tekrardan yapılandırılması ve kredi imkanlarının geliştirilmesi buna örnek gösterilir (Kepenek, 2012: 43).

Yeni kurulmuş olan genç Cumhuriyetimizle birlikte her alanda adımlar atılmış olup o dönemde ekonomimizin temel unsuru olan tarım sektöründe bazı stratejiler geliştirilmeye başlanmıştır. Bu gelişmeler ışığında, ilimizde ise kooperatifçilikle ilgili çalışmalar başlatılmıştır. Kooperatif; kişilerin tek olarak gerçekleştiremeyecekleri veya birlikte gerçekleştirmelerinde yarar bulunan işleri, olası en iyi bir biçimde elbirliği ile gerçekleştirmek amacıyla, ekonomik güçlerini, bilgilerini ve olanaklarını bir araya getirme eylemidir (Ökçesiz, 1999: 15).

Giresun ilinde kooperatifçiliği anlatan ve teşvik eden duyurular 1926 senesinden başlayarak artmıştır. Fındık kooperatifi, üretim ve ihracat olmak üzere çift yönlü olarak araştırılmıştır. Sermaye eklemek vasıtasıyla devleti de kooperatife ortak etmek düşünülmüştür. Böylelikle devlet üretimi artırabilmek için üreticileri zorlama ve üreticilere müdahale etme hakkına kavuşmuş olacaktır. Üreticiler açısından kooperatifin çekici yönü ise kolayca kredi sağlama olanaklarına erişimdir (Sarısaman, 1999: 107).

Dünyamızda tarım yapılan ülkelerde tarıma dayalı küçük işletmeler ancak kurulan tarım kooperatifleri vasıtasıyla bir araya gelerek modern tarım yöntemlerine ulaşmış, dinamik ekonomik dengelere ayak uydurabilmiş ve bu sayede ayakta kalabilmişlerdir.

Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün, 1 Kasım 1937 tarihinde TBMM'de yapmış olduğu açılış hitabında; "Önümüzdeki yıl içinde, fındık başta olmak üzere diğer belli başlı ürünlerimizi de ilgilendiren birlikler kurulmalıdır" hitabının ardından, Trabzon, Giresun, Ordu, Bulancak ve Keşap'ta, "Fındık Tarım Satış Kooperatifleri" adında kooperatifler kurulur. 25 Temmuz 1938 tarihinde Giresun ilinde bir toplantı düzenlenir. Bahsi geçen kooperatifler bu toplantıya temsilcileri aracılığıyla katılır. Katılan temsilciler hemen akabinde noterde "Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Ana Sözleşmesini" imzalarlar. Bu temsilciler birkaç gün sonra tekrar toplanır, aralarında iş bölümü organizasyonu yaparlar. Dolayısıyla, 28 Temmuz 1938 tarihinde bu kooperatiflerin birbirine bağlanması ile

Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği kısa adıyla Fiskobirlik kurulmuş olur (Göreci, 2004:16).

Fındık tarımı yapılan yerlerde kurulan Fındık Tarım Satış Kooperatifleri, fındık üreticilerini mümkün olduğu kadar bir araya toplayıp kooperatif ortağı yaparak ve ortaklarının ekonomik koşullarını daha üstün bir duruma ulaştırabilmeyi gerçekleştirmek amacıyla kurulmuştur.

Ülkemizde; kuruluşları Osmanlı Devleti'nden itibaren var olan, Ticaret ve Sanayi Odalarının kuruluş amacı; üyelerinin ortaklaşa gereksinimlerini karşılamak ve mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmaktır. Kuruluş amaçları arasında sayılan, ticaret ve sanayiye ait tetkik ve analizleri yapmak, mikro ve makro ekonomi, ticaret ve sanayi faaliyetlerini içine alan gösterge, parametre ve istatistikleri tutmak, başlıca ürünlerin piyasalardaki oluşan değerlerini takip ve analiz etmek ve elde edilen veriler ışığında ilgilileri bilgilendirmek olan Ticaret ve Sanayi Odalarının ülkenin ekonomik parametrelerinin ölçülmesinde ve değerlendirilmesinde önemli katkısı vardır.

Bir ülkenin ekonomik durumunun üstünlüğünü, o ülkedeki borsa, kooperatif ve ticaret odalarının sayısı, üye sayısı ve ekonomik yaşama katkısı ile de ölçebiliriz. Girişimci, çiftçi, tüccar ve esnafın bir araya gelmesiyle ve kanunla belirlenmiş yetkiyle kurulan ve ülkenin ve bulunduğu ilin, yörenin zirai ve ekonomik işleri ile uğraşan kooperatif, odalar ve borsalar, Türkiye'nin her şehrinde olduğu gibi yöremizde de vardır. Ticaret ve üretim yapmak isteyen çiftçi, işletmeci ve sanayicinin kooperatife, ticaret odasına ve borsasına kaydolması gereklidir.

Ticaret borsaları ise, girişimci ve tacirlerin çalışmalarına öncülük ve liderlik eder. Ticari, ekonomik, ulusal ve uluslararası işbirliği alanlarında yararlı olabilecek her türlü bilgiyi üyelerine sunar; ülke, il ve sektör bazında ekonomik raporlar hazırlar, alım satımların bir yerde yapılmasını, birliği ve beraberliği ve fiyatlar üzerinde yapılan oyunları önlemeye çalışır ve ürünlerin satış fiyatlarının düzenli bir halde yürütülmesini kontrole gayret eder, istatistikler ve grafiklerle bu iniş ve yükseliş hareketlerini sıkı bir surette takip etmekle görevlidir.

Ekonomik kalkınmışlıkların anlaşılmasında, şimdiki yapısının ve sorunlarının daha açık kavranmasında İkinci Dünya Savaşı'nın ve sonrasında izlenen ekonomi politikalarının özel bir yeri ve önemi vardır. Savaş esnasında ileri boyutlara ulaşan sermaye birikimi, özellikle ticaret sermayesi, diğer iç ve dış etkenlerinde katkısıyla

ekonomik ve toplumsal kalkınmada geçmiş süreçlerle mukayese edilmeyecek ölçüde işlerlik kazandı. Bu süreç, kırsal kesimin pazara açılması, piyasaya girmesi, hızlı kentleşme ve buna bağlı olarak yeni birikim olanakları yarattı. Bu süreçte tarım kesimi; hızlı makineleşme, özellikle traktör kullanımındaki artış, endüstriyel tarım, ürün fiyatlarının desteklenmesi ve yeni tarım alanlarının üretime katılmasıyla, önemli bir değişime uğradı (Kepenek, 2012: 84).

1980'li yıllara varıncaya kadar tarım ülkesi sayılan ülkemizin ihracatında, ilk sırayı tarım ürünleri alırken, bu yıllardan sonra ekonomi kalkınma politikalarının etkisiyle, tarım ürünlerinin ihracatında, üretim miktarında ve yapısında önemli değişimler olmuştur. Ülkemiz tarım sektörü ekonomi politikalarının etkisiyle üretmiş olduğu tarım ürünlerini hammadde olarak satmaktan çok bunları işleyerek satma yoluna gitmiş hem ülke ekonomisine katma değer sağlamış hem de üretim ve istihdama önemli katkıda bulunmuştur.

Tarım ürünleri ağırlıklı olan ihracatımızda daha sonra imalat sanayi ürünleri ilk sıralarda kendine yer edinmiş ve yıllar itibariyle de sürekli artışlar göstermiştir. Özellikle tarım üretiminin önemli olduğu bölgemizde imalat sanayi de tarımsal üretime paralel olarak bir gelişme göstermiştir (TOBB, 1991: 30).

Giresun İlinde imalat sanayi, ilimizde üretilen tarımsal ve doğal ürünlerin işlenmesi temelinde gelişmiştir. İlin gerek tarım gerek ticaret hayatında temel ürün olan fındığın imalat sanayinde çok önemli bir yeri vardır. Cumhuriyet ilan edilmeden önce kentin en önemli imalat dalı olan fındık kırma sanayi, Cumhuriyet Dönemi'nde de büyüyen ve çeşitlenerek sürmüştür. Fındık kırma ve işleme sanayi ve başka küçük imalat kolları dışında, 1970'lere değin kentte gerek özel sektörde, gerek kamu sektöründe büyük yatırımlar pek olmamıştır. 1970'lerin ilk yıllarında başlayarak, yörenin önemli bir doğal kaynağı olan ormanlardan yararlanılarak kağıt, yonga levha ve kalem sanayilerinin kurulması, imalat sanayinde önemli gelişmelere yol açmıştır.

Ülkemizde ve ilimizde tarım ile uğraşan çiftçilerin profili genellikle; kendi toprağını işleyen, sermayesi yetersiz, eğitim ve teknoloji bakımından zayıf, gerçek manada geçimliliğine yeterli olmayan büyüklükte tarımsal üretim yapan bir profildir. Bunun sonucunda tüm bu değişme ve gelişmelere karşılık maalesef tarım kesiminde üretimin yapısı önemli ölçüde değişmemiştir. Ülkemizde tarım işletmeleri esas olarak küçük ölçekli aile işletmelerinden oluşmaktadır.

Cumhuriyetin ilanından sonrasını, 1923-1930 dönemi bir anlamda hariç tutulursa, ülkemizde aşağı yukarı 1950'li yıllara veya bir anlamda 1980'lere kadar ekonomik kalkınmanın, sermaye birikiminin ana unsuru olarak sanayi sektörü seçilmiş, Türkiye'nin bütün milli kaynakları bu seçim etrafında kalkınma hamlesi amacıyla olmuş ve sanayi sektörüne yapılan yatırımlar önemli derecede devlet yatırımlarının teşvik edici etkisiyle kendini göstermiştir (Şahinkaya, 1999: 73).

Giresun'da gerçek anlamda sanayileşme hareketinin 1970'den itibaren başladığını söyleyebiliriz. Kentin en önemli sanayi kuruluşları da bu tarihten itibaren kurulmaya başlamıştır. Nitekim Kamu Kuruluşları'nın en büyüğü olan ve 1970'te işletmeye açılan Seka Aksu Kağıt Fabrikası'nın kurulmasından sonra imalat sanayinde başlayan gelişme süreci, 1970'lerde ardı ardına kurulan yeni tesislerle sürmüştür. Büyük bir çoğunluğu kamu kuruluşları ve kooperatif işletmelerince kurulan bu tesisler sırasıyla, Süt Endüstrisi Kurumuna ait Peynir ve Tereyağı Fabrikası, Köy-Koop'a ait Yonga Levha Fabrikası, Adel Kalemcilik Lata Fabrikası ve Fiskobirlik Entegre Fındık İşleme Tesisleri'dir (Bekdemir, 2007: 153).

İlimiz ekonomisine ve istihdama büyük katkısı olan yukarıda sayılan tesislerden günümüze kalan sadece Fiskobirlik Entegre Fındık İşleme tesisidir. Diğer kamu kuruluşu niteliğinde olan tesisler önce özelleştirilmiş daha sonra ise kapanmıştır. Ülke çapında bir çok kooperatifi ve üretim tesisi bulunan Fiskobirlik ise artan fındık üretimi ve talebe rağmen siyasi, ekonomik ve yönetim gibi nedenlerden ötürü eski etkinliğini yitirmiş ve kurumsal olarak küçülmüştür.

1.2. Yörenin Coğrafi ve Demografik Özellikleri

Farklı jeolojik, coğrafi, ekonomik, iklim, sosyal ve kültürel özelliklere sahip çeşitli bölgelerden oluşan ülkemizde; Karadeniz Bölgesi, arazisinin yapısı gereği birbirinden uzak ve küçük yerleşim birimlerinden oluşan, ekonomisi daha çok tarıma dayalı, değişik sosyal yapısı ve kültürel değerleriyle kendine has özellikleri olan ve ülkemizin kuzeyinde bulunan Kara Deniz'den ismini almış doğal bitki örtüsü oldukça zengin olan bir bölgemizdir.

Karadeniz Bölgesinin coğrafi yüzey şekillerinin elverişsizliği toplu yerleşim birimlerine imkan vermemesi sonucunu ortaya çıkarır. Bunun sonucunda kıyı

kesimlerinde yerleşimler daha yoğundur. Kıyı kesimi dışında ise küçük ve dağınık yerleşim birimlerinin yoğunluk kazandığı kırsal bir yerleşim hakimdir.

Bireylerin, çeşitli gereksinimlerini gidermek amacıyla karşılıklı etkileşimler halinde bulunmaları, insanlığın ilk devirlerinden itibaren bir arada yaşamalarını zaruri hale getirmiştir. Bölgemizde mevsimlere göre çeşitlenen hububat, sebze ve meyvelerin kolaylıkla yetiştirilebilmesi insanların bu bölgede yerleşimini kolaylaştırmıştır (Özmenli, 2013: 9).

Bölgemizde yerleşim yerleri ise yüksek ve engebeli coğrafi özelliklerin bir sonucu olarak, bölgenin büyük yerleşme merkezleri; kıyı şeridinde, daima bir vadinin ağzında ve bu vadiyi takip ederek iç kesimlerden denize inen az veya daha çok önemli karayollarının bitiminde bulunurlar. Giresun ili şehir merkezi ise eski çağlardan başlayarak, şehrin batısında yer alan Batlama Deresi ve şehrin doğusunda yer alan Aksu nehirleri arasındaki bir yarımada olan sahil kıyı kesiminde kurulmuştur.

Nüfus hem ülkemiz ve yöremiz açısından hem de diğer ülkeler açısından önem taşıyan bir olgudur. Ülkelerin ekonomik ve sosyal alanlarda karşılaştığı ve gelecekte karşılaşacağı çeşitli sorunların ve gelişmelerin temelinde nüfus olgusu önemli bir etkidir. Ayrıca yapmış olduğumuz tez çalışmasında sıkça geçen, "Yöre" sözcüğünü tanımlayacak olursak; Bir bölgenin belli bir yerini kapsayan sınırlı bölümüdür (Ayverdi, 2011: 1364).

Doğu Karadeniz bölümünün kıyı kesiminde kilometrekareye düşen insan sayısı bölümün iç kesimlerine oranla oldukça fazladır. Fakat kıyı boyunca uzanan bu kalabalık şeridin iç kısma doğru fazla uzanmadığını, geride yükselen dağlık alanın tamamı ile boş kaldığını görmekteyiz. Demek oluyor ki, Doğu Karadeniz Bölümü, dağlık olduğu için nüfus yoğunluğu bakımından sadece en kalabalık alanları içine alan bir bölüm olarak kalmamakta, hem de bu alanların pek yakınında tamamıyla boş alanları da kapsamaktadır.

Bölgemiz;1965'li yıllarda ülkemizdeki sıralamada Türkiye'nin birinci yoğun nüfuslu bölgesi idi. Günümüze kadar geçen zaman diliminde bölgemizin sürekli nüfus kaybettiğini, başta Marmara ve Ege Bölgeleri olmak üzere, bölge insanının daha iyi ekonomik ve sosyal olanaklara kavuşmak için bu bölgelere göç ettiğini görmekteyiz (Güngördü, 2001: 24).

Doğu Karadeniz Bölümünden ve ilimizden nüfusun göç etmesi; ziraat alanlarının azlığı, tarım topraklarının miras yoluyla parçalanarak küçülmesi, sanayi ve turizm yatırımlarının yok denecek kadar az olması, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılıkla ilgili ekonomik faaliyet kollarında yatırımların yeterince gerçekleşmemesinden kaynaklanmaktadır.

Cumhuriyetin kurulduğu 1923 yılında ilimizde 93.000 kişiden biraz fazla nüfus vardı. 1924 yılı itibariyle ilimiz nüfusu merkez ilçede 94.708, Tirebolu ilçemizde 46.457, Görele 42.459 kişidir. Giresun'un toplam nüfusu ise 183.624 kişiydi. 1927 yılında yapılan resmi nüfus sayımı sonucunda ise Giresun'un nüfusu merkez ilçe 93.268, Görele ilçesi 37.514 ve Tirebolu ilçesi 35.334 olmak üzere toplam 166.116 kişidir (Sarısaman, 1999: 31).

Ülkemiz genelinde 2016 yılında yapılan son nüfus sayımı sonuçlarına göre Giresun'un nüfusu toplam 444.467 kişiye ulaştı. Ülkemiz genelinde ise toplam 79.814.871 kişi oldu (www.giresun.gov.tr).

Giresun ilinde nüfus yoğunluğu, Doğu Karadeniz Bölümünün de, Trabzon, Ordu ve Rize'ye oranla daha az yoğunluğa sahiptir. İklim, toprak, ulaşım ve ekonomik faaliyetler bakımından aynı özellik göstermelerine rağmen kıyı şeridinin darlığı, iklim özelliklerinin kıyı gerisinde hemen karasallaşması bu düşük yoğunluğa neden olmaktadır. Aslında Giresun'un kıyı şeridindeki nüfus yoğunluğu en az diğer Doğu Karadeniz bölümü illeri kadar yoğunluk gösterir. Fakat bu ilimizde iç kesimlere gidildikçe nüfus yoğunluğu azalır.

Sosyal ve ekonomik etkenlerinde yerleşmenin dağınık veya toplu halde kendini göstermesi üzerinde büyük tesiri vardır. Toprak sahipliği düzeninin egemen olarak görüldüğü, tarla veya arazilerin belirli kişilerde bulunduğu ve büyük tarım işletmeleri şeklinde faaliyet gösterdiği mahallerde yerleşim genellikle toplu haldedir. Küçük toprak sahipliğinin egemen olarak bulunduğu, yani tarla veya arazilerin küçük çiftçiler arasında paylaşılmış olduğu mahallerde yerleşim daha çok dağınık vaziyette olmaktadır (Güngördü, 2001: 50).

Toprak sahipliği vasıtaları arasında meta dışı biçimler hakimdir; kanuni veya kanuni olmayan tereke, miras yoluyla elde edilen topraklar, köyde ikametgah etmeyen kişilerin tarla veya arazilerinin işlenmesi, kamu hazinesine ait arazilerin işlenmesi, devlet eliyle verilen arazi veya tarlalar, hazineye ait ormanları keserek

tarla yapmak, hazineye veya köyün sahipliğinde bulunan toprakların iyileştirilmesi ve ortak meraların açılması ve paylaşılması (Ecevit, 1999: 31).

Genellikle ilimizde toprak mülkiyetinin orantısız olmasına karşın, köylerde genellikle tüm çiftçilerin işleyeceği toprakları bulunmakta ve hepsi kendilerine ait arazilerinde fındık yetiştiriciliği yapmaktadır. Kendi arazisini herhangi bir nedenden dolayı işleyemeyen üreticilerin bazıları ise kendi topraklarından bir kısmını veya hepsini başka çiftçiye kiralamakta veya yarıcıya ortağa vermektedir.

1.3. Fındık

Fındık (*Coryllus avellana*); Huşgiller (*Betulaceae*) familyasından *Coryllus* türünü oluşturan çalı ve ağaç türlerinin ortak adı ve bu ağacın sert kabuk içinde bulunan yağlı, nişastalı meyvesi. Kuzey yarımkürenin ılıman kuşağının bitkisi olup alçak boylu, bodur, erkek ve dişi ayrı çiçek açan tozlanma yoluyla döllen bitki çeşididir. Türkiye’de yetiştiği yerler; Doğu Karadeniz Bölgesi (Ordu, Trabzon, Giresun), Zonguldak ve Bolu. Kışların ılık geçtiği nemli ve humuslu toprağı sever. Yıllık 1000 - 2000 metreküp kadar yağış ister (www.turkcebilgi.com).

Fındık, ılıman kuşağın kısa boylu bitkisi olup, meyvesinin ekonomik değeri oldukça fazladır. Fındık bitkisinin yetişme koşulları nemli ılıman iklim bölgelerinde iyi bir gelişme göstermekte ve verimliliği artmaktadır. Karadeniz sahil şeridi bu yönüyle dünyanın en uygun fındık ekolojisini oluşturmaktadır. Yıllık sıcaklık ortalamalarının 13-16 °C olduğu yörelerde en uygun yetişme şartlarını bulmaktadır. Ayrıca bu yörelerde en düşük sıcaklığın; -8, -10 °C’yi, en yüksek sıcaklığın; 36-37 °C ‘yi geçmemesi, yıllık yağış toplamının 700 mm’ nin üstünde olması ve yağışın aylara dağılımının dengeli olması gerekmektedir. Temmuz ve Ağustos aylarında yağışın az olması durumunda sulama yapılmalıdır. Bunun yanında Haziran ve Temmuz aylarındaki oransal nem de % 60’ın altına düşmemelidir (Karadeniz ve Arkadaşları, 2008: 6).

Bitki iklim koşullarına çok duyarlıdır, yüksek veya düşük sıcaklık koşullarının hüküm sürdüğü yetişme alanlarında yetişmesi devam eder, fakat çok az ürün verir veya hiç ürün vermez. Bahar mevsiminde oluşan ilkbahar donları ve yaz kuraklığı (yazları görülen yağış düşüklüğü ve sıcaklıktan dolayı oluşan buharlaşma) yetiştirme alanlarını sınırlayan en önemli iklim şartları olarak öne çıkar. Fındık

bitkisinin meyve vermek için aradığı mevsim şartları yüzünden ülkemizde, fındık bahçeleri ve fındık tarımı başta Doğu ve Orta Karadeniz bölümleri olmak üzere Karadeniz Bölgesinde yapılmaktadır

Fındık Çeşitleri

1- Tombul Fındık: Yağlı fındık diye de isimlendirilir, Türkiye’de yetişen en önemli fındık çeşididir. Giresun ilinde yaygın olarak yetiştirilmektedir. Meyve kalitesi ve kendine has aroması dünya fındık sektörü pazarında tutunmasını sağlamıştır. Giresun kalite fındık olarak adlandırılır.

2- Palaz fındık: Ordu ilinde daha yaygın yetiştirilmektedir. Kalitesi ve lezzeti Giresun fındığına göre orta derecededir.

3- Foşa Fındık: Doğu Karadeniz Bölgesinde daha çok Trabzon yöresinde yetiştirilir. Batı Karadeniz Bölgesinde Yomra fındığı adını alır.

4- Çakıldak Fındık: Doğu Karadeniz Bölgesinde Göğ fındık, Batı Karadeniz Bölgesinde Deli Sava diye anılmıştır. Yaygın olarak üretimi yapılmaktadır (www.fiskobirlik.org.tr).

5- Kalın Kara Fındık: Fındık bahçelerinde sıkça rastlanılır, kolay ve zahmetsiz yetiştirilir ticari değeri azdır.

6- İnce Kara Fındık: Diğer fındık çeşitlerinin üretiminin yapıldığı fındık bahçelerinde yer yer rastlanır, zahmetsiz yetiştirilir, ticari değeri azdır.

7- Kargalak Fındık: Meyve kabuğu kalın ve iç doldurması zayıf olan fındık bahçelerinde az rastlanılan bir fındık çeşididir.

8- Uzun Musa: Türkiye’de Karadeniz Bölgesinde daha çok Ordu yöresinde yetiştirilen verimli ve kaliteli bir fındık çeşididir.

9- Cavcava Fındık: Verim ve kalitesi düşük olduğundan yetiştirilme alanı çok azdır.

10- Mincane Fındık: Sarı fındık da denilir.

11- Kan Fındık: Meyvesinin lezzeti bol olan bu fındık çeşidinin kabuğu koyu kırmızı kahverengi arası renktedir.

12- Sivri Fındık: Fındık üretilen bütün bölgelerde bu fındık çeşidine rastlanılmaktadır.

13- Acı Fındık: Kalitesi ve verimi düşüktür. Meyvesi yaşken acıdır.

14- Kuş Fındık.

15- Yuvarlak Badem Fındık.

16- Yassı Badem Fındık: Yuvarlak ve Yassı Badem fındıkların Batı Karadeniz Bölgesi'ndeki adı Değirmendere fındığıdır.

Yukarıdaki fındık çeşitlerinden başka şu fındık adlarına da rastlanmaktadır; Ham (yabani), kalafat yabanisi, fişek, ikiz, dozilik, garigen, alemi (Göreci, 2004: 28).

Fındık bitkisi türleri, takriben 18 çeşit kabul edilirse de, kültüre alınmış olanı, Türk fındığı (*Corylus colurna*) diye tanınır. Bu çevre ve Doğu Karadeniz bölümünde bulunan fındık sahalarında, 14. asır veya 16. asır başlarında ekonomik olarak fındık yetiştiriciliği başlatılmıştır (Doğanay, 2012: 4).

Fındıkçı, üretici olarak fındık tarımı ile uğraşan fındık meyvesi yetiştiren ve geçimini fındıktan sağlayan ve ayrıca fındık ticaretiyle uğraşan tüccar, manav vb. gibi olarak tanımlanabilir.

Fındıkçılık: Fındık tarımı faaliyeti, fındık yetiştirme işi, fındık ticaretiyle uğraşan kişinin mesleği.

Fındıklık: Fındık ağaçlarının, fındık ocağının dikili olduğu yer, fındık bahçesi.

Türkiye'de, tombul (yağlı) fındık üretimi yapılan yerler, Samsun ilinin Alaçam ilçesinden başlayarak sahil şeridi boyunca devam eder, yaz mevsiminin bol yağışlı ve kapalı geçtiği Trabzon'un Çaykara ilçesine ulaşmadan sona erer. Çarşamba'nın batısında yağışların azalması nedeniyle önemini yitirir. Fındık üretiminin akarsuların açtığı vadiler vasıtasıyla içeri kesimlere kadar ilerlediği bu alan ülkemizin fındık üretiminin %75'ini verir. Fındık bahçelerinin asıl sıklık kazandığı alan Giresun ve Ordu illeri arasındadır (Güngördü, 2001: 158).

Türkiye'de farklı yıllara göre fındık üretimini değerlendirdiğimizde; fındık üretiminin hızlı bir artış gösterdiği görülmektedir. Buna sebep olarak fındık üretim sahalarının hızla genişlemiş olması, ürün fiyatlarının dış ülkelere ihraç nedeniyle yükselmesi ve çiftçiye iyi kazanç getirmesi etkili olmuştur.

Fındık hasadı ilk yapıldığı anda yumuşak kolay ayıklanabilen yeşil renkli çotanak, tekleme, ikileme diye adlandırılan bir dış kabuk içindedir. Makine veya insan emeğiyle bu dış kabuk ayıklandıktan sonra içerisinde meyvenin olduğu ürüne ulaşılır. Fındık meyvesi kabuk ve içten oluşmaktadır. Fındık meyvesinin hemen yarısını, çok defa yarısından fazlasını bu kabuk oluşturur, bu kabuk kırılıp

ayıklandıktan sonra asıl meyveye ulaşılır. Meyve ve kabuğunun tartı aletleri vasıtasıyla birbirine oranlanması ile fındıktaki randıman anlaşılır.

Fındık kabuğu fırınlarda, hamamlarda, evlerde sobalarda yakacak olarak kullanılır. Yakması tutuşturması kolay olup, sıcaklık derecesi de fazladır, kömür ve odunla karıştırılıp yakılırsa ısıtması daha uzun olur. Evlerde yılda 30 çuvaldan 150 çuvala kadar yakıldığı olur. Yakacak maliyetlerindeki yükseklik nedeniyle çok talep edilen bir yakacak türü olmuştur (Peker, 1950: 23).

Yöremizde, halk arasında İçhane denilen fındık kırma ve ayıklama tesislerinde çalışan işçiler kırmış ve ayıklamış oldukları fındıkların kabuklarını iş bitiminde akşam yanında götürmek ve bir yere dökmek zorundaydılar. Genellikle deniz kenarları bu dökme işi için seçilen alanlardı. Daha sonra fındık kabuğunu yakacak maddesi olarak kullanılmaya başlanmasıyla değeri anlaşılmıştır. İlimizde fındık kabuğunun ilk kez yakacak maddesi olarak uygulanması Kaptan Yorgi'nin Giresun'da Belediye Başkanı olduğu 1890-1906 senelerine denk gelmektedir. Fındık kabuğunun sobada kolaylıkla yandığı görüldükten sonra yöremizde her hanenin başlıca yakacak maddesi olmuştur. Fındık kabuğu Doğu Karadeniz'in en önemli yakacak maddesi haline gelmiş ve kullanım alanı artmıştır (Göreci, 2004: 41).

1.3.1. Fındık Tarımı

Tarım, medeniyetlerin kurulmasına öncelik eden hayati öneme sahip genel ekonomik faaliyetlerden en önemlilerinden biridir. Tarımın en alt sektörü olan çiftçi; 15 Haziran 1945 tarih ve 4753 Sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nda şöyle tarif edilmektedir: "Arazide; ekim, dikim, bakım ve yetiştirme yolları ile nebat, hayvan ve hayvan mahsulleri istihsalinde bulunmaya veya yetiştiricileri tarafından işlenip değerlendirilmesine çiftçilik ve bu işleri devamlı yapanlara çiftçi denir" diye tanımlanmıştır (www.resmigazete.gov.tr).

Fındık tarımı genellikle küçük arazilerde ve aile işletmeciliği biçiminde yapılmaktadır.

Ülkemizde takriben 700.000 hektar arazide takribi 400.000 çiftçi ailesinin fındık yetiştiriciliğiyle uğraştığı bilinmektedir. Fındık, üretimi yapıldığı yerlerde doğrudan ya da dolaylı olarak 8 milyon kişiyi ilgilendirmektedir (www.tarimanaliz.com).

Ülkemiz, dünyada ki en büyük fındık üreticisi olup, dünya fındık üretiminin aşığı yukarı %70'i, Türkiye tarafından yapılmaktadır. Türkiye'de Karadeniz Bölgesi fındık yetiştirilmesi bakımından elverişli ekolojik ve mevsimsel koşullara sahiptir. Türkiye ekonomisinde kuvvetli bir yeri olan fındık, ağırlıklı olarak Karadeniz Bölgesi olmak üzere Türkiye'nin 39 ilinde yetiştirilmektedir. Fındık üretimi ülkemizde daha çok küçük aile işletmeciliğı şeklinde yapılmaktadır.

1.3.2. Fındık Tarımında Verim

Verimlilik, üretimde kullanılan girdi başına elde edilen olumlu çıktı miktarıdır. Genellikle karşılığı para ile ifade edilmesine karşın verimlilik, nesnel ya da fiziksel birimlere dayanmaktadır.

Tarımda verimlilik, ekolojik ve mevsimsel faktörler uygun gittiğı takdirde toprağın veriminin artırılması ile olur. Tarım üretiminde verim belli bir toprak parçası üzerinde elde edilen ürün miktarının, dönüm veya hektar başına alınan ürünün kilogram cinsinden saptanmasıdır. Ayrıca iç fındığın kabuğundan ayrılarak belirlenmiş ölçü miktarında kabuklu haline oranına fındığın randımanı diyoruz.

Verimde meydana gelen değışmeler iki şekilde olmaktadır.

1. Yıllardan yıla verimde görülen artışlar ve azalışlar.
2. Ortalama verimin zaman içinde bir yönde gösterdiği değışiklik.

Fındık üretiminde elde edilen ürünün veriminde, yıllara göre görülen dalgalanmalar yoğun olarak iklim koşulları ile ilgilidir. İklim koşulları uygun olursa zirai metotlarda uygulandığı takdirde yüksek verim alınabilir, İklim koşulları fındık üretimi için gerekli şartları sağlamadığı takdirde fındığın verimi ne kadar zirai metot uygulanırsa uygulansın düşecektir.

Ülkemizde, fındık üretiminin yıllara göre gösterdiği dalgalanmalar ve fındığın arz ve talebindeki dengesizlik fındığın en temel sorunlarını oluşturur. Ülkemiz de hem fındık üretimi hem de fındık tarımı yapılan arazi miktarları yıllar içinde büyük bir artış göstermiştir.

1960-1989 döneminde fındık üretimine açılan %63'lük bir arazi artışına karşılık, % 377'lik bir üretim artışı olmuştur. Öbür yandan dekara fındık verimi 1960 yılında 60 kg iken önemli bir artış göstermiş 1989 yılında 97 kilograma çıkmıştır. (TOBB, 1991: 11).

Türkiye'nin fındık üretiminde dünyada ilk sırada olması iyi tarım yaptığımız anlamına gelmemektedir. Dekar da üretilen fındık miktarı bölgemizde 80-100 kg/da iken, modern tarım yöntemlerini uygulayan Dünya ülkelerinde bu oran; ABD ' de 240 kg/da, İtalya'da 135 kg/da ve İspanya'da 110 kg/da olarak gerçekleşmektedir (Karan, 2017: 1).

Ülkemizde hektar başına 80-100 kg olan üretim rekabet içinde olduğumuz diğer ülkelerde 130-250 kg arasında değişiyor. Dünyanın en önemli fındık üreticisi olan ülkemizde rantabilite oldukça düşük seyrediyor ve ülkenin elde edeceği kârlılığı negatif yönde etkileyen ana unsurların başında geliyor. Fındıkta üretim artışı iyi bakım yanında fındık dikim alanlarının genişlemesinden ileri gelmiştir. Ancak açılan her fındık sahası yörede bulunan ormanların yok olmasına yol açmıştır. Fındık tarımı, Giresun, Ordu ve Trabzon'u kısmen içine alan yöreden taşmış, Çarşamba Ovası gibi taban arazilerde boy göstermiş neredeyse tüm Türkiye'de yetiştirilmeye çalışılmıştır.

Üretim artışına karşılık iç tüketim ve ihracattan oluşan fındık sürümünün aynı hızla artmaması yüzünden, zamanla stoklar oluşmuş ve oluşan bu fındık stokların yağlık olarak kullanılmasıyla stokların eritilmesi yoluna gidilmiştir. Bu ise fındıktan elde edilecek gerçek değer düşmesine sebep olmuştur.

Fındık tarımındaki en önemli sorunlarından bir tanesi de özellikle Doğu Karadeniz Bölgesindeki fındık bahçelerinin ekonomik ömrünü tamamlamış olmasına rağmen gençleştirme işleminin yapılmamasıdır. Verim düşüklüğünün en önemli nedenlerinden biri olan bu konu ile ilgili olarak üreticinin teşvik edilmesi sağlanmalıdır. Fındıkta verim ve kaliteyi arttırmak için fındık bahçelerinin yenilenmesi öncelikli olarak atılması gereken adımların başında gösteriliyor. Geçmişteki miras yolu ile bölünmelerden dolayı fındık bahçelerinin küçük olması da üretim maliyetlerini yükseltiyor.

1.4. Fındık Tarımında Destekleme ve Politikalar

Ekonomi politikası, Hükümetlerin yani Devletin ülke ekonomisi ve küresel ekonomi içerisinde, iktisadi sahada ulaşmaya çalıştıkları hedefleri, aldıkları tedbirleri ve karşılaşılan meselelere uyguladıkları çözüm yollarını üretmeye çalışır.

Ekonomiyi servetin umumi ilmi olarak onaylarsak ve bu ilim sahasına; servetin ve sermayenin kazanılması, istihsal edilmesi, paylaşılması gibi mevzuların girdiğini düşündüğümüzde bu mevzuların hem kamu yönetimi hem de işletme yönetimi için ne kadar ehemmiyetli olduğu kavranılacaktır. Aralarında ekonominin alt dalları bakımından başlıklar olabilir. Bu manada, işletme bilimi ekonominin mikro yönü ile daha çok ilgilenirken, kamu yönetimi makro yönü ile ve makro ekonomik dengeler ve incelemelere daha fazla önem verebilir (Öztekin, 2010: 32).

Tarım ürünlerinin; ülke ekonomisine ve milli gelire etkisi, gıda gereksinimlerini karşılama özelliği, yaşamsal oluşu tarıma her zaman ve her yerde ayrı bir önem verilmesini gerektirir. Türkiye’de de bu genel gerekliliğe ek olarak var olan kendine özgü nedenler, tarımın desteklenmesini zorunlu kılmakta ve genel anlamda tarım destekleme politikaları geliştirilmekte ve geliştirilen politikalar devreye sokulmaktadır.

Ülkemizde tarıma destek denilince kamuoyunda destekleme alımları ve girdi desteklerine (gübre, zirai ve veteriner ilaçları, tohum, yem, mazot vb. gibi) yapılan fiyat destekleri anlaşılmaktadır.

Devlet, piyasada oluşan aşırı fiyat dalgalanmalarının önüne geçebilmek ve ayrıca tarım ürünlerinin fiyatlarının düşük düzeyde kalması nedeniyle üreticilerin ziyana uğramalarını engellemek ve üreticilerin beklentilerini karşılamak için tarım ürünlerinin fiyatlarına müdahalede bulunabilir.

Bu müdahale iki şekilde yapılmaktadır. Birincisi; devlet ya da devlete bağlı kurumların tarım ürünleri fiyatlarına, fiyatları arttırmak amacıyla müdahale etmeleridir ki bu taban fiyat politikası olarak adlandırılır, ikincisi ise; tarım ürünlerinin piyasadaki fiyatına müdahale etmeden, belirli bir fiyat saptayarak piyasa fiyatı ile saptanan fiyat arasındaki farkı mali yardım politikası adı altında üreticiye ödemek. Taban fiyatı (destekleme fiyatı ya da asgari fiyat) politikasında devlet, çiftçiyi korumak gayesiyle, çiftçinin üretmiş olduğu ürünün piyasada oluşan fiyatının belirli bir düzeyin altına inmemesini temin eder. Devletin çiftçiye garanti ettiği bu fiyata taban fiyatı denir. Ürünün piyasada oluşan fiyatının, belirlenen fiyat düzeyinin altına inmesini engellemek için, devletin ya da devlete bağlı kurumların piyasaya müdahale ederek alıcı olarak devreye girmesi gerekir (Dinler, 2005: 98).

Devlet, ürettiği politikaların uygulanmasını sağlamak için, tarımın desteklenmesinin genel ya da ürüne bağlı, finansman, kredi olanaklarına ulaşım, girdi maliyetlerini azaltma vb. gibi başlıca uygulama biçimlerini sunar. Üretilen tarım ürününe taban fiyatı ve satın alma güvencesini de içeren fiyat desteği, üretim ve satış maliyetlerini azaltıcı destekler, kimi ürünlerin üretiminin sınırlandırılması amacıyla sağlanan destekler. Ülkemizde üretilen ürünlerin dışarıdan ithalatının sınırlandırılması, üreticiye araştırma geliştirme desteği, eğitim desteği, sigortalama, pazarlama, fuar ve tanıtım desteği, zirai mücadele ve faaliyetlerle ilgili destekler, girdi maliyetlerini azaltıcı destekler, enerji, yol, mazot, elektrik, sulama, toprak, gübre ve su kaynaklarının korunması gibi altyapı vb. gibi destekler.

Ülkemizde, modern tarım yöntemlerinin uygulanması ve tarım üretimin artırılması için özellikle vergi, kredi ve toprak mülkiyeti hususunda devlet önemli adımlar attı. Toprak sahipliği üzerinde özel mülkiyeti tesis etmek ve yaygınlaştırmak üzere yasal düzenlemelere gidildi.

Cumhuriyetimizin kuruluşundan itibaren devletimiz yöremizde çeşitli politikalar geliştirmiştir. Giresun'da fındık dışında mısır, fasulye, pirinç, patates, sebze, ceviz, kiraz ve çeşitli sebze ve meyveler yetişmektedir. Ayrıca ilimiz hayvancılık için bol yayla ve meralara sahiptir.

Giresun Valiliği ve Ziraat Müdürlüğü fındığa alternatif olacak başka tarım ürünlerinin üretiminin köylerde yapılması için çaba sarf etmiştir. Bu şekilde çiftçinin sadece fındıktan elde ettiği gelire bağlı kalmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

1929 yılında patlak veren dünya ekonomik buhranı, dünya ekonomisine etkileri itibarıyla en ağır kriz olarak kabul edilir. Amerika Birleşik Devletlerinde başlayıp küresel bir krize dönmüştür. Ülkemiz de bu buhrandan etkilenmiştir.

Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri de kendi sahalarında tarım ürünleri alımında bulunmaktadır. Kooperatif Birlikleri'nin destekleme alım vazifesi 1994 yılından itibaren çok daha önem kazanmakla birlikte, bu birliklerin donanım, işlevsel, yapısal ve kurumsal yönden bu işe hazır olmamaları ve ayrıca 2000' li yıllarda Fiskobirlik'in yerine TMO'nun hiçbir uzmanlığı olmamasına karşın fındık alım ve satımıyla vazifelendirilmesi, tarımsal desteklemenin kurumsal yapılanma yönünden ne kadar zayıf kaldığını ve bu nedenle büyük olumsuz sonuçlar doğurduğunu örnekler (Kepenek, 2012: 378).

1994'te uygulamaya konulan ekonomik istikrar önlemlerinin bir neticesi olarak destekleme alımları sonlandırılmıştır. Fiskobirlik fındık alımlarını ‘‘Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu’’ kaynaklarından sağlanan düşük faizli kredilerle yerine getirmiştir. Fiskobirlik, bu uygulamanın başladığı 1995-1996 ürün sezonundan itibaren, 2001-2002 ürün alım sezonu dahil toplam 7 alım sezonunda, 1.730.983.105 dolar tutarında alım yapmış ve Fiskobirlik'e toplam 1.550.809.883 dolar tutarında DFİF kaynaklı kredi kullanılmıştır (www.koop.gtb.gov.tr).

Bu dönemde Fiskobirlik depolarında bulunan ve satış imkanı bulunmayan fındıklar yağlık olarak işlenmiş ve ortaya çıkan birlik zararları devlet hazinesinden karşılanmıştır.

Fiskobirlik en son 2002 senesinde devlet tarafından fındık alımı ile vazifelenmiştir. Öte yandan Devlet, fındık çiftçisinin 2002 senesindeki gelir kayıplarının telafisi gayesiyle, 2003/5203 sayılı kararname ile üreticinin gelirlerinin fiilen 2.000.000 TL/Kg düzeyinde oluşmasını sağlayacak ilave doğrudan gelir desteği uygulamasını getirmiştir (www.koop.gtb.gov.tr).

2003-2005 periyodunda Fiskobirlik'in uyguladığı fındık alım yöntemi ve pazar şartlarına göre piyasalarda fındık fiyatının değeri şekillenmiştir. 2006 döneminde Fiskobirlik'in yaşadığı mali problemler ve 2005 döneminin üretici borçlarını ödeyememesi ve bunun yanında bozulan piyasa düzeni içerisinde üreticilerin isteklerine paralel olarak devlet Toprak Mahsulleri Ofisi'ni müdahale alımlarında görevlendirmiştir (<http://www.tmo.gov.tr>)

Tarımda destekleme ve politikalar, kırsal kesimin gelirini arttırmış, çiftçinin ekonomik istikrarının sağlanmasına yardımcı olmuştur. Destekleme alımları vasıtasıyla bir bütün olarak çiftçi kesiminin gelir kaybını önleme, tarımın devamlılığını sağlama, bir kısım ürünlerin üretimini artırma veya azaltma ve piyasada fiyat istikrarının sağlanılmasına çalışılmıştır.

Ülkemizde her dönemde tarım ürünlerinin ve üreticilerin desteklenmesiyle ilgili oluşturulan politikaların, günü kurtarmak amacıyla yapıldığı kısa dönemli politikalar olarak üretildiği aşıkardır. Hükümetin, köylü seçmen tabanını memnun etmek için uyguladığı fiyat politikası, ekilebilir alanın genişlemesine ve böylece bazı ürünlerde tarımsal üretimin artmasına neden olarak piyasada arz talep dengesinin sürekli düzensizlik göstermesine neden oldu.

Ülkemiz ve Bölgemiz için stratejik bir ürün olan fındığın, piyasasının düzenlenmesi amacıyla, alım ve fiyat desteklemesi, dikim alanlarının sınırlandırılması, alternatif ürün projesi ve doğrudan gelir desteği gibi politikalar oluşturulmuş, bu politikaların bazıları uygulanmış, bazıları uygulanamamış veya amaçlanan hedeflere ulaşmamıştır (Kayalak ve Özçelik, 2012: 44).

Ülkemizde tarımın en büyük problemi çağa ayak uyduramamış, uyusuk, yaratıcı çözümler ve fikirler üretmeyen, bilimsel ve ekonomik olmayan yapısıyla Tarım Bakanlığı'dır. Tarım Bakanlığı problemlere bilimsel bir şekilde yaklaşmamış ve çözümler geliştirememiştir. Kurulduğu günden günümüze kadar her zaman siyasetin etkisinde kalmış veya siyasetlerin tutum ve davranışları tarım bakanlığının bilimsel olarak gelişmesini engellemiş ve iyi yönetilememiştir (Ünaldı, 2006: 197). Halbuki yönetim; birey veya bireylerin bir amacı gerçekleştirebilmek ve sürekliliğini sağlamak için bir araya gelip, planlama, örgütleme, yöneltme, motivasyon, eşgüdüm koordinasyon ve denetim gibi fonksiyonların etkili bir biçimde kullanıldığı devamlı bir süreçtir (Öztekin, 2010: 18).

Tarım ürünlerinin fiyatları, bu sektörde faaliyette bulunan üreticilerin gelirleridir. Tarımsal faaliyette bulunanların ekonomik, kültürel ve sosyal şartları, eğitim ve sağlık olanaklarından faydalanma bakımından içinde buldukları zor şartlar, tarım kesiminde üreticiliği önemli hale getiriyor. Bu sebepten dolayı tarım üretiminin dengeli bir şekilde sürdürülmesi, tarımsal faaliyette bulunanların istikrarlı ve kabul edilebilir bir gelir düzeyine sahip olmalarını temin etmek ve tarımın devamlılığını sağlamak devletin ekonomi ve tarım politikaları arasındadır.

2006 yılında Fiskobirlik'in yaşadığı mali sıkıntılar ve 2005 yılının üretici borçlarını ödeyememesi ve bunun yanında bozulan piyasa düzeni içerisinde üreticilerin beklentilerine bağlı olarak 2006-2007 sezonunda, fındık üreticisinin mağduriyetinin giderilmesi ve fiyat hareketlerinden korunması amacıyla, 2006/10865 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü (TMO) fındık alımı ile görevlendirilmiştir. Takip eden iki sezonda da TMO tarafından bu görev sürdürülmüştür. Temmuz 2009'da açıklanan Yeni Fındık Stratejisi doğrultusunda, 2009/15202 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile TMO'nun fındık alım görevi sona ermiştir (www.koop.gtb.gov.tr).

2009 yılında serbest piyasaya bırakılan fındık fiyatları bugüne kadar devam ediyorken TMO Genel Müdürlüğü, fındık üreticilerinin pazarlama sorunlarının ortadan kaldırılması ve piyasanın düzenlenmesi ve üreticinin mağduriyetinin önlenmesi amacıyla 24 Nisan 2017 tarihinde fındık alımlarına tekrar başlamıştır.

Tarım sektörü diğer sektörlerle etkileşim halindedir. Sektörler arasında girdi alışverişi sürekli vardır. Her sektör diğer sektöre katkı sağlar. Ekonomimiz açısından önemli olan tarım, devlet politikalarının belirlenmesinde ana unsurlardan biridir.

Devletin fındığa, maliyetinin üzerinde fiyatlardan alım garantisi vermesi, fındığın diğer tarım ürünlerine göre nispeten daha az emekle yetiştirilen bir ürün olması, sosyal, siyasi ve ekonomik nedenler vb. etkenlerden dolayı devlet fındık üreticisini geliştirdiği çeşitli politikalarla desteklemiştir.

Geçmişte ürün fazlalığı bazı sektör temsilcileri tarafından şikayet konusu olurken, son 10 yılda yaşanan zirai don afetlerinden sonra ürün azlığı ortaya çıktı. İlave olarak dünyada fındık tüketimi hızla artıyor. Yani ürünün bol olduğu yıllar için sorun arz fazlası değil pazarlama ve katma değer yaratma sıkıntısı olarak öne çıkıyor.

Fiyatları, piyasada arz ve talep belirlediği için fındık fiyatlarına çok müdahale edilemiyor. Arz ve talebe bağlı olarak fındığın rekoltesinin düşük olduğu yıllarda fiyatlar yükseliyor, çok olduğu yıllarda ise düştüğü görülüyor ve depolama sorunu ortaya çıkıyor. Sektör temsilcileri fındıkta lisanslı depoculuk ve ürün borsacılığı kurulması gerektiğine dikkat çekiyor.

Ülkemizde 1980'li yıllardan itibaren serbest piyasa sistemine geçiş amaçlanmıştır. Serbest piyasa, ürünün piyasada fiyatının alıcı ve satıcının karşılıklı olarak anlaşmasıyla oluştuğu, ürünün arz ve talebine devlet tarafından müdahale edilmediği bir piyasadır.

Temelinde serbest piyasa sistemine ve özel müteşebbisliğin dinamik gücüne inancın egemen olduğu bu sistemde diğer alanlarda olduğu gibi, sosyal politikada da önemli değişiklikler getirilmiştir (Özkaplan, 1993: 39).

Serbest piyasada oluşan fiyatlar üretici aleyhine işlemeye başladığında devlet, üreticisini korumak ve beklentileri karşılamak amacıyla piyasalara müdahalede bulunmuştur. Fındık üretimi, fiyatı ve pazarlanması kısa vadeli politika ve çıkar hesaplarından kurtarılmalı, bu alanda çalışan üretici, imalatçı, ihracatçı ve diğer tüm

kişi ve kuruluşların katılımıyla uzun vadeli stratejiler oluşturulmalı en önemli tarım ürünlerimizden olan fındıkta istikrar sağlanmalıdır.

Tablo 1: TMO Fındık Alımları

Sezon	Alım Miktarı (TON)	Alım Değeri (Milyon TL)
2006/2007	162.490	585
2007/2008	95.641	464
2007/2008 (FKB'den alınan)	67.373	247
2008/2009	368.046	1.534
2017	145.000	1.400
Toplam	838.550	4.230

Kaynak: TUIK

1.5. Üretim

1.5.1. Dünya Üretimi

Fındık meyvesi, bademden sonra dünyada en yaygın üretimi yapılan sert kabuklu bir meyvedir. Fındığın kültür çeşitleri; Türkiye, İtalya, İspanya, ABD, Gürcistan, Azerbaycan, Çin, İran, Şili, Avustralya ve Fransa'da yetiştirilmektedir. Ayrıca Polonya, Yunanistan, Belarus, Hırvatistan, Tacikistan, Özbekistan, Rusya Federasyonu, Kırgızistan, Portekiz, Beyaz Rusya, Moldova, Tacikistan, Ukrayna, Tunus, Slovenya, Slovakya, Moldova, Suriye, Kıbrıs, Arjantin, Avusturya, Estonya, Yeni Zelanda, Romanya ve Kamerun gibi ülkelerde de kısmen az da olsa fındık yetiştirilmekte ve üretimin artırılmasına yönelik faaliyetler yürütülmektedir. Dünya fındık üretimi, 1960'lı yıllarda yaklaşık 250 bin ton civarında iken, üretim alanlarının

ve verimin artırılmasıyla birlikte günümüzde bir milyon tona yaklaşmıştır (<https://koop.gtb.gov.tr>).

Tablo 2: Dünya Fındık Üretimi (Ton)

ÜLKELER	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
TÜRKİYE	600.000	430.000	660.000	549.000	412.000	646.000	420.000
İTALYA	107.000	140.000	84.000	132.000	100.000	125.000	130.000
A.B.D.	24.500	35.000	32.000	35.000	36.300	43.500	32.000
AZERBAYCAN	39.000	55.000	40.000	30.000	25.000	50.000	35.000
GÜRCİSTAN	40.000	30.000	28.000	35.000	35.000	40.000	40.000
İSPANYA	20.000	22.000	16.000	19.500	19.500	20.000	21.000
DİĞER	27.000	27.000	25.000	25.000	25.000	45.000	42.000
TOPLAM	857.500	739.000	885.000	825.500	660.773	969.500	720.000

Kaynak: TÜİK

Tablodan görüleceği üzere dünyamızda fındık üretiminin yaklaşık % 70'ini yapan ülkemizi sırasıyla İtalya, ABD, Azerbaycan, Gürcistan, İspanya ve Diğer Ülkeler takip etmektedir. Türkiye'nin 2010/2011 sezonunda 600.000 ton olan fındık üretimi, 2014/2015 sezonunda mevsim koşullarından dolayı şiddetli bir düşüşle 412.000 tona düşmüştür.

Gürcistan ve Azerbaycan'ın üretimi son yıllarda önemli oranda artış göstermektedir. ABD'de ise, 2010/2011 döneminde 24.500 ton olan fındık üretimi bu seviyenin üzerine çıkarak fındık üretimini arttırmıştır. İtalya, İspanya, Azerbaycan, Gürcistan, ABD ve Diğer Ülkelerin toplam fındık üretimi, dünya üretiminin ortalama yüzde 30'unu oluşturur. Dünya da fındık üretim ve ihracatının yaklaşık yüzde 70'ini ülkemiz gerçekleştirmektedir.

Türkiye'nin fındık üretiminde bazı yıllarda karşılaştığı mevsim ve ekolojik şartlar neticesinde arzda yaşanan düzensizlikler ve piyasalarda şekillenen fındık fiyatlarındaki istikrarsızlık sebebiyle ortaya çıkan olumsuz durumlar neticesinde önemli fındık alıcı şirketler, özellikle güney yarımkürede yer alan Arjantin ve Şili gibi ülkelerde fındık yetiştiriciliği yapılması için oradaki üreticileri özendirici ve teşvik edici çalışmalarda bulunmaktadır (www.tarim.com.tr).

Tablo 3: Dünya Fındık Dikim Alanları (Hektar)

	2010	2011	2012	2013	2014
Türkiye	667.865	696.964	701.407	702.144	701.141
İtalya	55.904	70.492	57.992	70.492	71.200
İspanya	13.803	14.067	14.000	15.000	15.000
ABD	11.736	11.938	11.890	11.462	12.500
Gürcistan	15.000	15.500	12.400	15.500	18.000
Azerbaycan	22.691	23.242	23.768	23.242	23.000
Diğer	34.900	35.100	57.186	40.000	63.350
TOPLAM	873.331	903.864	878.643	877.840	904.191

Kaynak: TÜİK

Tablodan görüleceği üzere, 2014 senesinde dünyamızda yaklaşık 904.191 hektarlık bir alanda fındık üretimi yapıldığı anlaşılmaktadır. Ülkemizde ortalama 700.000 hektar alanda fındık üretimi yapılmakta olup, dünya fındık üretim alanlarının yaklaşık %77,54'ü Türkiye'de bulunmaktadır. Türkiye'yi %7,87'lik üretim alanıyla İtalya izlemektedir. İtalya'yı sırasıyla % 2,54 alanla Azerbaycan, % 1,99 alanla Gürcistan, % 1,66 alanla İspanya ve %1,38 üretim alanıyla ABD takip etmektedir. Bu ülkeler dışında kalan tablodaki Diğer başlığı adı altındaki ülkelerin fındık üretimi yaptığı alanların toplamı %7,02 seviyesindedir.

1.5.1.1. İtalya

Yaklaşık, 70.000 hektar arazide yılda ortalama 100.000 ton fındık üretimi ile ülkemizin ardından ikinci büyük fındık üreticisi ülkedir. Dünya üretiminden aldığı pay ortalama %10 civarındadır (<https://koop.gtb.gov.tr>). İtalya'nın son beş yıllık ortalamasına göre yıllık bazda ortalama 104.000 ton fındık üretimiyle dünya fındık üretiminin %13'ünü gerçekleştirmekte olup buna ilave olarak yıllık ortalama 109 bin ton kabuklu fındık ithal, 33 bin ton kabuklu fındık ihraç etmektedir (<http://www.tmo.gov.tr>). İtalya, dünya fındık sektöründe hem ithalatçı hem de ihracatçı ülkedir.

İtalya, ürettiği fındıkları daha çok kendi ihtiyacında değerlendirmektedir. Bu ülkenin fındık üretimi yıllara göre değişkenlik göstermekle birlikte üretimi kendi iç

tüketimini karşılamaktadır. Buna karşılık aynı zamanda fındık ithalatı yaparak ve ithal ettiği fındıkları başka ülkelere satarak reeksport yapmaktadır.

İtalya'da fındık yetiştiriciliğinin,%96'sı; Piedmont (%11,6),Lazio (%26,8), Campania (%33,9) ve Sicilya (%23,6) olmak üzere dört bölgede yapılmaktadır. İtalya kabuk rengi güzel ve gösterişli iri çeşitte çerezlik fındık üretimi yapmaktadır. Fındık hasadı Türkiye'de olduğu gibi Ağustos ayında başlamakta ve 15 gün içinde piyasaya ulaşmaktadır (www.iso.org.tr).

1.5.1.2. Amerika Birleşik Devletleri

Yaklaşık 12.000 hektar alanda yılda ortalama 35.000 ton fındık üretimi ile İtalya'dan sonra üçüncü büyük fındık üreticisidir. Dünya üretiminden aldığı pay yaklaşık %3 civarındadır.

ABD'deki Oregon Fındık Üreticileri(HGO), Amerika Birleşik Devletleri'nde üretilen fındığın en büyük işleyicileri ve pazarlamasını yapanlardır. Bu birlik, fındık üreticilerinin kurduğu bir kooperatif olup 5 yıllık ortalamasına göre 34.000 tonluk üretimle dünya fındık arzının %4'ünü gerçekleştirmekte ve üretiminin 26.000 tonunu başka ülkelere pazarlamaktadır (<http://www.tmo.gov.tr>).

ABD'de, Türkiye'den farklı olarak tek gövdeli ağaçlarda fındık yetiştirilmekte, ürünün yetiştirme ve hasat ve diğer zirai işlemlerinde mekanizasyon kullanılmaktadır. Hasat zamanı Ekim ayının ilk günlerinde başlamakta, yere düşen fındıklar makine yardımıyla toplanarak sıcak hava üfleme tertibatı kullanılarak kısa sürede kurutulmaktadır (<http://www.turktob.org.tr>).

ABD'de fındık yetiştiricilerinin, dalların ucundan başlayarak geriye doğru kuruması şeklinde ortaya çıkan illet sebebiyle karşılaşmış oldukları zirai olumsuz sorunlar, ABD'nin Oregon eyaletinde 2000 dönüm alandan oluşan bir araştırma merkezinde 35 seneden beri sürdürülen iyileştirme çabaları neticesinde %100 dayanıklı çeşitlerin geliştirilmesiyle çözülmüştür. Yüz binlerce fidan doku kültürü yöntemiyle çoğaltılmış olup, 10 sene sonra bu fidanların meyve vermeye başlamasıyla, ABD'nin fındık üretiminde Türkiye'nin en önemli rakibi olması beklenmektedir (<https://koop.gtb.gov.tr>).

1.5.1.3. İspanya

İspanya'da, önemli fındık üreticisidir. Dünya üretimindeki yerini son yıllarda ABD'ye kaptırmıştır. Üretim alanlarında son 20 yıllık bir dönemde artış olmamış 15.000 hektar üretim alanında yılda ortalama 19.000 ton üretim gerçekleştirilmektedir. Üretim sahalarının % 85'i Tarragna Bölgesi geri kalan Reus Bölgesi'ndedir. Fındık üretim alanlarının ve üretim miktarının artış göstermemesinin en büyük nedeni, Türkiye'de üretilen fındıklar karşısında ülkemiz fındığının piyasalarda daha ucuz olmasından dolayı rekabet edememesidir. Fındık gereksiniminin büyük bir kısmını, fiyatların uygun olması nedeniyle ülkemizden ithal etmektedir (www.iso.org.tr).

İspanya, yıllık ortalamaya göre 19.000 ton fındık üretimiyle dünya fındık üretiminin % 2'sini yapmakta, dünya fındık sektöründe pozisyon olarak hem ihracatçı hem de ithalatçı konumundadır. İspanya yılda yaklaşık 9.000 ton kabuklu fındık ithal edip, 4.000 ton kabuklu fındık ihracatı gerçekleştirmektedir (<http://www.tmo.gov.tr>).

1.5.1.4. Diğer Üretici Ülkeler

Türkiye de oluşan arz ve fiyat istikrarsızlığına bağlı olarak fındık satışı yaptığımız büyük firmalar başka ülkelerdeki üreticileri özendirici faaliyette bulunmaktadır.

Son senelerde Gürcistan ve Azerbaycan'da fındık yetiştiriciliğinin, mamullerinde fındık kullanan ve bu alanlarda monopol konumunda bulunan güçlü şirketler vasıtasıyla desteklendiği hakkında bilgiler vardır. Türkiye tekeli bir konuma sahiptir ve Türkiye'nin İspanya ve İtalya üzerinde düşük üretim maliyetleri nedeniyle rekabet hakimiyeti vardır (Bayramoğlu ve Arkadaşları, 2010: 11).

Türkiye de fındık arzında meydana gelen istikrarsızlığın sonucu neticesinde fiyatta meydana gelen dengesizlik sebebiyle oluşan güvensizlik neticesinde önemli alıcı şirketler, Güney Amerika ülkeleri olan Arjantin ve Şili'de, fındık yetiştiriciliğini teşvik eden çalışmalar yapmaktadır. Yapılan çalışmalar sonucunda bu ülkelerin fındık hasadı yapacak durumda olduğu, fındık üretim alanlarının 10.000 hektara ulaştığı kestirilmektedir (<http://www.businessht.com.tr>).

1.5.2. Türkiye Üretimi

1.5.2.1. Türkiye’de Fındık Üretim Alanı ve Üretim Durumu

Dünyanın en önemli fındık üreticisi olan ülkemizde fındık üretimi yaygın olarak Karadeniz Bölgesi’nde yapılmaktadır. Ülkemiz de fındık üretimi, yıllara göre değişkenlik gösterse de son on yıllık ortalamaya göre 550.000 tonluk üretim ile dünya üretiminin yaklaşık % 70’i gerçekleştirilmektedir.

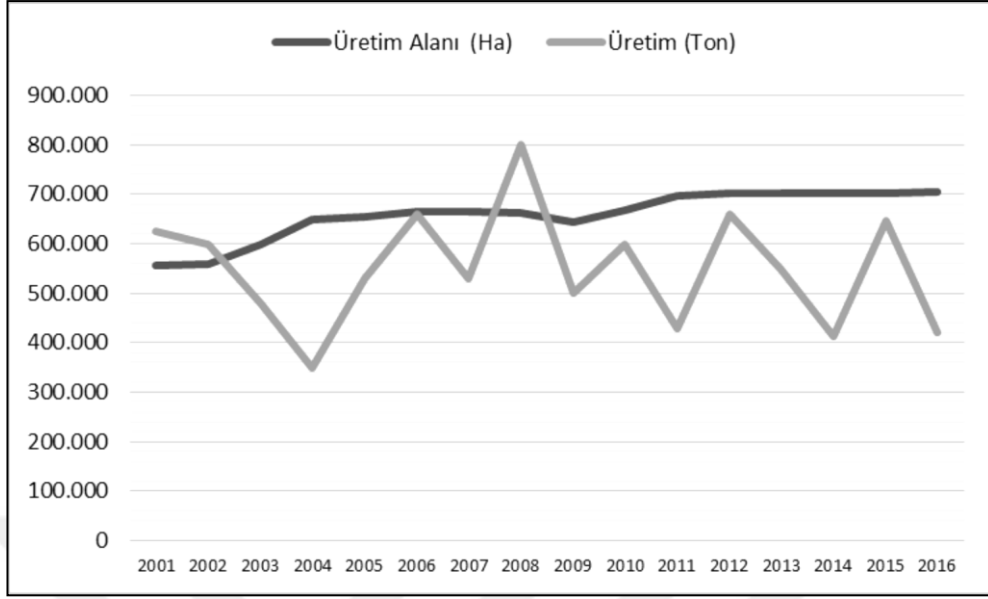
Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2001 yılında 555.000 bin hektar olan fındık üretim alanları, 2016 yılında 705.445 hektara çıkarak, 2001 yılına oranla yaklaşık % 27’lik bir artış göstermiştir. Bu yüzde 27’lik artış 2008 yılını hariç tutarsak elde edilen üretim miktarını önemli derecede arttırmamıştır.

Tablo 4: Türkiye’de Fındık Üretim Alanı ve Üretim Durumu

Yıllar	Üretim Alanı (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/da)
2001	555.000	625.000	113
2002	560.000	600.000	107
2003	600.000	480.000	80
2004	650.000	350.000	54
2005	655.000	530.000	81
2006	666.226	661.000	99
2007	663.817	530.000	80
2008	663.192	800.791	121
2009	642.867	500.000	78
2010	667.865	600.000	90
2011	696.964	430.000	62
2012	701.407	660.000	94
2013	702.144	549.000	78
2014	701.141	412.000	59
2015	702.627	646.000	92
2016	705.445	420.000	60

Kaynak: TÜİK

Grafik1: Türkiye’de Fındık Üretim Alanı Ve Üretim Durumu

Kaynak: TÜİK

Grafik sözcüğünü Tekin; Anlatımı daha etkili hale getirmek için, olayların, rakamlar ve yazılar yerine şekiller ile ifadesidir (Tekin,2012: 21) diye belirtirken, Gürsakal ise; verilerin matematiksel temellere sahip şekiller olarak gösterilmelerine grafik adını veriyoruz (Gürsakal,2013: 48) diye tanımlamıştır.

Yukarıdaki rakamları Grafik 1’deki göstergeler ile ifade edersek, 2001 yılında yaklaşık 555.000 hektar olan üretim alanı 2016 yılında 705.445 hektara çıkmıştır. Grafiği incelediğimizde 2012 ile 2016 arasında geçmiş yıllara göre üretim alan artışında önemli sayılabilecek bir artış olmamıştır.

Üretim miktarı ise 2001 yılına oranla, 2004 yılında mevsimsel etki nedeniyle sert bir düşüş göstermiş 625.000 tondan, 350.000 tona inmiştir. 2008 yılında 800.791 tona ulaşmış ve son 16 yılın rekorunu kırmıştır.

Ülkemizde fındık esas üretim alanı olan Doğu Karadeniz Bölümü’ndeki Ordu, Giresun ve Trabzon illerinin dışına taşmış, özellikle Samsun ile Batı Karadeniz Bölümü’nde Düzce, Sakarya ve Bolu’ya yayılmıştır. Türkiye de 33 ilde fındık üretimi yapıldığı bilinmektedir. Fındık, üretimi yapılan alanların çoğunda çiftçinin önemli gelir kaynaklarından olmuştur, ayrıca tarımının yapıldığı çok meyilli, toprak derinliği az olan arazilerin değerlendirilmesinde ve erozyona ve heyelana karşı ülke topraklarının korunmasında da etkili olmaktadır.

Ülkemizde, fındık yetiştiriciliği ekonomik olarak 13 ilimizde yapılmaktadır. 25 sene evvel 555.000 hektar olan üretim sahası, günümüzde 700.000 hektarı geçmiştir. Bu sahalarda aşağı yukarı 400.000 çiftçi fındık tarımıyla uğraşmaktadır. Üretici, tüccar, fabrikacı ve ihracatçıları topluca hesaba katarsak fındık tarımı doğrudan ve dolaylı olarak 5.000.000 milyon kişiyi alakadar etmektedir. Ülkemizin Karadeniz Bölgesi'nde fındık aşağı yukarı 3150 yerleşim biriminde, ülke nüfusunun %5' ine karşılık gelen 3.205.000 kişinin başka bir ifadeyle yaklaşık 400.000 çiftçi ailesinin gelir kaynağıdır (<http://www.karadenizekonomi.com>).

Fındığın, Karadeniz bölge halkının önemli bir bölümünün geçim kaynağı olması onu hem ekonomik boyutta hem de sosyal boyutta bölge halkı için önemli kılmıştır. Bölgede ekonomik ve sosyal planlar fındıktan elde edilecek gelire göre şekillenir. Ülkemiz dünyada fındık yetiştiren ülkeler arasında; kalite ve üretim miktarı açısından lider konumundadır. Ülkemizde; Ordu, Giresun, Trabzon, Sakarya ve Samsun illerinde dünyaca kabul edilmiş standartlarda üretilmektedir. Her ne kadar sorunları ve eksiklikleri olsa da fındığa bağlı endüstri bu illerimizde yoğunlaşmış istihdama, ülke ve bölge ekonomisine önemli katkılar sağlamıştır.-

Kabuklu ve iç fındık ihracatçısı olan Türkiye de fındık endüstrisinin ilerlemesi neticesinde işlenmiş fındık ihracatına yönelmeye başlanmış ve bu oran toplam ihracatın yaklaşık %8'ine ulaşmıştır. Ülkemizde fındık çiftçilerinin yetiştiricilik sorunlarından çok pazarlama sorunları vardır. Fındıkla ilgilenen tüm kesim, üretimden fiyatlandırmaya kadar tüm safhalarda olumsuz etkilenmemek için birlikte hareket etmelidir (<https://samsun.tarim.gov.tr>).

Ülkemiz, dünyanın en büyük fındık üreticisi konumundadır bu konumundan ötürü dünya fındık piyasalarında fındık fiyatının şekillenmesinde etkilidir. Ancak ülkemizde fındık üretim rekoltesi koşullara göre yıldan yıla değişkenlik gösteriyor ve neticesinde talepte değişkenlik gösteriyor. Arz ve talebe bağlı olarak fındık fiyatı da istikrarsız bir seyir izliyor. Sonuç olarak fiyatları arz talep ilişkisi belirliyor. Rekoltenin az olduğu yıllarda piyasaların ihtiyacına göre talep artıyor, talepte artma olursa fındık fiyatı artıyor, fındık fiyatı çok artarsa fındığı ham madde olarak satın alan üretici firmalar, üretmiş oldukları malların fiyatlarının yükselmesini ve kar marjlarını koruyabilmek için fındığa ikame olarak badem,fıstık vb. gibi ikame ürünlere yöneliyor.

Türkiye’de tarım yapılan toprakların çok parçalı oluşu, mülkiyet durumu, miras yoluyla bölünmesi veya kaderine terk edilmesi problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarım alanlarının mülkiyete göre durumuna bir göz attığımızda bazı sonuçlar ortaya koyabiliriz. Buna göre topraksız aile sayısı nüfus artışı ile birlikte gittikçe artmakta, artan nüfus artışına paralel olarak tarım alanları imara açılıp betonlaşmakta, miras ile topraklar gittikçe küçülmekte ve çiftçi ailelerin büyük bir bölümü küçük ve orta boy ölçeklerde geçimlik üretim yapmaktadır. Ayrıca topraklarını bırakıp büyük şehirlere göç eden ailelerinde zamanla köyü ile bağlantısı kesilmekte normalde üretim yapılabilecek alanlar boş kalmaktadır.

Ülkemiz, gerek fındık üretim alanının büyüklüğü gerekse de fındık üretim miktarının büyüklüğü sebebiyle dünyada lider konumdadır. Ülkemizde fındık üretimi yıllar itibariyle dalgalanma gösterse de, 2010/2011 ve 2016/2017 yılları arasındaki son 7 yılın ortalaması ele alındığında 531.000 ton kabuklu fındık üretimi gerçekleştirmiştir. Diğer üretici ülkeler dahil edildiğinde dünya üretimi 2010/2011 ve 2016/2017 yılları arasında ortalama 808.181 ton seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Ülkemiz her ne kadar fındık yetiştirilen alan ve üretim miktarı bakımından lider konumda olsa da verim diğer üretici ülkelere göre oldukça düşüktür. ABD’de bir hektardan 225 kg ürün alınırken, bu rakam İtalya’da 155 kilogramdır. Ülkemizin hektarda verimi ise ortalama 100 kg seviyelerindedir. Doğu Karadeniz’in bazı kesimlerinde ise bu rakam hektarda 60-70 kilograama kadar inmektedir (<https://samsun.tarim.gov.tr>).

1.5.2.1.1. Bölgelere Göre Türkiye Fındık Dikim Alanları

Tablo 5: Bölgelere Göre Türkiye Fındık Dikim Alanları (daa)

BÖLGELER	Dikim (Alanı (daa))	Dikim Alanı (daa)	Dikim Alanı (daa)	Dikim Alanı (daa)
	2000	2005	2010	2016
Doğu Karadeniz	3.233.060	3.849.020	3.964.491	4.217.652
Batı Karadeniz	853.760	1.260.100	1.266.155	1.359.104
Doğu Marmara	1.382.510	1.415.380	1.422.027	1.451.703
İstanbul	21.830	21.740	21.617	21.861
O. Doğu Anadolu	2.900	2.700	2.700	2.500
Batı Marmara	660	500	842	847
Akdeniz	260	510	732	665
Ege	-	30	56	90
Orta Anadolu	-	-	29	29
Toplam	5.495.000	6.550.000	6.678.649	7.054.451

Kaynak: TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine bakıldığında, Türkiye de 2000 yılında 5.495.000 dekar olan fındık dikim alanlarının yaklaşık % 28,5 artışla 2016 yılında 7.054.451 dekara çıktığı görülmektedir. Giresun İlini de kapsayan Doğu Karadeniz Bölümü'nde ise 2000 yılında 3.233.060 dekar olan dikim alanları 2016 yılında yaklaşık % 30 artışla 4.217.652 dekara çıkmıştır. Doğu Karadeniz Bölümü'nde görülen bu % 30'luk artış aslında bölgenin kaybettiği orman ve ovalarının bir oranıdır.

Tablo 5 incelendiğinde, 2016 yılında, Türkiye'de fındık dikim sahalarının dağılımının yaklaşık % 60'ı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, yaklaşık % 19'luk bölümü Batı Karadeniz Bölgesi'nde ve yaklaşık % 21'lik bölümü ise Doğu Marmara Bölgesi'ndedir.

2016 senesinde gerçekleşen fındık üretimin, yaklaşık % 40'ı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, yaklaşık % 27'lik kısmı Batı Karadeniz Bölgesi'nde ve yaklaşık % 33'lük kısmı Doğu Marmara Bölgesi'nde gerçekleştirilmektedir. TÜİK verilerine

göre, Türkiye de 33 ilimizde fındık yetiştiriciliği yapılmakta olup, 2016 yılında fındık dikim alanlarının % 32'lik kısmı Ordu, % 17'lik kısmı Giresun, % 13'lük kısmı Samsun, % 10'luk kısmı Sakarya, % 9'lık kısmı Trabzon ve diğer % 9'luk kısmı Düzce illerimizde yapılmaktadır (<http://koop.gtb.gov.tr>).

1.5.2.1.2. İl Bazında Türkiye Fındık Dikim Alanları

Fındık tarımı yapılan bölgeler üç gruba ayrılmaktadır.

a) I. Standart Bölge: Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin.

b) II. Standart Bölge: Samsun, Sinop, Kastamonu, Zonguldak, Bolu, Düzce, Bartın, Sakarya ve Kocaeli.

c) Çerezlik Bölge: Başta İstanbul ve Bursa olmak üzere 25 kadar ilimizi kapsamaktadır (<https://samsun.tarimorman.gov.tr>).

I. Standart Bölge; Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Artvin illerinden oluşan bu bölgeyi eski fındık üretim bölgesi olarak adlandırmak mümkündür. Türkiye de fındık üretimin asıl üretim yeridir. Bu bölgede dekar başına verim miktarı düşük ve yıllık üretimde dalgalanmalar yöre olarak daha fazladır. Bu bölgede Giresun, diğer vilayetlerden daha iyi kalitede fındık üretiyor olsa da, bu kalite farkı ürünün piyasasında değişiklik oluşturacak kadar önemli değildir.

II. Standart Bölge; Doğu Karadeniz Bölgesine göre Akçakoca Bölgesinde fındık üretilmesine yaklaşık 50 yıl önce başlanmıştır. II. Standart Bölgeyi çoğunlukla yeni fındık üretim sahaları oluşturmaktadır. Fındık bahçeleri genellikle teknik esaslara göre kurulmaktadır. Bu sahalarda arazi daha az meyilli ve derin olduğundan verim yüksek olmakta, bu nedenle üretim alanları artmaktadır (<https://koop.gtb.gov.tr>). Bu bölgede ekolojik ve coğrafi koşullar uygun olduğundan fındık üretim sahası iç bölgelere kadar uzanmıştır.

III. Çerezlik Bölge; Çerezlik Bölgeyi oluşturan iller ülkemizin çeşitli yerlerine dağılmıştır, üretilen fındıkların dış ticaretimiz açısından pek fazla değeri yoktur. Yetiştirildikleri bölge veya çevresi için çerezlik olarak üretim yapılmaktadır.

Tablo 6: İl Bazında Türkiye Fındık Dikim Alanları (Ha)

İLLER	2000	2005	2010	2016
Ordu	1.709.130	2.126.490	2.005.378	2.270.923
Giresun	964.040	1.083.780	1.176.390	1.170.872
Samsun	608.910	870.460	883.410	936.087
Adapazarı	686.600	686.610	691.925	727.976
Trabzon	498.460	503.260	628.089	655.525
Düzce	620.400	627.290	626.983	626.850
Zonguldak	170.060	245.970	234.176	236.185
Artvin	37.970	101.970	111.270	86.943
Kocaeli	69.920	93.090	84.392	79.813
Kastamonu	19.320	73.140	74.229	82.268
Rize	20.510	30.800	35.582	25.389
Bartın	23.960	31.380	31.410	59.375
Sinop	5.670	13.120	16.650	17.014
Gümüşhane	2.950	3.020	7.782	8.000
Diğer	57.100	59.620	70.983	71.231
Toplam	5.495.000	6.550.000	6.678.649	7.054.451

Kaynak: TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine bakıldığında, Türkiye de 2000 yılında Giresun ilinin 964.040 hektar olan fındık dikim alanının 2016 yılında, 1.170.872 hektara çıktığı görülmektedir.

1.6. Tüketim

1.6.1. Dünya Tüketimi

Dünyada fındık tüketiminin yaklaşık % 91'lik kısmı Avrupa ülkeleri tarafından tüketilmekte ve % 80'i çikolata ve şekerleme endüstrisinde ham madde girdisi olarak kullanılmaktadır (<http://www.tmo.gov.tr>). Dünyada fındığa olan talep çikolata ve şekerleme endüstrisinin gelişmesiyle birlikte artmıştır. Fakat, fındık

fiyatının piyasalarda önemli artış göstermesi durumunda fındığı hammadde olarak kullanan üreticiler fındık yerine ikame hammaddelere yönelecektir. Ülkemiz fındık üretiminde en önemli üretici ülke olsa da daha çok dünyaya fındığı hammadde olarak sunmakta bu ürünü işleyerek elde edebileceği katma değerden mahrum olmaktadır.

Dünyamızda fındık tüketiminin, çikolata ve şekerleme üzerine odaklanması fındığın başka özelliklerinin yeterince tanıtılmadığındandır. Fındık ve fındık yağı E vitamininin bilinen en iyi kaynağıdır. Bu vitamin kalp ve diğer kasların ve üreme sisteminin normal çalışması için gereklidir. Fındıkta B1, B2 ve özellikle B6 vitamini bol miktarda bulunur (Yapar, 2008: 100)

1.6.2. Türkiye Tüketimi

Ülkemizde ve dünyada fındığın; % 80'i çikolata ve şekerleme sanayisinde, % 10-12'si pastane ve bisküvi mamullerinde, % 3-4'ü kuruyemiş ve % 2-3'ü dondurma yağ sanayinde kullanılmaktadır (<https://www.tarim.com.tr>). Dünya fındık üretiminde lider olan Türkiye, tüketiminde oldukça düşüktür. Türkiye de yılda yaklaşık 80.000 ton civarında fındık tüketilmektedir. Bu ise dünya tüketiminin yaklaşık %10'una denk gelmektedir. Antep fıstığı, badem, ceviz ve kestane gibi ikame ürünlerin çok olması, tüketimi artırmaya yönelik çalışmaların yetersizliği, fındığın kullanım alanlarının çoğaltılamaması, reklam, halkın alım gücünün yetersizliği gibi birçok etmenler fındık tüketimini olumsuz etkilemektedir. Ülkemiz de kişi başına yıllık tüketim miktarı çok düşük düzeyde 500 - 600 gr civarında bulunmaktadır (<http://www.businessht.com.tr>).

Fındığın ülkemizdeki iç tüketim miktarının düşüklüğü halkımızın geliriyle ilişkilidir. Fındık her ne kadar ulaşılabilirliği kolay olsa da halkımızın gelir düzeyine kıyasla pahalı bir gıda maddesidir.

Tablo 7: Dünya ve Türkiye Fındık Tüketimi (Ton/Kabuklu)

Yıllar	Diğer Ülkeler	Türkiye Tüketimi	Toplam Tüketim
2001	636.000	80.000	716.000
2002	642.000	80.000	722.000
2003	628.000	70.000	698.000
2004	594.000	60.000	654.000
2005	638.500	60.000	698.000
2006	735.310	80.000	815.310
2007	705.438	80.000	785.438
2008	748.740	100.000	848.740
2009	733.200	90.000	823.200
2010	810.000	100.000	910.000
2011	744.000	100.000	844.000
2012	810.000	130.000	940.000
2013	780.000	120.000	900.000
2014	745.000	80.000	825.000
2015	740.000	90.000	830.000
2016	720.000	90.000	810.000

Kaynak: TÜİK

Tablo 7’de, Dünya ve Türkiye fındık tüketimi incelendiğinde 2016 yılında dünya tüketimi 720.000 ton, Türkiye tüketimi ise 90.000 ton olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında Türkiye’nin dünya tüketimindeki payı % 11,11 civarında gerçekleşmiştir.

Fındıkta oluşan stokları önlemek, üreticilerin gelir düzeyinde istikrar sağlamak, fındıktan elde edilecek katma değeri yükseltmek ve ihracatı arttırmak amacıyla Fındık Tanıtım Grubu kurulmuştur. Fındık Tanıtım Grubu yaptığı reklam ve tanıtım çalışmaları ile bu amaca ulaşmaya çalışmaktadır.

1.7. Fındık İhracatı

Tablo 8: 2000 - 2017 Yılları Arası Türkiye Fındık İhracat Rakamları

Dönem	Miktar (Ton/İç)	Bedel (bin \$)	Ortalama İhraç Fiyatı (\$/Kental-FOB)
01.09.2000-31.08.2001	204.253	682.451	334
01.09.2001-31.08.2002	255.892,8	636.028	249
01.09.2002-31.08.2003	255.918,4	593.028	232
01.09.2003-31.08.2004	223.362,8	915.616	410
01.09.2004-31.08.2005	194.593,7	1.554.156	797
01.09.2005-31.08.2006	239.365,8	1.952.767	816
01.09.2006-31.08.2007	248.663,9	1.262.427	508
01.09.2007-31.08.2008	207.287,3	1.589.548	767
01.09.2008-31.08.2009	244.628,4	1.178.101	482
01.09.2009-31.08.2010	213.142	1.343.910	631
01.09.2010-31.08.2011	281.331	1.783.568	634
01.09.2011-31.08.2012	229.628	1.819.726	792
01.09.2012-31.08.2013	301.193	1.750.440	581
01.09.2013-31.08.2014	267.642	1.981.442	740
01.09.2014-31.08.2015	217.427	2.799.529	1287
01.09.2015-31.08.2016	249.681,6	2.280.113	913
01.09.2016-05.02.2017	115.503,5	1.001.629	867

Kaynak: KİB *: 05.02.2017 tarihi itibarıyla

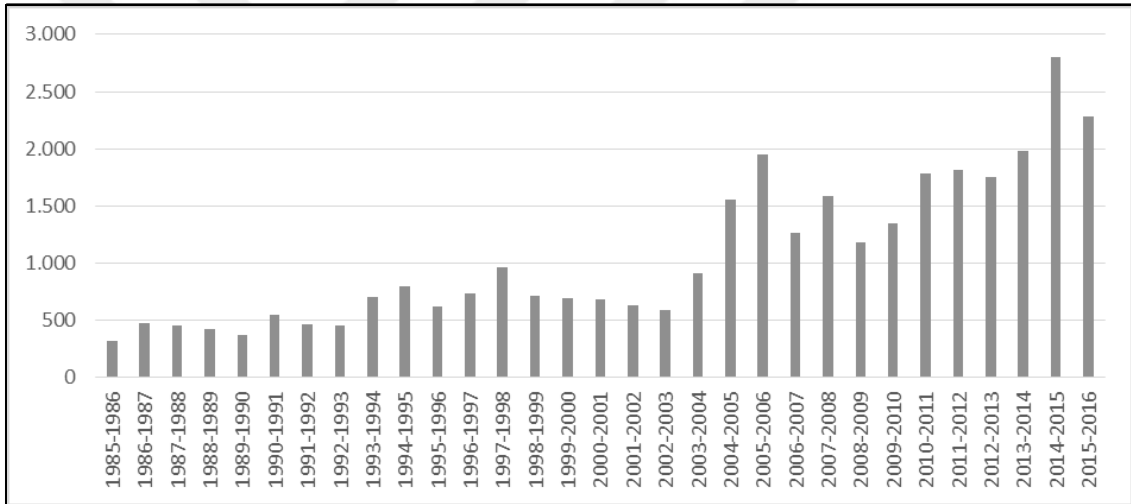
Tablo 8'den anlaşılacağı üzere, Türkiye ekonomisinde önemli bir ihracat ürünü olan fındık, ihracat getirisiyle ülke ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. 2014 - 2015 sezonunda, ihracatımız yaklaşık 217 bin ton iç fındık karşılığı 435 bin ton kabuklu fındık olarak gerçekleşmiştir. Bu sezonunda 2 milyar 799 milyon 529 dolar değerinde fındık ihracatı yapılmış ve değer olarak rekor kırmıştır. İhracatımız miktar olarak 2012-2013 sezonunun altında olsa da değer olarak Cumhuriyet tarihinin en yüksek fındık geliri elde edilen sezonu olarak görülmektedir. 2015-2016 fındık

ihracat sezonunda 250 bin ton fındık ihracatı ile 2.280.113 milyar dolar değerinde fındık ihracatı yapılmıştır.

Tablo 8'den görüleceği üzere; Son 10 senelik fındık dışsatım ortalamamız 240.000 ton iç fındık karşılığı 480 bin ton kabuklu fındık olarak yapılmış, 2012-2013 ihracat sezonunda 301bin ton iç fındık karşılığı olarak 602 bin ton kabuklu fındık ihracatı gerçekleştirilmiştir. 2012-2013 sezonu fındık dış satımımızda miktar bazında Cumhuriyet tarihinin en iyi fındık ihracat sezonu olarak görülmektedir (<http://koop.gtb.gov.tr>).

Tabloda geçen kental terimi, 100 kg ağırlığı ifade eder ve 1 kental; 100 kg'dır.

Grafik 2: Türkiye Fındık İhracatı (Milyon \$)

Kaynak: TUIK

Ülkemiz, 600.000 tona yaklaşan kabuklu fındık ihracatı ve 1,8 milyar dolar ihracat geliri ile fındık ticaretinde, fındık üretiminde olduğu gibi ilk sırayı almaktadır. Türkiye,2012-2013 sezonunda 301 bin ton iç fındık ihracatı gerçekleştirilmiştir. 2012-2013 sezonu fındık ihracatımız, miktar bazında Cumhuriyet tarihinin en iyi fındık sezonu olmuştur.

Ülkemizin uluslararası ticaretinde önemli bir rolü olan fındığın yaklaşık, % 80-85'i ihraç ediliyor. Bu ihracatın %75'i Avrupa ülkelerine gerçekleştiriliyor. Ülkemizin ortalama fındık ihracatı 250 bin ton iç fındık olarak gerçekleşiyor. 2013-2014 yılı dışsatımı 252 bin ton ile yaklaşık 2 milyar dolar düzeyinde oldu. Fındığın

tarım mahsulleri dış satımındaki payı azami öneme sahip. Ülkemiz dış satımının yaklaşık %14'ünü tarım mahsulleri ihracatı oluştururken, fındığın toplam dış satımımızda ki payı % 1,5'a ulaşıyor. Tarım mahsulleri dış satımında ise fındığın payı % 15-20 düzeylerinde gerçekleşmektedir (<http://www.businessht.com.tr>).

Türkiye'den ihracatı yapılan fındık ürünleri çeşit şekliyle incelendiğinde, tamamına yakınının işlenmiş veya iç fındık şeklinde ihraç edildiği (% 63 iç fındık, % 16 işlenmiş bütün halde fındıklar, % 21 ileri işlenmiş fındıklar) olduğu anlaşılmaktadır. Bunun nedeni, Türkiye'nin son yıllarda yaptığı yatırımlara paralel olarak sahip olduğu modern kırma ve işleme tesislerinin ihracat yaptığımız alıcı ülke standartlarına uygunluğu ve Türkiye'nin Avrupa pazarına yakınlığı ve ulaşım olanaklarının gelişmesiyle nakliye ve süre maliyetlerinin düşüklüğü etken olmuştur (<https://samsun.tarim.gov.tr>).

Türkiye'nin üretmiş olduğu fındığı ihraç ettiği pazarlar incelendiğinde ülkemiz ihracatının büyük bir kısmının Avrupa ülkeleri olduğu ve ihracatımızın bu pazarlara bağımlı olduğu belirlenmektedir. Bu bağımlılık Türkiye'nin üretmiş olduğu fındığı satarken pazarlık yapma gücünü zayıflatır. Büyük bir bölümü Avrupa Birliği üyesi olan ve Batı Avrupa'da bulunan bu ülkeler dünyanın en büyük çikolata ve şekerleme üretici ülkeleri ve pazarlarıdır. Bunun sonucunda dünya piyasalarında fındık fiyatının şekillenmesinde bu ülkelerin etkisi söz konusudur.

Türkiye'nin yapmış olduğu pazarlama çalışmaları neticesinde oluşan yeni pazarlara yönelik ihracatının yıllar itibariyle olumlu bir şekilde arttığı izlenmektedir. 1980'li yıllarda Avrupa ülkelerinin fındık dış satımımızdaki oranı % 80'lerde iken, 2012/13 sezonunda bu ülkelere yapılan toplam fındık dışsatımımızın oranı % 60 olarak gerçekleşmiştir.

1.8. Piyasa Ve Fındık Fiyatları

Bireylerin, yaşamlarını devam ettirebilmek ve gereksinimlerini gidermek amacıyla yaptıkları faaliyetler ekonomik faaliyet olarak tanımlanır. Ekonominin temeli üretimdir. Üretim ise doğadan elde edilen ham maddenin işlenerek mamul haline dönüştürülmesidir. Üretimin bedeli ise üretilen malların alıcılar tarafından tüketimidir. Dünyada tarımla başlayan ekonomik faaliyetler, zanaatla ve madencilikle çeşitlenmiş ve zamanla gelişmiştir (<https://cografyahocasi.com>).

Ekonomik faaliyetler çok çeşitlidir ve kapsamı giderek daha da genişlemektedir. Genel olarak; tarım, madencilik, teknoloji ve sanayi üretimi ile elde edilen ürünler, hizmetler, avcılık vb. gibi. Ekonomik etkinlikler neticesinde elde edilen ürünler doğrudan doğruya tüketilebildiği gibi, sanayi tesislerinde işlendikten sonra tüketilecek hale getirilir.

Ekonomik faaliyetler neticesinde elde edilen mamuller ve hizmetler gereksinim durumuna göre başka tüketim yerlerine gönderilir. Üretimin sonucunda tarım ve hayvancılık, endüstri, ticaret, ulaşım, hizmet, bankacılık, finans ve turizm vb. gibi sektörlerden başlıca ekonomik çıktılar elde edilir. Üretilen mal ve hizmetleri satmak isteyenlerle, söz konusu mal ve hizmetleri satın almak isteyenlerin tümü piyasayı oluşturur. Piyasa, alıcı ve satıcıların oluşturduğu bir sistemdir.

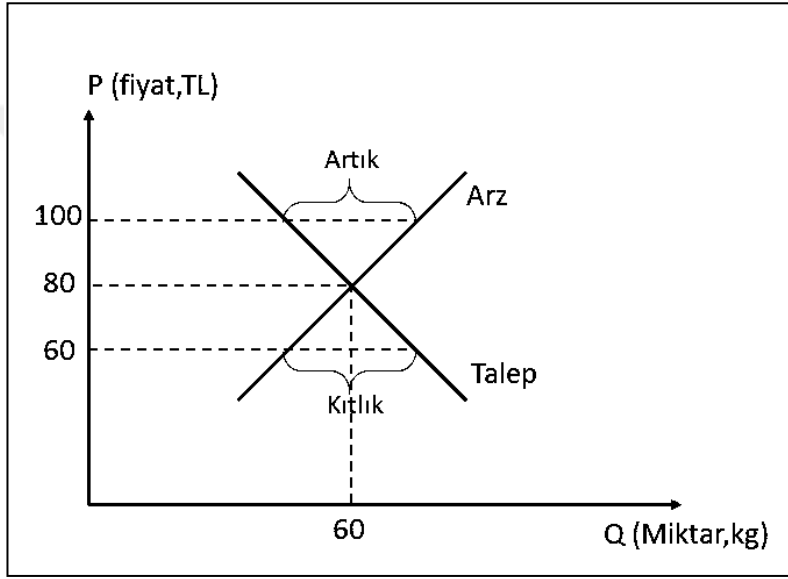
Piyasalar, kapsadığı sınırlar göz önüne alınarak, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslar arası piyasalar şeklinde gruplara ayrılabilir. Küreselleşmenin getirdiği sonuç ve e-ticaretin gelişmesiyle birlikte, piyasalar genişlemiş ve yerel bölgesel, ulusal ve uluslar arası piyasa sınırları ortadan kalkmaya başlamıştır.

Piyasalar, değişime bahis mal ve hizmetlerin vasfına göre; mal ve hizmet piyasaları ve mal ve hizmet piyasalarında şekillenen arz ve talebe göre emek, sermaye ve doğal kaynaklardan oluşan üretim faktörlerinin oluşturduğu faktör piyasaları olarak iki başlığa ayrılabilir. Ayrıca piyasalar, rekabetin gerçekleşip gerçekleşmemesine göre, tam rekabet piyasası ve eksik rekabet piyasası olarak ta iki gruba ayrılır (Ülgen, 2014: 171-173).

Tam rekabet piyasasında ise, belirli bir ürünün fiyatı ancak ürünün alıcı ve satıcılarının, diğer bir anlatımla, ürünün talep ve arzının piyasada karşı karşıya gelmesiyle şekillenir. Arz ve talep piyasada karşılaştığı zaman, arz edilen miktarla, talep edilen miktarı birbirine eşit kılan fiyat; piyasa fiyatı yani denge fiyatıdır. Bu fiyat arz ve talep eğrilerinin kesiştiği noktaya karşılık gelir (Dinler,2005: 74).

Şekil 1 de, fındığın denge fiyatının 80 TL, denge miktarının ise 60 kg olduğu görülmektedir. Eğer fındık fiyatı piyasada denge fiyatının üstünde bir fiyatta 100 TL olarak belirlenmiş olsaydı; bu durum üreticileri daha çok üretmeye teşvik edecek olup bir kısım alıcıların yani tüketicinin de çekilmesine neden olacaktı. Böyle bir durumda artık, üretim fazlası olarak adlandırılan arz fazlası oluşacaktı. Ülkemizde fındıkta oluşan arz fazlaları yağlık olarak ayrılmaktadır. Tersisi durumda piyasada

findık fiyatı denge fiyatının altında 60 TL olarak oluşsaydı; bu durum alıcıları daha çok almaya itecek olup bir kısım çiftçinin de findık yetiştiriciliğinden vazgeçmesine neden olacaktı. Böyle bir durumda da kıtlık olarak adlandırılan talep fazlası oluşacaktı. Devlet, piyasalarda tarafların mağduriyetini gidermek için gerekli gördüğü hallerde, beklentiler neticesinde findık fiyatlarına taban fiyat ve direk alım yöntemiyle müdahale etmekte piyasalarda findık fiyatının şekillenmesinde aktif rol oynamaktadır.

Şekil 1: Arz ve Talep Dengesi

Şekil 1 de, findığın denge fiyatının 80 TL, denge miktarının ise 60 kg olduğu görülmektedir. Eğer findık fiyatı piyasada denge fiyatının üstünde bir fiyatta 100 TL olarak belirlenmiş olsaydı; bu durum üreticileri daha çok üretmeye teşvik edecek olup bir kısım alıcıların yani tüketicinin de çekilmesine neden olacaktı. Böyle bir durumda artık, üretim fazlası olarak adlandırılan arz fazlası oluşacaktı. Ülkemizde findıkta oluşan arz fazlaları yağlık olarak ayrılmaktadır. Tersisi durumda piyasada findık fiyatı denge fiyatının altında 60 TL olarak oluşsaydı; bu durum alıcıları daha çok almaya itecek olup bir kısım çiftçinin de findık yetiştiriciliğinden vazgeçmesine neden olacaktı. Böyle bir durumda da kıtlık olarak adlandırılan talep fazlası oluşacaktı. Devlet, piyasalarda tarafların mağduriyetini gidermek için gerekli gördüğü hallerde, beklentiler neticesinde findık fiyatlarına taban fiyat ve direk alım

yöntemiyle müdahale etmekte piyasalarda fındık fiyatının şekillenmesinde aktif rol oynamaktadır.

Bu nedenle arz ve talep dengesi piyasa için çok önemlidir. Birçok etken bu dengenin değişimine neden olabilir. İkinci verilen örnekte ki gibi talep fazlalığı kıtlık söz konusu olduğunda fiyatlar kendiliğinde artacaktır. Bu nedenle alıcılar ve satıcılar buldukları pazarı çok iyi takip etmeli ve rakip analizleri yaparak kendilerinin konumunu belirlemelidir. Ürün veya hizmet kalitesi, sürekliliği veya artı avantajlarını da değerlendirerek uygun pazarlama stratejileri belirlemelidirler. Piyasada fiyatların oluşumunda ve seyrinde istikrar sağlayıcı politikalar uzun vadeli olarak geliştirilmelidir.

Ülkemizde üretilen fındıkta ki arz fazlasının en önemli nedenlerinden birisi, fındığın özgün üretim yeri olan Doğu Karadeniz Bölümü dışından çıkıp başka illerde de Samsun, Adapazarı, Düzce vb. gibi üretim yapılmasıdır. Fındığın, kendine özgü ekolojik kuşağın dışında üretim yapılması sonucunda fındığın; kalitesinde düşüş, aromasında, yağ ve protein içeriğinde de olumsuz farklılaşmalar olmaktadır fakat bu fiyatı o kadar etkilememektedir. Fındık dikimi yapılarak üretime açılan ovalar aslında çok çeşitli tarım ürünleri yetiştirilmesine uygun ovalardır. Bu ovalarda fındık dışında başka tarım ürünleri yetiştirilirse Doğu Karadeniz Bölümü'nün gelir istikrarı korunmuş olacak, hem de dünya piyasalarındaki pazarlık gücümüz artacaktır.

Monopol, yerine konacak veya ikame edilebilecek bir malın üretim ya da satışının bir tek firma eliyle gerçekleştirilmesidir. Tek satıcı veya tekel diye adlandırılan monopolün iki ana özelliği şunlardır; Birinci özelliği tekelcinin piyasaya sunduğu malın ikamesinin olmaması, ikinci özelliği tekelcinin üretim ve satış yaptığı piyasaya başka firmaların girmesinde kısıtlamalar zorluklar bulunmasıdır (Arda, 2002: 302).

Monopolcü, faaliyetini sürdürdüğü piyasada rekabet olmadığından dolayı piyasa gücüne sahiptir. Piyasa gücü, piyasadaki alıcı ya da satıcının değişime konu mal ya da hizmetin ölçüsü veya tutarı üzerinde etki oluşturma gücüdür. Piyasalarda tam rekabetin hakim olduğu durumlarda görülmez fakat tekel, monopson yada oligopol piyasalarda görülebilir. Tekelcinin piyasa gücünü kötüye kullanmasını önlemek için anti tröst politikalara başvurulabilir (Bishop, 2013: 288).

Oligopol piyasa ise birkaç satıcının belli bir sektörün mal ve hizmet ihtiyacını karşıladığı ve piyasanın belli firmalarca paylaşılmış olduğu, alıcının firmaların kendi aralarında rekabet olmayışı nedeniyle sorun yaşadığı, satıcıların ürün fiyatlarını genellikle ortaklaşa belirlediği piyasadır. Monopolcü rekabet piyasasıyla birlikte, gerçek ekonomik hayatta en fazla görülen piyasa çeşididir. Bugün her ülkede bir kaç dev şirketin egemen olduğu, günlük basın, otomobil, demir-çelik, alüminyum, buzdolabı vb. mal ve hizmetler piyasası oligopole örnek verilebilir. Oligopolde satıcı az sayıda fakat birbirinin kararlarından etkilenebilecek yapıdadır (Dinler, 2005: 226).

Türkiye her ne kadar dünya fındık üretiminin büyük bir kısmını gerçekleştiriyor olsa da üretmiş olduğu fındığın fiyatını belirleme konusunda yapmış olduğu üretim miktarına göre pek etkili değildir. Fındık her ne kadar çikolata ve tatlı sanayi için vazgeçilmez bir ürün olsa da aşırı fiyat yükseldiğinde alıcı firmalar fındık yerine ikamesi olan fıstık, ceviz, badem vb. gibi ürünlere yönelmektedir. Ayrıca fındık üretiminin dünyada yaygınlaşıp çoğalması alıcı ülkeleri bu ülkelere yönlendirmekte pazarlık gücümüzü zayıflatmaktadır.

Makro ekonomik dengesizlikler, döviz kurlarındaki düzensizlik, girdi maliyetlerinin artması ve piyasanın sürekli spekülasyona uğraması, serbest piyasa mekanizmasının istenilen düzeyde işleyememesi, arz ve talepteki düzensizlik v.b gibi sorunlar fındık piyasasını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca sektördeki sanayi işletmeleri de bu olumsuzluklardan etkilenmektedir.

Devletin uygulamış olduğu teşvik politikaları sanayinin problemlerini gidermemiştir. Hem sektörel hem de bölgesel teşviklerin uygulanması gerekmektedir. Sektörde bulunan sanayi firmalarının sermayesinin yetersizliği ve organizasyon yapısındaki eksiklikler müşteriye direkt satış yapma ve büyük parti sipariş alma olanaklarını etkilemektedir. Neticesinde sektördeki firmalar düşük kar oranı ile işlem yapmak zorunda kalmaktadır. Bu anlamda sektörel teşvikler önemli olup firmaların sermaye yapılarını güçlendirecektir (<http://eski.ankaratb.tobb.org.tr>).

1.8.1. İhraç Fiyatları

Ülkemizde üretilen fındığın, piyasalarda fiyatlarını belirleyen en önemli etken alıcıların talepleri değil üretilen rekolte dir. Rekolte de yıldan yıla görülen dalgalanma piyasalarda fiyatların oluşmasında etkili olmaktadır. Dünyada fındık fiyatlarının şekillenmesinde, Türkiye’de oluşan rekolte ye bağlı iç piyasa fındık

fiyatları etkin rol oynamaktadır. İhraç fiyatlarımızın yüksek olması durumunda, en büyük rakiplerimiz olan İtalya ve İspanya, AB'nin sağladığı destekler ve Avrupa pazarına yakınlığı nedeniyle nakliye avantajlarını kullanarak daha düşük fiyatla satış yaparak stoklarını eritmektedirler. Dünyada fındık stokları rekoltenin yüksek olduğu dönemlerde Türkiye'de oluşmaktadır.

Tarım ürünlerinin piyasada fiyatlarının oluşmasında çeşitli nedenlerden dolayı üreticiler etkin bir rol oynayamamaktadır. Diğer bir anlatımla tarım ürünlerinin fiyatları kontrol edilemez. Bunun sebebi üretici işletmelerin çok küçük olması ve üreticinin piyasada inceleme yaparak belirli bir fiyat seviyesinde ürününü ve ürününe olan talebi analiz edememesidir. Üretimini taleple ahenkli olacak örgütsel esnekliğe sahip değildir. Fakat üreticiye gerekli eğitimler verilerek yönetim tecrübesi artırılır, AR-GE faaliyetleri geliştirilir ve piyasa şartlarıyla alakalı gerekli bilgi ve tecrübe ile donatılırsa, daha olumlu sonuçlar elde edilebilir (Tekin, 2010: 140).

Tablodan 9'dan anlaşılacağı üzere, 2010-2011 sezonunun başında 550 \$/Kental ortalama ile satılan fındık ilerleyen yıllarda önemli ölçüde artış göstermiş ve 2016 yılı ortalaması yaklaşık 972 \$/Kental seviyesinde gerçekleşmiştir. 2011-2012 sezonu 752 \$/Kental ile açılış başlamış fakat 2012-2013 sezonunda yaklaşık % 30 düşüş göstererek 531 \$/Kental seviyelerine inmiştir.

Fındık en değerli sezonunu 2014-2015 yılında yıllık ortalama 1303 \$/Kental değeriyle yaşamıştır. 2014/2015 sezonunun ilk ihraç döneminde piyasalarda ortalama 1042 \$/Kental seviyelerinden ihraç edilen fındık rekolteadaki düşüklük nedeniyle 1303 \$/Kental seviyelerine kadar yükselmiştir. 2015-2016 sezonunda rekolteadaki yükseliş piyasayı etkilemiş arz fazlalığı nedeniyle fiyatlar 2016 Ocak ayında 943 \$/Kental seviyelerine kadar gerilemiştir. Bu gerileme 2016-2017 sezonunda da devam etmiş 2017 Ocak ayında 742 \$/Kental olarak gerçekleşmiştir. Fındık fiyatları piyasalarda arz ve taleple orantılı olarak değişime uğramıştır. Tablodan görüleceği üzere fındık fiyatları rekolteadaki düzensizliğe paralel olarak sürekli olarak dalgalanmalar göstermektedir.

Tablo 9: İhraç Sezonu İtibariyle Ortalama İç Fındık İhraç Fiyatları (\$/Kental- FOB)

	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017
Eylül	550	752	531	662	1042	977	967
Ekim	572	788	528	689	1220	891	953
Kasım	578	801	540	711	1269	944	872
Aralık	587	798	567	713	1300	998	792
Ocak	642	820	573	695	1286	943	742
Şubat	680	843	581	717	1335	905	-
Mart	694	817	579	724	1325	854	-
Nisan	694	817	579	724	1338	840	-
Mayıs	718	810	588	743	1399	835	-
Haziran	713	783	593	774	1421	824	-
Temmuz	690	774	612	803	1383	786	-
Ağustos	697	771	621	806	1318	817	-
Yıllık Ortalama	651,25	798,66	574,08	728,17	1303	885	-

Kaynak: KİB * standart iç fındık fiyatlarıdır.

1.8.2. Alım Fiyatları

Devletler, çoğunlukla ticari engeller, kotalar, vergiler, sübvansiyonlar vb. gibi kanalları kullanarak üreticilerine destek olurlar. Ülkelerdeki yerel tarım, dışarıdan tarım ürünlerinin ithalatının zor olduğu hallerde mesela savaş zamanlarında ülke için bir güvencedir. Tarım köyden kente göçü azaltmak için ve nüfusun ülke genelinde düzenli dağılımını sağlamak için ülke siyasetçileri tarafından desteklenir. Tarım sektörüne yapılan her türlü destek, beklenmedik her türlü olumsuz koşullarda bir güvence sağlayabilir (Bishop, 2013: 347).

Hayati öneme sahip olan tarım sektöründe tarımın devamlılığını sağlamak, mağduriyetleri önlemek ve beklentilere karşılık olarak devlet, üreticilerine bazı tarım ürünleri için belirli bir fiyatı garanti eder. Ürünün piyasada oluşan fiyatı garanti

edilen fiyatın altına inerse, aradaki fark, devlet tarafından üreticiye ödenir ki bu ödeme gerek üreticiye gerekse de tüketiciye yapılan mali yardım niteliğindedir (Dinler, 2005: 99).

Fındık ürünü, son yıllar hariç tutulduğunda destekleme kapsamına alınan tarım ürünlerindedir. Destekleme alım kapsamına alınmasının nedeni kısaca iç ve dış pazar piyasa fiyatlarının belli bir düzeyin altına düşmesini önlemek, fındık ihracatımızdan sağlanan döviz gelirini artırmak, üreticinin mağduriyetini gidermek ve üreticiye emeğinin karşılığını vermek diye kısaca özetlenebilir.

Destekleme alım fiyatlarında tombul fındık baz kabul edilir, sivri fındık fiyatı da tombul fındığa göre şekillenir. Yakın döneme kadar devlet üreticisinin fındığını almakla bir üretici kooperatifi olan Fiskobirlik'i görevlendirmekteydi. Daha sonra bu görevi TMO'ya devretti. Fındığı piyasada Fiskobirlik ve TMO dışında tüccarlar almaktadır.

Fiskobirlik, eskiden her ürün hasat dönemi başlangıcında % 50 randımanlı 1 Kg kabuklu fındık için taban alım fiyatı belirler, belirlenen taban fiyatıyla alım başlatırdı. Üretici fındığını hasat ederken satış tutarını bilmekteydi. Fiskobirlik'in devreden çıkmasından sonra fındık fiyatları arz ve talebe bağlı olarak piyasada şekillenmeye başladı buda üreticinin önünü görmesine engel oldu.

Fiskobirlik, 1938 yılında kurulan kendisine bağlı birçok kooperatifi ve üretici ortağı bulunan bir kuruluştur. Dünyada tanınmış ismi ve piyasaya sunmuş olduğu çeşitli markaları ve ürünleri bulunan bu köklü kuruluş yapısal ve siyasal nedenlerden dolayı eski etkisini kaybetmiştir.

Fındık Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'nin yani kısa adıyla Fiskobirlik'in ürün alım performansına göz atıldığında, devletin fındık piyasasına müdahalesi (fiyat, yağlık uygulamaları, devlet adına alımlar vb.), fındığın rekolteye bağlı olarak piyasada oluşan arz talep durumu, Fiskobirlik'in finansman durumu ve yapısı vb. gibi çeşitli durumlara bağlı olarak değişiklikler görülmektedir. Tarım satış kooperatif ve birliklerinin 2000 senesinde 4572 sayılı Kanun ile özerkleşme süreci başladıysa da, Fiskobirlik 2001 ve 2002 dönemlerinde de devlet politikalarının uygulanmasına tavassut etmek zorunda kalmıştır (<https://koop.gtb.gov.tr>).

Tablo 10: Yıllar İtibariyle Fındık Alım Miktar ve Fiyatları

YILLAR	FKB ALIM MİKTARI (KG)	ALIM BEDELİ (BİN TL)	FKB ALIM FİYATI (TL/KG)	SERBEST PİYASA FİYATI (TL/KG)
1996/97	105.095.298	21.651.827,80	0,166 - 0,24	0,16 - 0,26
1997/98	64.663.746	32.084.184,13	0,4 - 0,66	0,35 - 0,55
1998/99	238.781.732	184.226.945,19	0,675 - 0,875	0,65 - 0,85
1999/00	142.386.896	153.806.039,07	1,02 - 1,07	0,70 - 1,5
2000/01	91.647.580	99.002.609,29	1,10	0,70 - 2,00
2001/02	128.863.552	195.675.773,09	1,5 - 1,625	1,4 - 1,9
2002/03	48.481.400	77.795.145,19	1,6 - 1,615	1,15 - 1,9
2003/04	8.042.543	20.496.081,30	2,5 - 3,05	2,2 - 5,05
2004/05	16.927.921	92.838.864,26	5,05 - 5,25	4,50 - 7,30
2005/06	50.996.453	366.480,40	7,05 - 7,45	2,20 - 6,50
2006/07	44.931.675	206.909,21	4,80 - 5,00	2,60 - 4,40
2007/08	4.949.518	24.780,53	4,95 - 5,35	3,30 - 4,80
2008/09	4.953.260	21.782,60	4,70 - 5,00	2,40 - 3,00
2009/10	69.567	306.908,32	4,50 - 4,75	4,10 - 4,80
2010/11	366.634	1.659.343,51	4,55- 4,85	3,60 - 4,00
2011/12	53,987	336.954,51	6,75- 7,00	3,85 - 7,80
2012/13	60.243	298.281,52	4,75 - 5,00	3,90 - 5,20
2013/14	182,382	1.361.801,96	7,00- 7,50	8,8 - 10,3
2014/15	1.186.886	19.763.034	14,90	16,35 - 17,50
2015/16	2.287.517	23.014.586	10,00 - 13,00	9,90 - 13,80
2016/17	3.430.315	39.037.774	10,00 - 13,25	10,00 - 13,50

Kaynak: Fiskobirlik, 09/02/2017

2005/2006 döneminde piyasa fiyatlarının üzerinde, 2006/2007 döneminde ise TMO'nun devlet adına yapmış olduğu fındık alımlarındaki alım fiyatının üzerinde bir fiyatla ürün alımı gerçekleştiren ana üretici kooperatifi olan Fiskobirlik, satın almış olduğu fındığı karlılığa dönüştüremediğinden dolayı mali problemlerinin başladığı 2006 döneminden itibaren sorunlar yaşamıştır. Neticesinde, 2006/2007

döneminden itibaren ürün alım miktarlarında önemli düşüşler görülmüştür. Fiskobirlik, 2016/2017 döneminde dönem başından 09/02/2017 tarihine kadar ortalama üreticiden 10,00-13.25 TL/KG' den 3430 ton fındık alımı yapmıştır.

2006 döneminde Fiskobirlik'in yaşadığı mali problemler ve 2005 dönemi üretici borçlarını ödeyememesi ve bunun yanında bozulan piyasa koşulları neticesinde üreticilerin mağduriyetinin önlenmesi ve üreticilerin beklentilerine karşılık olarak devlet TMO'yu müdahale alımlarında görevlendirmiştir.

2018 hasat sezonunda Giresun çevresinde rekolte düşük çıktı fakat serbest piyasada fındığın satış bedeli 12,50 - 13,00 TL/KG olarak gerçekleşti. Üreticinin şikayetleri üzerine devlet tekrar devreye girmiş fındık fiyatını 13,50 TL/KG seviyesine çekmiştir.2019 hasat sezonunda Devlet fındık alış bedelini 17,00 TL/KG olarak açıklamıştır.

Tablo 11: Toprak Mahsulleri Ofisinin Alımları

YILLAR	TMO ALIM MİKTARI	ALIM BEDELİ (Milyon TL)	TMO ALIM FİYATI (TL/KG)
2006/07	162.490(KG)	585	3,80-4,00
2007/08	95.641(KG)	464	5,15
2008/09	368.041(KG)	1.534	4,00-5,00

Kaynak:TMO

1.8.3. Borsa Fiyatları

Tablo 12: Ordu ve Giresun Ticaret Borsalarında Oluşan Ortalama Tombul Kabuklu Fındık Fiyatları

Ordu ve Giresun Ticaret Borsalarında Oluşan Ortalama Tombul Kabuklu Fındık Fiyatları (TL/Kg)								
	2013	2013	2014	2014	2015	2015	2016	2016
	Giresun	Ordu	Giresun	Ordu	Giresun	Ordu	Giresun	Ordu
Ocak	4,92	4,39	6,75	6,50	15,16	14,03	11,18	11,56
Şubat	4,86	4,29	6,49	6,50	17,78	14,94	10,70	10,57
Mart	4,93	4,33	6,48	6,20	17,23	16,57	10,39	9,82
Nisan	4,96	4,23	8,94	6,50	-	17,20	9,71	9,46
Mayıs	5,02	4,64	10,55	9,40	-	17,65	10,38	8,75
Haziran	5,87	5,52	-	9,80	-	18,30	-	9,37
Temmuz	-	5,49	-	9,90	-	18,36	-	8,60
Ağustos	-	5,82	11,76	10,30	-	15,99	14,81	9,46
Eylül	6,68	6,05	14,32	12,57	12,18	11,77	15,05	13,06
Ekim	7,11	6,50	14,72	13,81	13,34	11,12	13,46	13,10
Kasım	7,09	6,32	14,57	13,58	14,28	12,09	12,48	11,66
Aralık	6,77	6,19	14,39	13,65	12,47	12,66	12,57	11,18
Ortalama	5,82	5,31	10,89	9,89	14,63	15,05	12,07	10,54

Kaynak; Giresun ve Ordu Ticaret Borsası aylık bültenlerden derlenmiştir.

2013 sezonunda ortalama olarak Giresun Ticaret Borsasında, 5,82 TL/KG fiyatından işlem gören kabuklu fındık, aynı yıl Ordu Ticaret Borsasında 5,31 TL/KG fiyatlı olarak işlem görmüştür. 2015 sezonunda ise rekolte düşüklüğünden dolayı artan fındık fiyatlarına paralel olarak ortalama kabuklu fındık fiyatı Giresun Ticaret Borsasında 14,63 TL/KG, Ordu Ticaret Borsasında ise 15,05 TL/KG olarak işlem görmüştür.

2013-2014 fındık sezonunda rekolteadaki düşüş beklentilerinin etkisiyle fındık fiyatlarındaki artış devam etmiştir. Sezon başında fiyatlar Giresun Ticaret Borsası'nda kabuklu tombul fındık için 6,68 TL/KG; Ordu Ticaret Borsası'nda ise

6,05 TL/Kg olarak gerçekleşmiş olup, sezon sonuna doğru 2014-2015 rekoltesinde arz eksikliği yaşanacak beklentisi ile fiyatlar Mayıs 2014 itibariyle Giresun Ticaret Borsası'nda kabuklu tombul fındık için 10,55TL/KG seviyesine yükselmiştir. Aralık 2014 itibariyle Giresun Ticaret Borsası'nda kabuklu tombul fındık için 14,39 TL/KG seviyesine yükselmiş ve bu fiyattan işlem görmüştür.

Fındık fiyatlarındaki yükseliş 2015-2016 sezonuna kadar devam etmiş ve Giresun Ticaret Borsası'nda 2015 yılı şubat ayında 17,78 TL/KG seviyelerini görmüştür. 2015-2016 sezonunda rekoltenin tekrar yükselmesiyle fiyatlarda düşüş başlamıştır. Aralık 2015'de Giresun Ticaret Borsası'nda kabuklu tombul fındık fiyatı 12,47 TL/Kg seviyesine düşmüştür.

Giresun Ticaret Borsası'nın 2018 yılı kayıtlarına göre borsaya kayıtlı olan gerçek ve tüzel kişi olarak 312 üyesi mevcuttur. Kayıtlı olan üyeler içinde; 10 fındık entegre tesisi, 14 ihracatçı ve 24 fındık kırma ve ticareti ile iştiğal eden mevcuttur. Geriye kalan üyeler ise halk arasında manav olarak tabir edilen üreticiden fındığı alıp işletmecilere, tesislere ve ihracatçılara aracı olarak satan küçük çaplı ticarethanelerdir.

2016-2017 sezonunda ise sezon açılışında Giresun kalite tombul fındık fiyatı 14,81TL/KG seviyelerinden işlem görürken Aralık 2016'da 12,57 TL/KG seviyelerinde işlem görmüştür.

1.9. Fındık İşleme Sanayi

Fındık işleme endüstrisinin mamulleri üç kategoriye ayrılmaktadır.

1. Birinci Jenerasyon Mamuller: Kavrulmuş, beyazlatılmış, kıyılmış, dilinmiş, toz ve ezme fındık türleri.

2. İkinci Jenerasyon Mamuller: Fındık püreleri, krokanlar ve nugatlar.

3.Üçüncü Jenerasyon Mamuller: Fındık filipsleri, fındık drajeleri, araştırmaları süren diğer mamuller (<https://www.ankaratb.org.tr>).

Birinci ve ikinci jenerasyon mamulleri daha çok yarı mamul olarak ana mamul oluşturulmak amacıyla üretilmekte ve piyasalara sunulmaktadır. Üçüncü jenerasyon ürünleri için çalışmalar sürmektedir.

Ülkemizde üretilen fındık yakın zamana kadar sadece kabuklu ve iç olarak yurt dışına dışsatımı yapılırken bugün geldiğimiz noktada ihracatın önemli bir

bölümü işlenmiş fındık mamulleri olarak gerçekleştirilmektedir. 1970'li yıllarda, fındık ihracatının % 90'ı işlenmemiş fındıktan oluşuyordu, fındık işleme sanayisinin gelişmesiyle, işlenmiş fındığın toplam fındık ihracatındaki payı % 40'a yükseldi (Güney, 2014: 26).

İşletmelerde,AR-GE çalışmaları;verilerin sistemli bir şekilde toplanması, incelenmesi ve yorumlanması aşamalarından meydana gelir.AR-GE faaliyetleri, işletmelerin etrafa uyum sağlamaları ve rekabet ortamında ayakta kalabilmeleri için çok önemlidir.Etkin bir AR-GE çalışmaları için işletme yönetimi yeterli finansmanı sağlamalıdır.Gerekli finansman sağlanmadığı durumda,işletme dış çevresinde oluşan fırsat ve riskleri algılama ve değerlendirme kapasitesine ulaşamayacaktır. Nihayetinde,işletme bugün kaliteli ve seçkin ürünleri geliştirerek piyasaya arz etse bile, sürekli değişen ve farklılaşan ihtiyaçlar sebebiyle alıcılar daha farklısını ve fazlasını talep edeceklerdir.İşletmelerin bu istekleri karşılayabilmesi ancak yapmış olduğu AR-GE çalışmalarıyla mümkündür (Çoroğlu, 2002: 27).

Fındık işleyen işletmelerin bazıları kalite bilinci oluşmamış olarak gayri sıhhi imalat yapmaktadır. Kurumsallaşmış büyük işletmeler, ucuz ama kalitesiz imalat gerçekleştiren bu işletmeler ile de rekabet etmek durumundadırlar. Alıcının fikrini malın ucuz olması etkiler. Bu durum piyasada haksız ve denetimsiz rekabet şartlarının oluşmasına sebep olmaktadır (<http://eski.ankaratb.tobb.org.tr>).

Ülkemizde fındık işleyen yerli işletmelerin büyümelerine ve yeni işletmelerin kurulmasına dönük teşvik edici politikalar yapılmalıdır. AR-GE faaliyetleri için kaynak sağlanmalıdır. Mamul çeşitlendirmelerinde TUBİTAK, FTG, Fındık Araştırma Enstitüsü gibi kuruluşlara daha geniş olanaklar verilmeli ve çalışmaları özendirilmelidir. Dünya da lider konumda bulunduğumuz fındık sektöründe fındığımızın %60'ını klasik natürel olarak ihracatını gerçekleştirmekteyiz.Teknolojik gelişmelere duyarlı AR-GE faaliyetleriyle desteklenmiş ürün çeşitlendirmeleri yapılmazsa, sektördeki işletmelerin piyasada rekabet gücü zayıf pazar payı küçük olacaktır (<https://samsun.tarim.gov.tr>).

Tablo 13: Fındık Kırma Fabrikalarının Coğrafi Dağılımı ve Günlük Kapasite Özel Sektör

Fındık Kırma Fabrikalarının Coğrafi Dağılımı ve Günlük Kapasite		
İller	Fabrika Sayısı	Kapasite(Toniç/8saat)
Giresun	21	672
Ordu	41	1.898
Trabzon	9	237
Samsun	13	605
Zonguldak	6	270
Düzce	17	875
Sakarya	21	840
Toplam	128	5.397

Kaynak; Fiskobirlik

Tablo 13 incelendiğinde 2016 yılında Türkiye’de toplam özel sektöre ait 128 fındık kırma fabrikası bulunmaktadır. Bu fabrikalar fındık üretim merkezlerinde kurulmuşlardır.

Fiskobirlik’in 2016 yılı itibariyle fındık kırma fabrikalarının coğrafi dağılımı, günlük kapasitesi ve fındık mamulleri üretiminde kapasite durumu tablolarında gösterilmiştir.

Tablo 14: Fiskobirlik Fındık Kırma Fabrikalarının Coğrafi Dağılımı ve Günlük Kapasite

Fiskobirlik Fındık Kırma Fabrikalarının Coğrafi Dağılımı ve Günlük Kapasite				
		Fabrika	Fabrika	Normal mesaili proje kapasitesi (1. sınıf iç)
İLLER	Sıra No	Adı	Taş Sayısı	İç - Ton
SAKARYA	1	KARASU	2	10
SAKARYA	2	KOCAALİ	2	10
DÜZCE	3	AKÇAKOCA	8	60

DÜZCE	4	CUMAYERİ	8	60
SAMSUN	5	TERME	8	60
ORDU	6	FATSA	8	60
ORDU	7	FATSA	2	10
ORDU	8	PERŞEMBE	2	10
GİRESUN	9	TİREBOLU	8	60
		TOPLAM	48	340

Kaynak; Fiskobirlik-EFİT (Entegre Fındık İşleme Tesisleri 2016 yılı)

Yıllık Kapasite : 340 X 300= 102.000 Ton/Yıl (Fiskobirlik-2016 yılı)

Tablo 15: Fiskobirlik-EFİT A.Ş. Fındık Mamulleri Üretiminde Kapasite Durumu

Fiskobirlik-EFİT A.Ş. Fındık Mamulleri Üretiminde Kapasite Durumu			
ANA MAMUL GRUBU	KURULU KAPASİTE (TON/İÇ 8 saat)		
	F.K.B. (EFİT)	ÖZEL	TOPLAM
Kavrulmuş, Beyazlatılmış, Kısmen Kavrulmuş, Kısmen beyazlatılmış Fındıklar	35	1950	1985
Fındık Ezmesi (Şekerli)	4		4
Fındık Püresi (Kalın)	15		15
Fındık Unu, Kıyılmış Fındık	12		12
Fındıklı sair mamuller (kakaolu, sütlü)	5		5
Natürel iç fındık	30		30
TOPLAM	101		2051

Kaynak; Fiskobirlik

İlimizdeki fındık fabrikalarının yarısından çoğu küçük ölçekli işletmelerdir. Bölgemizdeki iklim koşulları fındığın kurutulma sürecinde kalitesini kaybetmemesi için yapay kurutma teknolojisinin kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak işletmelerin finansman sıkıntısından dolayı bu durum göz ardı edilmektedir. Bu işletmelere dönük AR-GE destekleme faaliyetlerinin çoğaltılması zorunludur. Mali sıkıntılar ve sermaye yetersizliğinden dolayı birçok işletme, düşük ve atıl kapasite ile

faaliyetine devam etmek durumunda kalmıştır. Fabrikaların verimliliklerini ancak sektörel ve bölgesel teşviklerle gerekli finansman sağlanarak fabrikaların teknolojik ve teknik donanımının iyileştirilmesiyle istenen düzeye çıkacaktır.

1.10. Fındık ve Tarım Ürünlerinde Pazarlamaya Bakış

Pazarlama, bireylerin ve teşkilatların hedeflerine yaraşır bir biçimde takas amacıyla; malların, hizmetlerin ve fikirlerin yaratılmasını, fiyatlandırılmasını, dağıtımını ve tutundurma çabalarını planlama ve ortaya koyma sürecidir. Diğer bir anlatımla pazarlama, işletmenin hedeflerine ulaşmak gayesiyle, hazır veya potansiyel müşterilerin talep ve heveslerini karşılamak amacıyla mal ve hizmetleri sunanlardan talep edenlere kanalize etme faaliyetleridir (Çoroğlu, 2002: 131).

Ülkemiz ve bölgemiz fındık üreticilerinin yetiştiricilik sorunlarından daha fazla pazarlama sorunları vardır. Fındık ürününün tüm tarafları, yetiştirme aşamasından başlayıp, rekolte, maliyete ve ihracata kadar fiyat oluşumuna kadar birlikte hareket etmek zorundadırlar. Bu aşamalardaki dağınık görüntü ürünün tüm taraflarına zarar vermektedir. Yöre genelinde üretilen ürünlerin ülke içinde ve dışında tanıtılması gerekir. Böylelikle bölgede üretilen malların ticari değerini arttırmak mümkündür. Ayrıca ticari faaliyetlerde de canlanma olacaktır. Ayrıca mal üretmek kadar onun pazarlanması da önemlidir.

Ülkemizde bazı dönemlerde rekolte kaynaklı fındık stokları oluşmaktadır. Bu stok fazlalığı üretimin ihracattan ve iç tüketimden fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Oluşan stoklar yağlık olarak ayrılmaktadır. Ülkemizde fındık tüketimi ülke içinde oldukça azdır. Dünya fındık üretim ve ihracatında Türkiye'nin lider ülke olmasına rağmen, bu üründen gereği gibi yararlanıldığını söylemek mümkün değildir. Bunun belirgin iki nedeni vardır. Birincisi, fındığa yeteri kadar katma değer katamayıp, işlenmiş olarak gerek iç tüketime gerekse ihracata istenilen düzeyde ürün sunamamamızdır. İkincisi ise, sabit alıcılarla çalışıp yeni pazar arayışlarına yönelemememizdir. İtalya gibi bazı ülkeler fındığı ithal edip başka ülkelere ihraç etmektedir. Alıcı sayımızdaki kısıtlılık pazarlık gücümüzü zorlaştırmaktadır.

Gerçekleştirilen üretim ölçüsü bakımından dünyada ilk sıralarda olduğumuz pamuk, zeytin ve fındık vb. gibi ürünlerimizde planlı, akılcı ve kuvvetli bir

pazarlama stratejisine gereksinim vardır. Bu konuda pazarlama bloglarında ‘‘Fındık Nasıl Kurtulur?’’ çalışması yapılmıştı. Küresel satış gerçekleştiren şirketler, tarımsal pazarlamayı geniş bir yelpaze içinde gerçekleştiriyorlar. Bir muz markası olan ikita, Game Marketing ve Kids Marketing markasını daha çocukken mevcut ve potansiyel alıcılarının bilinçaltını etkilemek için internet aracılığıyla oynanan interaktif bir oyundan faydalanıyordu (Kaya, 2010: 31).

Tarımsal Pazarlama yani tarım ürünlerinde pazarlama üretim ilk aşamasından nihai tüketicilere ulaşıncaya kadar olan gıda ve hizmetlerin işleyişiyle alakalı çalışmalardır. Tarım rnlerinin bekleme depolama süreleri oldukça azdır ve maliyetleri arttırır bu yüzden tarım ürünlerinde pazarlama sistemi ürünün yapısına ve türüne göre çeşitlilik arz eder. Ayrıca yaş meyve ve sebze ile canlı hayvanda genellikle kamu dışı pazarlama sistemleri görülürken, tahıl ürünleri kamu kuruluşları ve ticaret borsalarında veya fındık, pamuk, ayçiçeği gibi ürünler kooperatif ve tüccar vasıtasıyla sistem içinde yapılmaktadır (Gürler ve Arkadaşları, 2016: 202).

Türkiye de istenilen düzeyde olmasa bile bazı tarımsal ürünlerde kooperatif müessesesinden faydalanılır. Kuruluş amaçları arasında ortaklarının çıkarını korumak olan kooperatiflerde pazarlama ise kendi hedef ve faaliyetlerinden ayrılmaksızın, diğer kazanç ve hedefler için kolektif olarak hareket etmelerini, kaynak ve olanaklarını birlikte kullanmalarını amaç ediniyor. Kooperatiflerde pazarlamanın kaynağında daha büyük etki ve kazançlar için yeni ilişkilerin sezilmesi, tarif edilmesi, anlaşılması ve gerçekleştirilmesi yatıyor (Kaya, 2010: 88).

Globalleşme, dünyamızda mal ve hizmetlerin, paranın, bireylerin, düşünce, haber ve bilgilerin serbestçe dolaşımıdır. Globalleşme olarak adlandırılan kavram, bir manada, yeryüzünde fiziki sınırların olmadığını ifade eder. Günümüzde, internet vasıtasıyla dünyanın öbür ucundaki bir insanla görsel ve işitsel olarak iletişim kurabiliyor, gelişen teknoloji ve internet ağı sayesinde dünyanın neresinde olursa olsun tüm gelişmelerden anında haberdar olabiliyoruz (Ertike, 2010: 7).

Dünyamızda devamlı yeni eğilimler oluşmaktadır. Sağlıklı yaşam, organik tarım, bilinçli tüketiciler bu eğilimlerdenidir. Fındık dünyamızın önemli gıda maddelerindedir, insan sağlığı üzerindeki olumlu etkileri keşfedilmiştir. Sağlık kaynağı olan fındığı en çok yetiştiren ülke olmamıza rağmen, fındığın sağlığa etkilerini dünyaya yeterince anlatamamaktayız. Fındığın gıda maddesi olarak

kendine has üstünlüklerinin piyasada pazar payını çoğaltmak için bir vasıta olarak kullanılması vizyonu yoktur. Yetiştirilmesinden piyasaya sunumuna kadar plansız bir biçimde günümüze kadar gelmiş olan fındık için pazarlamada vizyon geliştirilmeli planlı bir şekilde uygulanmalıdır (<https://findik28.wordpress.com>).

Küreselleşmenin en büyük avantajlarından birisi olan bilgiye ulaşmadaki kolaylık ve küresel reklam yapabilme kanallarının çoğalması her sektörde olduğu gibi tarım ürünlerinin pazarlanmasında, ürün tanıtımında yeni pazarlara hitap etmedeki zorlukları ortadan kaldıracaktır. Ülkemizdeki, fındık tarımına ait sektörün büyümesine yönelik en iyi yollardan biri mevcut pazarlar haricinde yeni pazarlar bulmak ve bulunan bu pazarlarda büyümeye çalışmaktır.

Dağıtım Kanalı diğer bir ifadeyle pazarlama kanalı bir ürün ya da hizmetin tasarruf hakkının satıcıdan alıcıya devrini gerçekleştiren bir dizi pazarlama kurumundan meydana gelir. Bu kurumlar ürün veya hizmetin üretim yerinden tüketim yerlerine malı hareket ettirmek için türlü faaliyetleri gerçekleştirir (Tekin,2010,s.39). Ürün ve hizmetlerin sunulduğu piyasanın yapısı, sunulan ürün ve hizmetlerin nitelikleri, tanıtım ve tutundurma faaliyetleri, satış çabaları, fiziki dağıtım, işletmenin kaynakları ve çevresel faktörler pazarlama kanalını etkileyen önemli unsurlardır (Tekin, 2010: 44).

Tarımsal pazarlamanın fonksiyonları; değişim, fiziksel ve pazarlamayı kolaylaştırıcı fonksiyonlar olarak 3 grup altında sınıflandırılabilir. Değişim ile ilgili fonksiyonlar; satın alma ve satış faaliyetlerini içine alır. Fiziksel fonksiyonlar; işleme, depolama, muhafaza ve taşıma gibi teknik hizmetlerdir. Pazarlamayı kolaylaştırıcı fonksiyonlar; finansman, derecelendirme, kalite kontrolü, reklam, tanıtım vb. gibi unsurları kapsar (Gürler ve Arkadaşları, 2016: 203).

Marka, bir üreticinin veya satıcının ürün veya hizmetlerini diğer üretici ve satıcılardan ayıran bir isim, terim, resim, sembol veya herhangi bir başka özelliktir (Ertike, 2010, 79). Dünyamızda fındık üretiminde lider olan ülkemizin dünya çapında tanınan bir markası yoktur. Fındıkta rolümüz küresel piyasalarda hammadde tedarikçiliğinden öteye geçememiştir. Bizden fındığı hammadde olarak alan ülkeler fındığı işleyerek katma değer katmış birçok marka üretmiş dünya pazarlarına sunmuştur.

Marka alıcılara güven, kalite ve garanti hissi verir. Kuvvetli ve bilinen bir marka piyasaya yeni girecek rakiplerine karşı pahalı tanıtım ve iyi bir pazarlama çabası gerektireceği için hem fiyat hem de giriş engelini çoğaltabilir. Fakat bu engelin geçilmesi olanaksız değildir; kişilerin zevkleri, tercih ve beğenileri değiştikçe buna ayak uyduramayan markalar piyasadaki silinir. Markayı ayakta tutan kişilerin algısındaki tanınmışlık, güven, beğeni ve kalitedir. Bir markada bunlar olmazsa markada ortadan kaybolur (Bishop, 2013: 239).

Çok sayıda firmanın pazara girerek rekabetin arttığı günümüzde piyasaya sunulan ürünlerin kaçınılmaz bir şekilde birbirine benzediği ve rekabetçi başarının da esasında pazara sunulan ürünleri farklılaştırmakla bilhassa sembolik unsurları öne çıkararak farklılaştırmakla yaratıldığı pazar şartları satıcıların ve reklamcılarının işlerini güçleştirmektedir (Odabaşı, 2004: 140).

Reklam tüketiciyle markayı tanıştıran, tüketicinin markanın bilincine varmasını sağlayan önemli bir araçtır. Tüketicinin davranışlarını etkileyerek tüketici tarafından tercih edilmesini kolaylaştırır. Fındığın ve fındık içeren mamullerin dış piyasaya tanıtılması gerekmektedir. Bu tanıtım ise yüksek maliyetli harcamalara neden olmaktadır. Bu tanıtım harcamalarına devletin katkısı sağlanmalıdır.

Ülkemizde bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmış fakat nihai sonuca ulaşamamıştır. Amaç bir marka ve katma değer yaratmaktan çok üretim fazlası fındığın eritilmesi olmuştur. Son yıllarda oluşturulan ve aşağıda misyonunu okuyacağımız fındık tanıtım grubu misyon olarak internet sitesinde bu durumu belirtmiştir. Bu çiftçilerimiz ve ülkemiz için yine de iyi bir gelişmedir.

Fındık Tanıtım Grubu'nun misyonu, ülkemizin tarım ürünleri dışsatımında % 20'lik payı olan fındığın üretim plansızlığı sebebiyle, bundan sonra normal üretim miktarı kabul edilen 600.000-700.000 ton kabuklu yıllık üretime ulaştığı dönemlerde stoklarda kalan 100.000-200.000 ton kabuklu fındığın meydana getirdiği ekonomik zarar ve problemlerin giderilebilmesi amacıyla iç ve dış tüketiminin arttırılmasına dönük reklam ve tanıtım çalışmalarını düzenlemek ve yürütmektir (www.ftg.org.tr).

Yurtiçi ve özellikle yurt dışında yapmış olduğu tanıtım çalışmalarıyla yeni pazarların peşine düşen fındık tanıtım grubu faaliyetine başladığı günden bu günümüze kadar fındık ihracatı yaptığımız ülke sayısının artmasına çok büyük katkısı olmuş

İKİNCİ BÖLÜM

2. FINDIĞIN YÖREYE ETKİLERİ

2.1. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Hayatın Şekillenmesine Etkisi

Bu tez çalışmamızda şu ana kadar ana hatlarıyla gerek metin ve gerekse tablolar yardımıyla açıkladığımız findığın, yöreye etkilerini inceleyecek olursak; Osmanlı döneminde ve Kurtuluş Savaşı yıllarında yöre halkının ana geçim kaynağı fındıktan sağladığı gelirdi. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yörede fındık arazisinin yani toprak mülkiyetinin sahibi büyük çoğunlukla Rum ve Ermeni azınlıklardı. Bunun sonucunda yörede fındık ticareti de bu azınlıkların elindeydi. Türk halkı ise genelde bu azınlıkların yanında işçi yada ırgat olarak çalışmaktaydı. Cumhuriyet'in kurulmasından sonra da ülkemizde fındık ticareti uzun süre Rum, Ermeni ve Türk tüccarlarla değişik milliyetteki kuruluşların elinde kalmıştır. Bunların iç ve dış ticareti kendi yararlarına uygun gelecek şekilde düzenlemeleri sonucu, ülke ekonomisi ve fındık üreticisi zarar görmekteydi.

Rum ve Ermeni tüccarların bölgeyi terk etmeleri ile pazarlama kademesinde doğan boşluğu, yerli eşraf sınıfı doldurmuş ve dış dünya ile olan ilişkileri sürdürmüştür. Cumhuriyetin kurulmasından sonra ise yöre halkının ekonomik yaşamı büyük ölçüde eşrafın ve toprak ağlarının elindedir. Kendi tasarrufu ile işleyebileceği, ürününü yalnız kendisinin alabileceği yeterli toprağı bulunmamakta; yöre halkının büyük çoğunluğu, eşrafın ya da toprak ağlarının ya yarıcısı, ya da kiracısı olarak üretime katılmaktaydı. Toprak mülkiyet sorununun yanı sıra fındık tarımıyla uğraşan köylü, ulaşım güçlüğü nedeniyle ürününü değerlendirememekte, ürün tüketicinin eline geçinceye kadar bir kaç el değiştirmekte, gereksinimlerini de genelde aynı eşraftan alırken tüketici olarakda uğradığı zarar daha da artmaktaydı. Fındık rekoltesinin çok olduğu yıllarda fındık ocağının dallarından tek tek toplayarak harmana koyduğu fındığını, bol miktarda ve ucuz fiyata satmakta, fındık rekoltesinin az olduğu yıllarda satacak fındığı veya bir şeyi bulunmadığında eşrafa, toprak ağalarına ve en kötüsü tefeciye borçlanmaktaydı. Yöre halkının mevcut sosyal ve ekonomik durumu pek iç açıcı değildi aslında genele yayacak olursak bu durum tüm ülkemiz için geçerliydi.

Cumhuriyetin kurulmasından sonraki yıllarda fındık piyasasında, 1950'lerde başlayan şehirleşme hadisesinden zamanımıza kadar ikinci bir ticari sınıfın yani manav sınıfının geliştiği görülmektedir. Manav sınıfının ortaya çıkması, çoğunlukla kendi yöresinin orta gelir grubu içinden kişilerin, fındığın piyasada alışverişinin yapılmasında az çok katkısı bulunmasıyla alakalıdır (Bekdemir, 2007: 1).

Geçmişimizde yaşadığımız Ulusal Kurtuluş Savaşı kazanılıp, Cumhuriyet kurulduktan sonra ise ülkeyi bu duruma getiren nedenlerin ekonomik olduğu saptanmış, saptanan nedenler doğrultusunda, kurtuluşla birlikte ülke ekonomisinin korunacağı, geçmişten ders alınarak ekonomimizin sağlam temeller üzerine oturtulmasına çalışılmıştır. Yeni kurulan Cumhuriyetimizde ülke çapında ekonomik hamleler başlamıştır.

Yöremiz açısından ise Ankara'da kurulan yeni hükümet fındık teşvik politikası geliştirmiş köylüyü tefecilerin, eşrafın ve toprak ağlarının elinden kurtarmak için fındık üreticilerine kredi vermeyi kolaylaştırmıştır.

Ayrıca devlet kooperatifçilik gelişmesi ve yayılması alanında çalışmalara başlamış, bu gelişmeler neticesinde kurulacak olan fındık kooperatifi ile köylünün fındığının değerlendirileceği ve tüccarın eline düşmekten kurtulacağı öngörülmüştür. Kurulacak olan kooperatifler ayrıca doğrudan ihracatta da bulunabilecekti. Bu maksatla piyasaları daima göz önünde bulunduracak, fındığın değerini düşürmek isteyen araçlara fırsat vermeyecekti. Kurulacak kooperatif vasıtasıyla üreticilere eğitim verilecek üretici bilgilendirilecek ve bir çatı altında toplanacaktı.

Devlet 5 Haziran 1929 tarih ve 1470 sayılı yasa ile tarımda kooperatifleşmeyi özendirildiğinden, 1929 yılının eylül ayından itibaren Giresun'da çok sayıda zirai kredi kooperatifi kurulmuştur. Fakat Giresun da yeterli ziraat uzmanı yoktu. 1929 senesinde Görele'ye ve Tirebolu'ya iki ziraat uzmanı atamak isteyen valilik kaynak yetersizliğinden dolayı atmayı bir süre erteleme kararı almıştır. Sonraki yıllarda ilimize yeterli sayıda ziraat uzmanı atanmıştır (Sarısaman, 1999, 111). Bu gelişmelere paralel olarak, 10 Ekim 1935'te Ankara'da, Birinci Ulusal Fındık Kongresi toplanır ve 1935 yılında, "Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanun" yürürlüğe girer. 1936 senesinde ilimizde bir Fındık İstasyonu kurulur (Göreci, 2004: 15).

Tarım sektöründe uygulanan kredi politikasının sonucu olarak tarımsal kredi kullanımında bilhassa 1949-1955 döneminde kayda değer bir artış oldu ve kullanılan kredi miktarı 1959 yılında geçmiş on sene öncesinin on katı seviyelerine ulaştı. Kullanılan kredi genellikle kısa vadeli işletme kredisi niteliği gösterse de, tarımsal kredinin etkisi, kırsal kesimin piyasaya açılmasını destekleyici bir etkidir (Kepenek,2012: 106).

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ekonomik parametrelerin yıllar içinde gösterdiği verilerin analiz edilmesiyle izlenir. Tarihsel süreçte gelişme politika ve uygulamaları; nüfus, kaynaklar, teknoloji ve sosyal kurumlar vb. gibi unsurların süreç içerisinde hep beraber veya birinin ya da birkaçının liderliğinde harekete geçerek ülkenin üretim olanakları eğrisinin olumlu seyir izlemesini nasıl etkilediği verileri ile doludur. Ekonomik gelişme ve endüstrileşmenin özü, hem teknolojiye hem de sosyal kurumlardaki gelişmede yatmaktadır. Kalkınma çoğunlukla toplumsal refahın artmasına imkan sağlar (Şahinkaya, 1999: 14).

Ülkemizin, üreticinin refahının artmasına yönelik uyguladığı kalkınma ve destek politikaları sayesinde yöremizde de bir sorun olan; fındığın yöre ekonomisi için yıllardan beri tek ürün olması ve fındık çiftçisinin ekonomik sorunlarından dolayı tarım ürününün daha ürün olgunlaşmadan, üretilmeden önceden satılması yani alivre denilen; üretici ,manav, tüccar, fabrikatör, ihracatçı düzeninin de önüne geçeceği öngörülebilir.

Fındık üreticisi ikiye ayrılır;

1. Giresun, Ordu ve Bölgenin köylerinde yaşayan ve tek gelir kaynağı fındık olan yapmış olduğu fındık tarımıyla bizzat kendisi uğraşan ve ana gelir kaynağı fındık olan; fındık çiftçisi.

2. Fındık arazisinin bulunduğu bölge dışında yaşayan veya uğraşısı ve ana gelir kaynağı fındığa bağlı olmayan, fındık tarımından elde ettiği gelire geçinmeyen, fındık yetiştirerek ek gelir elde eden fındık yetiştiricisi.

Ayrıca yöredeki üreticilerin bir kısmının yöreye fındık hasadı zamanında gelmesi gerçekte yöre dışında yaşamını sürdürmeleri kısaca üreticilerin fındığı depolama sorunları yüzünden fındığı tüccara emanete bırakması piyasada fındık fiyatlarının olumsuz seyir izlemesine neden olmaktadır. Devletin olumsuz

durumların önüne geçmek ve mağduriyetleri önlemek için lisanslı depoculuk sisteminde çalışmalar yaptığı ve bu konuda kanun çıkardığı görülmektedir.

10.02.2005 tarihinde kabul edilerek, 17.02.2005 tarihinde Resmi Gazete de yayımlanarak yürürlüğe giren “5300 Sayılı Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu” ile hedeflenen; fındık ticaretini kolaylaştırmak, depolanması, emniyeti ve kalitesinin korunması için yaygın bir sistem oluşturmak, lisanslı depo işleticilerinin kişiler arasında hiç bir ayırım yapmaksızın depolanmak üzere fındık kabul etmelerini sağlamak, ürünlerin sahipliğini gösteren, satışını ve teslimini sağlayan, teminat olarak verilebilen ürün senedi çıkartmak ve standartları belirlenmiş fındığın depolanması hizmetini sunan lisanslı depo işletmelerinin kuruluş, işleyiş ve denetimine ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir (<https://mevzuat.gov.tr>).

Yöremizde bulunan kıyı yerleşim birimlerinin hepsi tarımsal faaliyetlerin kendilerine getirdiği sonuç açısından tarıma dayalı yerleşmenin örneğini gösterir. Bu yerleşim birimlerinde devam eden şehirleşme sürecinde fındık tarımının çok büyük bir önemi vardır. Fındık toplama hasat zamanında yöremizdeki şehirlerde dışarıdan gelen göç nedeniyle, ekonomik ve sosyal yaşamda canlılık görülür. Sonuç olarak yöremizde kıyı kesiminde yer alan şehirlerin gelişmesinde yörede yapılan fındık tarımının, şehirlerdeki ekonomi, sanayi ve ticaret vb. gibi unsurların gelişmesinde çok büyük bir etkisi olduğu gibi, sosyal yaşamı da önemli ölçüde etkilemiştir.

Fındık geçmişten beri yöre halkı için o kadar önemliydi ki yöre halkı her fındık sezonunda adına, ”Fındık Bayramı” dedikleri bir tören düzenlerdi. Fındık, yöre insanının ekonomik hayatını, planlarını, hayallerini, amaçlarını bu tek ürüne bağladıkları baş tacı bir mahsul olduğundandır ki, ondan umduğunu, onunla güldüğünü ve onun gelirleri ile yaşama düzenini yoluna koyduğunu görürüz. Karadeniz’de yaşamı şekillendiren fındık halk arasında geçmişte hasat zamanı bayram yapılarak coşkuyla kutlanmıştır.

Giresun Limanı’nda sezonun iç fındığının ilk nakli esnasında her sene bir tören organize edilirdi. Geleneksel olan bu törene “Fındık Bayramı” ismi verilmiştir. Tören gönderilecek ilk iç fındığı hazırlayan tüccarın işletmesinde toplanılarak fındık çuvallarının o işletmenin çalışanlarına yüklenmesi ve hep birlikte limana gidilmesi ile başlardı. Aynı anda kalabalık bir ahalide sevinç ve heyecanla kafilayı izlerdi. Kafile limana vardığında fındığı taşıyacak olan gemi iki düdüğünü

birden çalarak gelenleri selamlardı (Sarısaman,1999:129). Kültür kelimesinin çok çeşitli anlamları vardır. Latince’de ‘‘toprağı işleme’’ anlamına gelen bu tabir kültürlerin oluşmasında tarımın önemini vurgulamaktadır (Kafesoğlu, 2017: 15). İlimizin kültürüne, tanıtımına, turizmüne, ekonomisine ve sosyal hayatına çok büyük katkısı olacak olan Fındık Bayramı artık günümüzde yapılmamakta ve neredeyse artık hatırlayanın dahi kalmadığı çok önemli bir kayba dönüşmüştür.

Yöremizde fındıktan sağladığı gelir ile yaşayan insanımızın çoğu köylüdür ve genellikle sahibi olduğu araziyi işlemektedir. Ayrıca fındık bahçesi olup ta başka şehre göç etmiş veya şehirde yaşamını sürdürüp hasat zamanı bahçesine gelende vardır. Fındık bahçesi sahibi olup ta fındığını köylüye yarıcı olarak verende vardır. Toprağı olmayan köylü ya yarıcı olarak ya da yevmiye ile fındık toplar, harmanlar; yarı yarıya veya daha az olmak üzere toprak sahibi ile aralarında paylaşır ve para ile değişmek için pazara indirirler.

2.2. Fındık Tarımının Ekonomiye ve Giresun Yöresine Etkisi

Ülkemiz toprakları jeopolitik konumu ve mevsimsel etkilerden dolayı geçmişten bu güne tarım yapmaya elverişlidir. Ülkemiz bir tarım ülkesidir. Geçmişte tarımsal üretim bakımından kendi kendine yeten bir ülke iken sanayileşme ile birlikte verimli ovalarımızın yerine kurulan fabrika binaları, köyden kente göç, amaçsız ve plansız tarım politikaları geçmişte ekonomimizin can damarı olan tarım sektörünü olumsuz etkiledi. Her ne kadar bu olumsuzluklar olsa da tarım ekonomimiz için çok önemli bir dinamiktir.

Tarım; zirai, nebatî ve hayvansal ürünlerin yetiştirilmesi, yetiştirilen ürünlerin kalite ve verimliliklerinin artırılması, bu ürünlerin uygun ortamlarda depolanması, muhafazası, işlenip değerlendirilmesi ve piyasaya sunulmasıdır. Başka bir anlatımla; canlıların gıdası ve ekonomik değeri olan her türlü zirai, bitkisel ve hayvansal ürünün bakım, besleme, üretme, koruma ve mekanizasyon faaliyetlerinin tamamı ile ayrıca yapılan balıkçılık faaliyetleridir (<http://www.yenibilgiler.com>).

Devletler, kuruluşlar ve bireyler güçlü bir ekonomiyle refaha ulaşırlar. Her kesim için önemli olan ekonomi teriminin kısaca sözlük anlamı ise bir ülke, toplum ve kuruluştaki mal ve hizmetlerin, üretim, tüketim ve dağıtımına ait hususların bütünüdür (Ayverdi, 2011,330). Gerek ülke ve kuruluşların devamlılığını sağlaması

gerekse bireylerin ihtiyaçlarını gidermesi ve kaynaklara ulaşabilme g¼c¼ g¼çlü bir ekonomik yapıyla mümkündür. Bireylerden başlayarak ¼lke ve d¼nya toplumlarının tümünü içine alan ekonomik faaliyetler birbirleriyle ilişki içindedir ve bir birinden etkilenir. Yöremizde küçük çiftçi aile işletmeleri şeklinde yapılan bir ekonomik faaliyet olan fındık tarımı ise bu küçük işletmelerden başlayıp yöre ve ¼lke ekonomisine önemli katkılar sağlar.

¼lkemiz ve yöremiz için çok önemli olan tarım sektör¼ köyden kente göç¼ önleyerek dengeli bir nüfus dağılımına faydalı olur. Kişiler gerek tarıma bağlı gerekse tarım sektörünün diğer sektörlere yaptığı olumlu etkiden dolayı işletmelerin kurulmasıyla buldukları bölgede istihdam edilirler. Köyden kente göç¼n yarattığı çarpık yapılaşma, gelir dengesizliği ile orantılı sosyal ve ekonomik sorunlar, sürekli göç¼ ile gereksinim haline gelen altyapı hizmetleri ¼lkemiz için çok büyük ekonomik külfet oluşturmaktadır. Devletimiz gerçekçi tarım politikalarıyla kırsal yaşamdaki nüfusun gereksinimlerini belirlemeli yeni stratejiler geliştirerek bu sorunların önüne geçmelidir.

Geçmişte ¼lkemizin en kalabalık bölgesi olan Karadeniz Bölgesi köyde kente göç¼n etkisiyle tenhalaşmıştır. Yakın zamana kadar köylerimizde her hane de en azından kendi ihtiyacını karşılayacak kadar yapılan, besicilik, süt, kanatlı hayvan yetiştiriciliği, sebze ve meyve üretimi nerdeyse artık yapılmamaktadır. Köylerimiz hasat zamanı biraz kalabalıklaşmakta diğer zamanlarda köylerimizde birkaç yaşlı kişiden başka kimse kalmamaktadır.

Yöremizde yapılan fındık tarımı ve bu tarımın etkisiyle kurulan işletmeler bir nebze olsun yöre ekonomisine etki etmiş yöre insanına gelir ve istihdam sağlamıştır.

¼lkemizin ve yöremizin çiftisinden sanayicisine kadar en önemli sorunlarının başında sermaye yetersizliği gelmektedir. Üretilen fındık miktarına kıyasla mevcut fındık işleme tesislerine baktığımızda fındık sanayisine yapılan yatırımlar sermaye yetersizliğinden dolayı oldukça azdır. Aslında katma değeri yüksek olan fındık işlenirse daha çok getiri elde edilecektir. Fakat sermaye yetersizliği yöre insanı ve sanayicisi için büyük bir engeldir. Ayrıca sermaye çeşitlerine de değinecek olursak, ekonomik sermaye; istenildiğinde nakte çevrilebilen ve sahiplik hakları çeşidindedir. Kültürel sermaye, kişinin çevresi, kültürel zenginliği ve sahip olduğu çeşitli diploma, sertifika vb. gibi belgelerle kültürel kurumların

oluşturduğu, bazı şartlarda ekonomik sermayeye dönüştürülebilen sermaye çeşididir. Sosyal sermaye ise sosyal mükellefiyetlerle gelişen, bazı şartlarda ekonomik sermayeye dönüşebilen ve kendisini çeşitli aidiyet unvanlarıyla hissettiren sermaye çeşididir (Uğuz, 2010: 27).

İktisadi gelişmenin yerel diğer bir ifadeyle coğrafi konumunu ele alma ihtiyacı ise bölge planlama anlayışını önemli hale getirmiştir. Bölgesel planlar iktisadi, sosyal ve fiziksel planlama çalışmaları arasında koordinasyon oluşturabilmektedirler. Milli gelişme politikalarının ve stratejilerinin yerel gereksinimleri giderebilmesi ve yerel eyleme dönüşmesi, bölgesel planlarla yapılmaktadır. Bu bağlamda bölgesel planlar, soyut ve genel seviyedeki ulusal planlarla ve politikalarla, somut ve yerel seviyedeki yerel planlama eylemleri arasında bir bağ kurmaktadır (Kara, 2013: 109).

Her ne kadar ülkemizde, Devlet Planlama Teşkilatı adlı bir kurumumuz olsa da Ülkemizin sorunlarının ana kaynağı plansız kalkınma stratejileri belirlememiz veya oluşturulan plana sadık kalmamamızdır.

2.3. Fındığın ve Fındık Piyasasının Ekonomik Etkisi

Medeniyet toprağın işlenip insanoğlunun yerleşik hayata geçişiyle başlamıştır. Tarımın, insanların ve diğer canlıların yaşamsal ve diğer ihtiyaçlarını karşılaması ve daha birçok etkisi tarım sektörünü ekonomide önemli bir dinamik haline getirmiştir. Tarım sektörünün ayrıca üretilen tarım ürününe bağlı sektörlere ve diğer sektörlere hammadde üretmek, istihdama katkısı, ülke için ihracat getirisi, üreticinin yaşam standartlarını yükseltme, kalkınmayı ve diğer sektörleri destekleme gibi önemli işlevleri vardır.

Tarım sektörü içerisinde olan fındık üretimi ülkemizde genelde aileden miras kalmış küçük arazilerde ve aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır. Fındık bazı üreticilerimiz için ana geçim kaynağı iken bazı üreticiler içinse ek gelir kaynağıdır.

Fındık ülke topraklarının değerlendirilmesi, toprak dengesi, ekolojik yaşama katkısı, ağaçlandırma, erozyonu önlemesi, istihdam olanağı yaratması, sanayi sektörüne hammadde temin etmesi ve işlendiğinde katma değerinin artması gibi sebeplerle tarım ekonomisi ve bu ekonomiye bağlı diğer sektörler için oldukça önemlidir.

2.3.1. GSYH Üzerine Etkisi

Bir ülkede belirli bir devirde genellikle bir senelik süre zarfında üretilen nihai mal ve hizmetlerin üretildikleri senenin piyasa fiyatları cinsinden toplam parasal değerlerine gayrisafi yurtiçi hasıla denir. Küreselleşen dünyamızda, ülkeler arasında giderek artan ticari ilişkilerle sermaye ve işgücü transferleri fazlaşmaktadır. Ülke sınırları dışından kazanç sağlayan firma ya da kişiler, bu kazançları kendi ülkelerine aktarırlar. Bir ülkenin yurttaşları vasıtasıyla diğer ülkelerden elde ettiği kazanç arttıkça o ülkenin kazancı GSYİH' sının üzerine çıkmakta, aksine aynı ülkede başka ülke yurttaşlarının elde ettikleri kazançları ülkeden çıkarmaları neticesi, söz konusu ülkenin geliri, GSYİH' sından daha düşük düzeyde olmaktadır (Ülgen, 2014: 292).

Ekonomilerin en önemli sektörlerinden biri tarım sektörüdür. Bir ülkenin GSMH'sı içinde verilen tarım sektörünün verilerine bakarak ülkenin ekonomik düzeyi hakkında bilgi edinebiliriz. Ülkemizde de önemli bir sektör olan tarım sektörünün ekonomik ve sosyal gelişmeye etkisi vardır. Kırsal alanda ekonomik aktivite oluşturması, üretimi özendirilmesi, insanların gıda ihtiyacını karşılaması, sanayi sektörüne hammadde sağlaması, istihdama katkıda bulunması, milli gelir ve ihracat içindeki payı vb. gibi.

Tablo 16: Türkiye'de Tarımın GSYİH İçindeki Payı

Yıllar	Tarımın GSYİH İçerisindeki Payı (%)
1930	46,80537654
1940	44,87474144
1950	41,11093839
1960	37,59
1970	31,89
1980	25,12
1990	16,96
1995	14,96
2000	10,09
2005	9,36

2010	8,44
2011	7,99
2012	7,88
2013	7,38
2014	7,13
2015	7,59

Kaynak: (<http://www.tarimarsiv.com>)

Tarımın GSYİH içerisindeki Payını, 1930-2015 yılları arasında incelersek tarım sektörünün; GSMH içindeki payının 1930 yılında ortalama yüzde 46 civarında olduğu, ancak bu oranın 2015’de yüzde 7,59’a gerilediği sunulan tabloda apaçık bir şekilde görülmektedir.

Türkiye’de, tarımın toplam ekonomik faaliyetler içindeki payı nisbi olarak azalmıştır. Ülkemiz tarımda kendi kendine yeten ülke pozisyonundan çıkarak dışa bağımlı hale gelmiştir. Tarım topraklarının miras yoluyla bölünerek küçülmesi, girdi maliyetlerinin artması ve eğitim seviyesinin yükselmesi, köyden kente göçün artması, tarım dışı sektörlerin daha cazip hale gelmesi vb. nedenlerden dolayı köyler boşalmış bazı köylerde yaşlılardan başka kimse kalmamıştır.

Tablo 17: Türkiye’de Sektörlerin GSYİH İçindeki Payları (%)

YILLAR	TARIM	SANAYİ	HİZMETLER
1980	25,8	18,6	55,6
1990	17	25	58
1995	15	25,8	59,2
2000	10,1	27,9	62
2005	9,4	24,7	65,9
2010	8,2	23,3	68,5
2015	8,6	26,5	64,9

Kaynak: TÜİK

Tablo 17 incelendiğinde 1980 yılında Türkiye’de tarımın milli gelir içerisindeki payı yüzde 25,8 iken, 1990’da yüzde 17 oranındadır. 2000 yılında milli

gelir içerisindeki payı yüzde 10,1'e kadar düşen tarım sektörü 2010 yılında toplam milli gelirin yüzde 8,2'sini, 2015 yılında yüzde 8,6'sını oluşturmuştur dolayısıyla beşer yıllık periyotlarda 2010 yılına kadar sürekli azalış kaydetmiştir. Bununla birlikte sanayi ve hizmetler sektörlerinin milli gelir içerisindeki payları genel olarak artış göstermiştir.

Tarımın milli gelir içindeki payının düşüş kaydetmesi, sanayi ve hizmet sektörlerinin daha hızlı gelişmesi şeklinde açıklanabilir. Bu durum sanayileşme ile birlikte gelişen ekonomilerin bir özelliğidir. Bu gerileme diğer sektörlerin gelişme hızına bağlı olarak oluşmaktadır. Diğer sektörlerin büyüme hızının, tarım sektörünün büyüme hızının üstünde olması, tarımsal gelirin milli gelir içindeki payının azalmasına neden olmuştur.

Tablo 18: 2000-2015 Yılları Arası Türkiye Fındık İhracatının Tarımsal GSYİH ve GSYİH İçindeki Payları (%)

Yıllar	GSYİH (\$)	Tarımsal GSMH (\$)	Türkiye Fındık İhracatı (\$)	Fındık İhracatı Tarım GSYİH İçindeki Payı(%)	Fındık İhracatı GSYİH İçindeki Payı (%)
2000	265.384.000	26.800.000	682.451.341	2,54	0,25
2001	196.736.000	17.300.000	636.027.664	3,67	0,32
2002	230.494.000	23.700.000	593.690.721	2,5	0,25
2003	304.901.000	30.200.000	878.754.034	2,9	0,28
2004	390.387.000	37.000.000	1.554.156.298	4,2	0,39
2005	481.497.00	45.000.000	1.952.767.266	4,33	0,40
2006	526.429.000	43.500.000	1.262.427.049	2,9	0,23
2007	648.754.000	49.500.00	1.589.547.748	3,21	0,24
2008	742.094.000	56.400.000	1.178.101.490	2,08	0,15
2009	616.703.000	51.000.000	1.378.691.431	2,7	0,22
2010	731.608.000	61.700.000	1.783.567.588	2,89	0,24
2011	773.980.000	61.800.000	1.819.725.806	2,94	0,23
2012	786.283.000	62.000.000	1.750.439.804	2,82	0,22
2013	823.044.000	60.900.000	1.981.441.719	3,25	0,24
2014	799.370.000	60.000.000	2.314.253.000	3,85	0,28
2015	719.620.000	54.000.000	2.883.000.000	5,33	0,40

Kaynak: TÜİK

Tablo 18 incelendiğinde 2000 yılında fındık ihracatının tarımsal GSYİH içindeki payı % 2,54 iken 2015 yılına gelindiğinde %5,33 gibi değere ulaştığı görülmektedir. Yine fındık ihracatının toplam GSYİH içindeki payı ise 2000 yılında %0,25 iken, 2005 yılında %0,40, 2010 yılında %0,24, ve 2015 yılında tekrar yükselişe geçerek 0,40 seviyesine ulaşmıştır.

Tablo 19: 2004-2014 Yılları Arası Türkiye ve Giresun İli Sektörlere Göre Gayrisafi Yurtiçi Hasıla(GSYH)

	YILLAR	TARIM (BinTL)	SANAYİ (Bin TL)	HİZMET (Bin TL)	SEKTÖRLER TOPLAMI (Bin TL)	VERGİ SÜBVANSİYON (Bin TL)	GSYH TOPLAM (Bin TL)
Türkiye	2004	54.365.145	145.005.909	304.887.404	504.258.457	72.765.040	577.023.497
Giresun	2004	254.348	249.842	1.180.957	1.685.147	243.169	1.928.315
Türkiye	2005	62.349.598	170.459.652	355.501.121	588.310.371	85.392.571	673.702.943
Giresun	2005	514.459	302.340	1.375.350	2.192.148	318.188	2.510.336
Türkiye	2006	64.415.593	206.057.740	419.780.984	690.254.317	98.973.238	789.227.555
Giresun	2006	522.356	363.618	1.591.575	2.477.550	355.247	2.832.797
Türkiye	2007	66.197.107	232.941.255	481.118.335	780.256.698	100.204.181	880.460.879
Giresun	2007	437.839	421.866	1.797.122	2.656.827	341.202	2.998.029
Türkiye	2008	74.451.345	260.996.668	550.190.966	885.638.980	109.143.879	994.782.858
Giresun	2008	681.330	483.709	2.025.183	3.190.221	393.155	3.583.376
Türkiye	2009	81.234.274	240.365.442	569.482.714	891.082.431	108.109.417	999.191.848
Giresun	2009	528.686	453.660	2.154.706	3.137.053	380.599	3.517.652
Türkiye	2010	104.703.635	285.383.871	629.823.047	1.019.910.553	140.103.425	1.160.013.978
Giresun	2010	654.784	540.331	2.388.283	3.583.397	492.245	4.075.643
Türkiye	2011	114.838.169	375.613.169	736.243.999	1.226.695.865	167.781.301	1.394.477.166
Giresun	2011	679.099	666.139	2.717.046	4.062.285	555.619	4.617.904
Türkiye	2012	121.692.893	420.266.164	843.453.712	1.385.412.768	184.259.347	1.569.672.115
Giresun	2012	785.065	776.904	3.029.609	4.591.577	610.678	5.202.255
Türkiye	2013	121.709.079	501.220.607	962.395.396	1.585.325.082	224.388.005	1.809.713.087
Giresun	2013	654.747	976.195	3.399.000	5.029.942	711.941	5.741.883
Türkiye	2014	134.724.745	576.440.635	1.097.024.575	1.808.189.955	236.275.921	2.044.465.876
Giresun	2014	523.574	1.216.284	3.919.148	5.659.005	739.461	6.398.467

Kaynak: TÜİK

2.3.2. İstihdam Üzerine Etkisi

İstihdam, bireyleri çalıştırma işgücü piyasasına katma manasına gelir. İşgücü faydalı bir amaca ulaşmak için bireyler tarafından sarf edilen emek ve güçtür (Bey, 2001: 29). Bir ülke ekonomisinde ulaşılan istihdam seviyesi ile o ülke ekonomisinin milli gelir seviyesi arasında paralel bir uyum vardır. İstihdam seviyesi yükseldikçe, milli gelirden artış olur. İstihdam ekonomiyeye katılım sağlayan işgücü miktarını, milli gelir ise bu istihdam seviyesinde gerçekleştirilen mal ve hizmetlerin safi miktarlarının mali değerini göstermektedir (Aytekin, 2018: 80).

Tarım sektörünün, ülke ve bulunduğu yöreye gelişmeye katkılarında belki de en önemlisi olarak nitelendirilebilecek istihdama katkısı ülke ve yöre ekonomisi içinde yerini almıştır. Sektörünün istihdama katkı sağlaması tarımın ekonomik kalkınmaya yaptığı önemli katkılardan biridir. Fındık tarımının üretim ve hasat zamanı ve sonrasında insan gücüne olan ihtiyacı diğer birçok tarım ürününe göre daha fazladır. Fındık yetiştiriciliği fındık fidesinin dikimi ile başlar. Sırasıyla budama, toprak hava alsın diye belleme, çapalama, zararlılara karşı ilaçlama, gübreleme, dip sürgün alımı bahçe altı temizliği, taşıma, hasat ve harmanlama şeklinde çeşitli işgücü gereksinimine bağlı aşamalardan oluşur. Özellikle hasat zamanlarında işgücü ihtiyacı o kadar artar ki mevsimlik işçi göçü oluşur.

Bir üretim faktörü olarak emeğin yani işgücünün tarımsal ürün üretiminde önemli bir yeri vardır. Ancak ülkelerin iktisadi gelişmelerine, sanayileşmelerine ve kalkınmalarına bağlı olarak tarımsal üretime katılım gösteren işgücünün toplam işgücü içindeki oranının azaldığı görülmektedir.

Ülkemiz ekonomisindeki yapısal bir değişimin sonucu olarak istihdamdaki değişimler, iller bazında incelendiğinde, tarımsal istihdama katılım miktarında azalma görülmektedir. İktisadi bakımdan işgücüne katılmaya hazır aktif işgücünün yüksek olması, bölge illerine üstünlük sağlayan bir durum olarak görülebilir (TOBB, 1991: 114).

Fındık tarımı küçük aile işletmeleri tarafından yapılır. Fındık üretim aşamalarına katkıda bulunan çalışanların çoğu ücretsiz aile işçisi olarak nitelendirilir. Bu işçilerin kadın erkek ayrımını yapmak oldukça zordur. Bu işçilerden kendi işini yapanlar ya komşuya veya başka bir üreticiye imece usulü yardımı veya yevmiye

karşılığı çalışmaya giderler. Ayrıca yörede bulunan kırma ve işleme sanayinde sezonluk ve daimi olarak çalışan işçilerde vardır.

Tarım sektöründe istihdama katılımın giderek azalmasının bazı nedenleri ise, bu sektöre katkı sağlayan işgücünün önünü görememesi, kolektif hareket edememesi ve sendikalaşamamasından kaynaklanmaktadır. Seyman, eserinde fındık sektöründe çalışan işçilerle ilgili olarak şöyle bir cümle kurmuştur; ‘‘Fındık çiçek açmaz, fındığın çiçek açması olanaksızdır, fındık bahçelerinin kadınları Ankara’ya yürüyüp 55 gün direndikten sonra haklarını kazanarak geri döndüler. Bu bir olanaksızın olanaklı kılınması, emek fındıklarının çiçek açmasıydı’’(Seyman, 2002: 7) diyerek aslında sendikalaşma ve kolektif hareket etmenin sonucunda elde edilen başarıyı dile getirmiştir.

Yöremizde sanayi yeterince gelişmediği için çalışanların çoğu hizmet sektöründe istihdam edilir. Ayrıca coğrafi ve diğer koşullardan dolayı bölgede büyük sanayi tesislerinin kurulabileceği alan oldukça kısıtlıdır. Her ne kadar kentlerde tarım sektöründe çalışanların oranı düşükse de, özellikle orta ve küçük kent yerleşmelerinde ekonomik ve sosyal yaşamı, büyük ölçüde yörede yapılan fındık tarımı yönlendirmektedir.

Fındığın üretimi ve pazarlanması ile ilgili bir takım tedbirlerin alınması yöremizdeki sanayi ve ticaret faaliyetleri açısından oldukça önemlidir. Ayrıca, yörede başka ürünlerin yetiştirilmesi de teşvik edilmeli ve böylelikle fındığa olan aşırı bağımlılık azaltılmalıdır. Her ne kadar kentlerde tarım sektöründe çalışanların oranı düşükse de, özellikle orta ve küçük kent yerleşmelerinde ekonomik ve sosyal yaşamı, büyük ölçüde yörede yapılan fındık tarımı yönlendirmektedir.

İktisadi kalkınmanın kaynağını esasen sosyal dönüşümün oluşturduğu, iktisadi gelişmeyi toplumsal değişimin harekete geçirdiği anlaşılıyor. Gelişmenin merkezinde insan unsurunun olması gerektiği kabul edildiğinde, sosyal kalkınmanın herhangi bir planlama sürecinin ana hedefi olması kabul ediliyor (Kansu, 2004: 595).

Ülkemizin ekonomik ve sosyal kalınmasında hayati öneme sahip ülkemiz tarımı maalesef günübirlik politikalarla gerçek manada plandan, stratejiden uzak bir bakıma kaderine terk edilmiştir.

Tablo 20: Tarımın İstihdam İçerisindeki Payı (%)

Yıllar	Tarımın İstihdam İçerisindeki Payı (%)
1930	87,51
1935	87,90
1940	86,00
1945	85,39
1950	84,28
1955	77,21
1960	69,84
1965	65,45
1970	59,87
1975	55,36
1980	50,60
1985	46,99
1990	46,88
1995	44,11
2000	36,00
2005	25,68
2010	25,15
2011	25,48
2012	24,56
2013	23,57
2014	21,09
2015	20,60

Kaynak: TÜİK

Tarımın istihdam içerisindeki payını, 1930-2015 yılları arasında incelersek tarım sektörünün; istihdam içindeki payının, 1930 yılında yüzde 87,51 civarında olduğu, ancak bu oranın 2015’de yüzde 20,60’a gerilediği Tablo 20’de açıkça görülmektedir. Tarımın istihdam içindeki payı yıllar itibarı ile düşmüş ve bu istihdam

diğer sektörlere kaymıştır. Bu bizim tarım dışı diğer sektörlerde mutlak başarılı olmamızdan değil, tarım sektörünü bir bütün olarak öngöruden uzak gerçekçi politikalarla yönetemediğimizden kaynaklanmaktadır. Maalesef son zamanlarda bunun neticesini ülke olarak görmekteyiz. Daha yakın zamana kadar tarım da kendi kendine yeten bir ülke olan Türkiye artık en temel gereksinimlerini bile ithal eder duruma gelmiştir.

Tablo 21: Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane Bölgesi'nde İstihdam Edilenlerin Sektörlere Dağılımı

Yıllar	Tarım (Bin)	Sanayi (Bin)	Hizmet (Bin)	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmet (%)
2011	555	153	329	53,6	14,7	31,7
2012	569	138	324	55,2	13,4	31,4
2013	451	137	370	47,1	14,3	38,6

Kaynak: TÜİK

Tablo 21 incelendiğinde 2013 yılında istihdam edilenlerin % 47,1'i tarım, % 14,3'ü sanayide istihdam edilmektedir. Hizmet sektöründe istihdam edilenlerin sayısı % 38,6' dır. 2011 yılında göre tarım sektöründe istihdam edilenlerin oranı % 53,6 iken 2013 yılında %47,1 rakamına düşmüştür. Buna karşılık hizmet sektöründe 2011 yılında %31,7 olan oran 2013 yılında artmış % 38,6'ya yükselmiştir.

Türkiye, dünya geneline göre oldukça dinamik ve genç bir nüfus yapısına sahiptir. Köyden kente göç ve eğitim düzeyinin artması tarım sektöründe istihdam edilenlerin sayısını yıldan yıla düşürmüştür (Erikli ve Bülent, 2019, 529).

Tablo 22: Türkiye’de İstihdam Edilenlerin Sektörlere Göre dağılımı

Yıllar	Tarım (Bin)	Sanayi (Bin)	Hizmet (Bin)	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmet(%)
2011	6143	6380	11587	25,5	26,5	48,1
2012	6097	6460	12264	24,6	26,0	49,4
2013	6015	6737	12771	23,6	26,4	50,0

Kaynak: TÜİK

Tablo 22 incelendiğinde Türkiye’de 2011 yılında istihdam edilenlerin % 25,5’i tarım, % 26,5’i sanayide, %48,1’i hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. 2013 yılında ise istihdam edilenlerin % 23,6’sı tarım, % 26,4’ü sanayi, %50’si ise hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Türkiye’de tarım sektöründe istihdam düşerken hizmet sektöründe istihdamda büyük artış olmuştur.

2.3.3. Üretim ve Tüketim Üzerine Etkisi

Tarım ürünlerinin üretiminin dengeli ve sürekli olmaması, hasadının belirli mevsimlerde yapılması, üretimin mevsimsel etkiler ve bazı nedenlerden dolayı yıldan yıla farklılıklar göstermesi, piyasadaki arz ve talep esnekliğinin rekolteye göre sürekli değişkenlik göstermesi ve ürünlerin depolanma süresinin genelde az olması tarım sektörünü etkileyen olumsuz etkenlerdir. Konumuz olan fındığın hasadı ise ağustos ayında bazı yerlerde de eylül başlangıcında gerçekleşmekte ve mevsimsel faktörlerden etkilenmektedir. Mevsim koşullarının ve diğer faktörlerin üretim şartlarını olumlu etkilediği zamanlarda rekolte yüksek çıkmakta ve genellikle piyasada arz fazlası olmaktadır, tersi durumunda ise talep yükselmesi olmaktadır. Dolayısıyla bu nedenler fiyatların azalmasına veya artmasına neden olmaktadır. Arz ve talep arasındaki bu dengesizliğin pazarlama, stoklama, işleme vb. gibi uygulamalarla giderilmesi gerekir.

Yukarıda belirttiğimiz tarım ürünlerindeki rekolteye bağlı olarak oluşan arz ve talep dengesizliği tarım ürünlerinin fiyatlarını etkilemekte, bu ise hem üreticilerin

hem de alıcıların net koşulları görememesinden dolayı karar almalarını zorlaştırmaktadır. Alıcıları ikame ürünlere yönlendirmektedir.

2.3.4. Fiyat Dengesi Üzerine Etkisi

Bir ülkede ekonominin dengesi önemli makro ekonomik amaçların elde edilmesi ile gerçekleştirilir. Bu amaçlardan biri olan fiyat istikrarının sağlanması hedefi, günümüzde kalkınmış veya kalkınmakta olan bütün ülkeler için büyük önem arz etmektedir. Fiyat dengesizliği ülkemiz ekonomisinin önemli sorunlarından birisini oluşturmaktadır (TOBB, 1991: 59).

Enflasyon; iktisatta fiyatlar genel seviyesinin devamlı olarak yükselmesi ve paranın satın alma kuvvetinin azalmasıdır. Şüphesiz fiyat düzeylerindeki yükseliş, yalnızca birkaç üründe değil, ekonomideki tüm ürünlerde veya ekonomideki ürünlerin büyük bir kısmı için gerçekleşmelidir (Arda,2002: 122).

Tarım ürünlerinde fiyat düzeyini genellikle üretilen ürün miktarı arz ve talebe göre şekillendirmektedir. Tarım ürünlerinin fiyatlarının oluşumu ekonomi politikası belirlemede en tartışmalı konular arasındadır, sabit durağan değildir. Bir yanda gelirini ona bağlamış olan üretici veya satıcı ya da üretici sayısının çokluğu, diğer yanda da tüketici olan alıcı sayıları bakımından tarım denilebilir ki serbest piyasa koşullarında arz ve talebe göre fiyatı belirlenen bir sektördür.

Ülkemizde, çiftçilerimizin sayıca fazlalığı ve kendi aralarında örgütlenememeleri, çiftçilerimizin ürettikleri ürünleri pazara arzında sıkıntılara ve fiyat belirleme noktasında çaresizliğe sürüklemektedir. Tarım ürünlerini işleyen endüstri kuruluşları bu ürünlere yaptıkları toplu talep ile çiftçilerin pazara sunduğu arzın toplu sunulmasının gerçekleştireceği üstünlüğü görmesini sağlayacaktır. Tarım kooperatiflerinin ürün alımında ortaklarına öncelik vermesinin ise toplam getiriden ortaklarına düşen payın yüksekliği sebebiyle örgütlenmeyi teşvik edeceği sonucuna varılabilmektedir. Fakat, ülkemizde kooperatifçiliğe gereken önemin verilmemesi bu varılan sonuçların gerçekleşmemesi sonucunu doğurur (Gürler ve Arkadaşları, 2016: 242).

Türkiye’de kooperatifçiliğe gereken önemin verilmemesinin aksine Malezya da tersi bir durum söz konusudur. Malezya’da kooperatifler 1922 yılında kuruldu ve günümüze kadar sürekli bir artış gösterdi. Artan kooperatif sayısı, insanların iktisadi,

siyasi ve çevre bağlamında yaşamlarını iyileştirmenin bir aracı olarak kooperatiflere daha fazla güvendiklerini belirten iyi bir göstergedir (Sadioğlu, 2019: 35).

Kooperatifleşme üreticinin bir çatı altında örgütlenmesini sağlar. Üreticide aidiyet hissi uyandırır. Üretici yetiştirdiği ürünün, yetiştirilme aşamasından son tüketiciye ulaşana kadar geçen süreç hakkında istediği bilgiye kooperatifleşme aracılığıyla ulaşabilir. Kooperatifleşme ürüne tanınırlık bir marka sağlar. Kooperatifleşme ile üretim artar, rantabilite yükselir, karlılık marjı çoğalır. Kooperatifleşme ile ürünün kalitesi yükselir, yükselen kalite ihracatı artırır iç ve dış piyasalarda o ürüne olan talebi çoğaltır. Ülkenin eline miktar, çeşit ve kalite bakımından dengeli ve emniyetli bir üretim ve ihracat potansiyeli ve fiyat belirlenmesine etki edecek mühim bir vasıta geçer. Nihayetinde hem üreticiyi hem de tüketiciyi koruyan bir fiyat dengesi sağlanır (Ökçesiz, 1999: 172).

Tarımsal ürün fiyatlarını tartışmalı yapan yalnızca arz ve talep düzensizlikleri değildir. Tarımsal fiyatlar bu sektörden geçimini sağlayan üreticilerin gelirleridir ve ülke ekonomi politikalarının belirlenmesinde mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Tarım sektöründen geçimini sağlayanların ekonomik, sosyal, kültürel yaşam koşulları, eğitim ve sağlık harcamaları tarımdan elde etmiş olduğu gelire bağlıdır. Devletin görevi ise bu sektörde faaliyette bulunan tüm bireylerin belirli bir gelir düzeyine sahip olmalarını sağlamak için fiyat belirlemede aktif olarak rol alarak politikalar geliştirmesidir.

Fındığın piyasada fiyatı belirlenirken bir takım çevrelerin olumsuz etkileri söz konusudur. Fındık geçmişinden günümüze kadar üzerine devamlı olarak oyunlar oynanan bir ürün olmuştur. Dünyamızı devletler yönetiyor gözüke de gerçek manada dünyayı şirketler ve ticaret vasıtasıyla lobiler yönetmekte, yasalar ve kadrolar onların çıkarlarını düzenlemekte ve gözetmektedir (Çüngen, 2019: 4).

Piyasada fındık fiyatlarının ucuz olmasını sağlamak için uygulanan bazı yöntemler:

- 1- Geçen yıllardan elinde fındık stoğu olduğunu, bu stokla yetineceğini ve yeni fındık alımı yapmayacağını ilan ederek spekülasyon suretiyle fiyatı aşağıya çekmek.
- 2- Fındık alımlarında iştahsız davranarak satıcılarımızı vadeli satışa ikna etmek.

3- Satıcılarımızın finansmana olan gereksinimlerini ve findığı bir an önce satma mecburiyetlerini göremek fiyat düşürmek.

4- Hasattan önce, yanlış rekolte kestirimleri ile Avrupa pazarlarında düşük fiyatlarla taahhüde girmek, taahhüdünü gerçekleştirebilmek için güçlü sermayesi ve ticari konumuyla fiyatları aşağıya çekmek.

5- Üretilen fındık miktarının çok yüksek olduğunu göstererek fiyatlar üzerinde psikolojik baskı oluşturmak.

6- Gerçekte kabuklu findığı iç fındıkmış gibi ifade ederek rekolteyi olduğundan fazla göstermek.

Giresun tüccarları ise, Ticaret Odası öncülüğünde fındık fiyatlarını arttırabilmek için toplantılar yapmakta ve bir takım önlemler almakta idi.

Alınan bazı önlemleri şu şekilde sıralayabiliriz;

1- Üretilen fındık rekoltesinin az olduğunu söyleyerek spekülasyon yoluyla fiyatların artmasını sağlamak.

2- Fındık üreticisi olan diğer ülkelerde rekoltenin az olduğu dönemlerde fiyatları yüksek tutmak.

3- Fındık üretiminin az gerçekleştiği senelerde alavere(alivre) anlaşmalarına uymayarak Fors Major ilan etmek. Bazı tüccarlar 1929 yılında findığı Giresun'dan Ordu'ya naklederek Fors Major şartlarının yürürlükte kalması gayreti çabasını göstermişlerdir.

4- Tüccarların anlaşarak tröst oluşturulma çabaları. Mesela Ekim 1928'de Trabzon Ticaret Odası Türk Fındığında fiyatı azaltma amacıyla olan yabancı kuruluşlara karşı tröst oluşturmaya karar verdi. Bu tröste Giresun ve Ordu tüccarlarının da katılması kararlaştırıldı. Ancak bu tröstün oluşmasına olanak sağlanamadı.

Bu uygulamalar dışında düşünülen ancak tamamen uygulanmayan bazı tedbirlerde şunlardır.

1- Fındığımızın değerinin korunması için ihracatçıların ve tüccarların birlik ve dayanışma içerisinde hareket etmeleri ve aralarında taban fiyatı belirleyip bu fiyatta mutabık ve sadık kalmaları.

2- Fındık üretim bölgelerini içine alacak bir tek ticaret şirketi yerine münferid sermayeleri bir araya getirerek, çeşitli ihracat şirketlerinin oluşturulması lakin

oluşturulacak bu şirketlerin asgari ihracat fiyatları üzerinde mutabık ve sadık kalmaları sağlanmalıdır (Sarısaman, 1999: 127).

Türkiye, fındık üretim miktarı ve ihracatında dünyada lider ülke olmasına rağmen, dünya fındık piyasasında karar alma ve fiyat belirleme konusunda istenilen konumda değildir.

Ülkemizde tarım sektörünü etkileyen olumsuz bir diğer unsur ise, Türk lirasının döviz karşısında sürekli değer kaybetmesinden dolayı bizden alıcı konumda olan ülkelerin dönemler itibari ile aynı paraya daha fazla ürün almasına neden olmaktadır. Bu ise ürünlerimizin kar marjını düşürecek ülkemize girecek döviz miktarını ciddi oranda azaltacaktır. Aynı zamanda üreticilerimizin eline geçecek para miktarı azalacak ve satın alma güçleri azalacaktır.

2.3.5. Dış Ticaret Üzerine Etkisi

Dünyamızda şu anda bağımsız ülke sayısı 200'e yaklaşmıştır. Bu ülkeler arasında sıkı bir ilişki vardır. Üstelik 1950'li yıllardan itibaren sıkı ilişkiler içinde olan ülkeler, aralarındaki politik anlaşmalara ek olarak, ekonomik topluluklar oluşturma çabası içine girmişlerdir. Günümüzde, küreselleşme sayesinde bu ilişkiler daha da çoğalmıştır. Devletlerin aralarında ticaret yapmalarının birçok sebebi vardır. Fakat bu sebeplerden en önemlileri, devletlerin üretimlerinin kendilerine yetmemesi ve bazı ürünlerin sadece bazı devletlerde üretilmesidir.

Türkiye'de ihracata katkısı açısından tarım ürünleri önemli bir yer tutmaktadır. Uluslararası pazarlarda önemli bir üretici konumundaki Türkiye'nin, ürün çeşitlendirmesi yoluyla ihracat hacmini daha da arttırabilmesi mümkündür.

Tarım sektöründe uluslararası ticaretin toplam değeri istikrarlı olarak artmıştır. Ancak, tarımın stratejik önemi ülkeler arasındaki ticarete her ülkeyi genellikle kendi ülkesindeki tarım sektörünü koruma çabasına itmiştir. Küresel tarım piyasası; Avrupa Birliği ve çeşitli kuruluşlar ve ayrıca diğer ülkelerin yoğun tarım politikaları, kotalar, ticari engeller ve hükümet sübvansiyonları vb. gibi nedenlerle zarara uğramaktadır (Bishop, 2013: 346).

Tablo 23: Tarım Dış Ticaret Oran (%)

Yıllar	Tarım Dış Ticaret Oran (%)	
	İhracat	İthalat
1970	72,22	10,47
1975	55,18	3,47
1980	55,76	0,90
1985	20,66	2,38
1990	15,54	4,57
1995	8,48	5,03
2000	5,95	3,62
2005	4,51	2,18
2010	4,32	3,37
2011	3,82	3,60
2012	3,39	3,06
2013	3,71	3,00
2014	3,81	3,48
2015	3,99	3,40

Kaynak: <http://www.tarimarsiv.com>

Tablo 23’de tarımın dış ticaret oranı içerisindeki payını incelediğimizde, 1970 ve 2015 yılları arasında tarım sektörünün, dış ticaret içindeki payının 1970 yılında ihracat bazında yüzde 72,22, ithalat bazında ise yüzde 10,47 civarında olduğu, ancak bu oranın yıllar itibariyle özellikle ihracat bazında sert düşüşler yaşadığı, 2015 yılında ise ihracatın yüzde 3,99’ a, ithalatın ise yüzde 3,40’ a gerilediği ve neredeyse birbirini dengelediği sunulan tabloda apaçık görülmektedir.

Ülkemizin gerçekleştirdiği fındık üretimi yıllar itibariyle ihracatı arttırmış ancak üretime bağlı olarak önemli dalgalanmalar göstermiştir. Fındığın pazarının genişletilmesi, fındıktan elde edilen katma değerli ürünler üretilmesi ve ihracatının yükseltilmesi ile birlikte fındıktan düzenli ve tatminkar bir gelir elde edilebilecektir. Bu maksatla iç ve dış tanıtıma ağırlık verilmelidir.

Dünya fındık üretimi ve ihracatının büyük bir kısmını gerçekleştiren ülkemiz, yeni pazar arayışlarına gayret göstermelidir. İstatistikler de gösteriyor ki bu gayretler

karşılığını vermektedir. Yakın geçmişe kadar 50 ülkeye ihracat yapan ülkemiz günümüzde de 100'e yakın ülkeye ihracat yapmaktadır (<http://www.zmo.org.tr>).

Ülkemiz, dünya fındık üretiminin ve ihracatının % 70'ini tek başına gerçekleştirdiği halde fındık fiyatlarının belirlenmesinde yeteri kadar söz sahibi değildir. Fındığın fiyatı özellikle çikolata endüstrisinde bu ürünü hammadde olarak kullanan alıcılar tarafından belirlenmektedir. Kamuoyunda Hamburg Fındık Borsası diye bilinmesine rağmen, Hamburg'da fiziki manada bir fındık borsası yoktur (<http://eski.ankaratb.tobb.org.tr>).

2.3.6. Diğer Sektörler Üzerine Etkisi

Dünyamızda gelişen teknoloji, iletişim imkanları ve küreselleşme sonucunda mal ve hizmet piyasalarının bir biriyle ilişkileri kuvvetlenmiştir. Artık ekonomiler sadece kendi içlerinde değil küresel piyasalardan da etkilenmektedir. Günümüzde yaşadığımız küresel dalgalanmalar bunun en belirgin sonucudur. Gerek uluslararası gerekse ulusal ekonomilerde tüm sektörler birbirleriyle ilişki halindedir. Sektörün birisinde görülen olumlu veya olumsuz durumlar kaçınılmaz olarak diğer sektörü etkilemektedir. Tarım sektöründe rekoltenin bol olduğu ve tarım ürünleri fiyatlarının da arzu edilen düzeyde olduğu bir ekonomide üreticiler tasarruflarından artı kalan kısmı tüketime yöneltecek ve bu sayede sanayi ve hizmet sektörü canlanacaktır tersi durumda ise düşüşe geçecektir. Yaşamsal öneme sahip bazı tarım ürünleri ise ülke gıda ihtiyaçlarının karşılanması bakımından çok önemlidir. İşlenen topraklar dışı bağımlılığı azaltacak kaynakların yurtiçinde kalmasını sağlayacaktır.

Bir tarım ülkesi olan Türkiye, sanayi ülkesi haline gelme çabaları gösterirken aslında mevcutta var olan güçlü bir tarımsal birikimin avantajlarını kullanmalıdır. Ekonomimizin son yıllardaki gelişmelerine bakılırsa, tarım sektörünün gerek toplam katma değer yani milli gelire katkısı, gerekse tarımda çalışan toplam işgücü sayısının azalma eğilimi gösterdiği görülür. Tarımın milli gelir içindeki payı 1930'larda yüzde yaklaşık 47 idi; bu oran 1960'larda yüzde 38, 1970'lerde yüzde 31, 1980'lerde yüzde 25, 1990'larda yüzde 16, 2000 'li yıllarda yüzde 10 ve son olarak 2015 yılında yüzde 7 düzeyine indi. Tarım sektörünün öneminin anlaşılmasında, geleneksel olarak, bu sektörün diğer sektörlerle yaptığı katkılar önemle vurgulanır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.FINDIK ÜRETİM MALİYETİ, ÇARPAN ETKİSİ, ANKET VERİLERİ VE FINDIKTAN ELDE EDİLEN GELİRİN YÖRE EKONOMİSİNE ETKİLERİ

3.1. Fındık Ürünü Maliyetine Etki Eden Unsurlar ve Fındık Maliyeti

Fındık üretimi zahmetli bir üründür. Eğer verimli bir hasat yapmak isteniyorsa fındık kendisi ile ilgilenilmesini ister. İklim koşulları uygun giderse fındık kendisine verilen ilginin karşılığını mutlaka verecektir. Fındık özünde orman meyvesi olduğundan dolayı kendisiyle hiç ilgilenilmese de yinede vefakar davranır bir miktar ürün verir.

Fındık yetiştiriciliğinde genel olarak fındığın üreticiye maliyetine değinecek olursak, fındığın emek verilerek elde edilişi ve üreticiye maliyetini görmek, fındık hakkında bilgili bir çalışmaya imkan sağlar. Fındıkta verim, iklime, üretim yapılan bölgelere, illere ve her bahçenin toprak kuvveti, verim kabiliyetine göre değişirse de iyi bakılmış, ıslah edilmiş, gübrelenmiş bahçelerden alınan ürün tutarı dekaradan 60-100 kilogram arasında olmakla beraber, bunun 35-50 kilograma kadar düştüğü yerlerde vardır.

Genç, verimli ve toprağı kuvvetli bir dekarlık bahçelerde:

60-65 fındık ocağı vardır.

450-500 kadar fındık dalı bulunmaktadır.

200-325 kiloya kadar yeşil zırlı fındık toplanabilir.

80-150 kilo arasında %20 fireli yaş fındık alınır.

60-100 kilo harman çeci kurutulmuş fındık elde edilir.

Halk arasında dönüm ve dekar kavramaları aynı manada kullanılmaktadır. Dekar olarak adlandırılan arazi ölçüsü halk arasında yaygın olarak "dönüm" diye ifade edilmektedir. Esasın da aynı ölçülere sahip değildiler, aslında 1 dönüm 918,393 metrekarelik bir alanı temsil ediyor. Neticesinde günümüzde 1 dönüm, bir dekara tekabül ediyor ve bir dönüm 1000 metrekare olarak belirtiliyor. Osmanlı döneminde 1 dönüm; 918.393 metrekare idi (Peker,1950: 86).

Günümüzde teknolojik alanda yaşanan büyük çaptaki gelişmeler ve değişimler tarım sektöründe de etkisini göstermiştir. Tarım sektöründeki verimliliği

artırabilmek için gelişen teknoloji kullanmak gerekmektedir. Türkiye’de tarım, hem ekonomiye katkısı hem de istihdam alanı olması bakımından büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de tarım sektörü içerisinde fındık önemli bir paya sahiptir. Fındık tarımında; mevsim koşulları, arazi koşulları, bahçenin durumu, arazinin verimi ve çalışan işçilerin verimine göre maliyetler; yer, zaman ve koşullara göre değişkenlik göstermektedir. Fındık tarımında maliyetler için nicel bir standart belirlemek hele ki elde edilen ürüne göre belirlemek zordur.

3.1.1. Fındık Bahçesi Bakımı ve Fındık Üretim Maliyetleri

Üretici, sezonun fındık hasadını gerçekleştirdikten sonra gelecek sezondaki fındık hasadı için tekrar yetiştirme ve bakım faaliyetlerine başlar.

3.1.1.1. Kesme, Budama, Ayıklama ve İşçiliği Maliyetleri

Fındık tarımında bilinçli üretimin aşamalarından biri de budamadır. Budama dikimden itibaren uygulanması gereken, yaşlı ve ekonomik ömrünü tamamlamış verimden düşmüş bahçelerde verimi artırmak için yapılan bir işlemdir. Fındık bahçelerimizde budama ya hiç yapılmamakta ya da hatalı ve eksik yapılmaktadır (Akar, 2016: 1).

Kısmen fındık hasadı sırasında kısmen de hasat sonrasında işaretlenen dalların ilkbahara kadar olan zaman aralığında fındık ocaklarındaki kesimi, budanması, dip sürgünü kesimi ve bunların bahçe dışına taşınması işi için yapılan bakım, gençleştirme ve temizleme faaliyetleridir. Genellikle yevmiye usulü çalışma şeklinde olup 2018 yılı için bu ücret günlük; 150,00 TL’ dir.

3.1.1.2. Gübre Kullanımı ve Bahçeye Uygulama İşçiliği Maliyetleri

TZDK (Türkiye Zirai Donatım Kurumu), Ülkemiz tarımının makine kullanımı, modern tarım yöntemlerinin uygulanmasının ve gübre kullanımının teşvikinde devletin aracı olan bu kurum, 1975-1986 yılları arasında kimyasal gübrenin % 86’sını sağlıyordu. 1986’ da Dünya Bankasıyla yapılan anlaşmalar çerçevesinde gübre sağlama ve dağıtımını serbest bırakıldı sonucunda pazar payını kaybetti ve özelleştirme kapsamına alındı (Tekeli, 2019: 63).

Üretici, gübre ve kireç kullanmadan önce tavsiyeye göre hareket etmemeli, toprağın ihtiyacına göre uzman kurum ve kişilere mutlaka toprak vb. analizleri yaptırmalıdır.

3.1.1.2.1. Hayvansal Gübre ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri

Çiftçi; fındık dışında ayrıca hayvan yetiştiriciliği yapıyorsa bu hayvanlardan kemre adı verilen gübre elde edilir. Bu çiftçi için bahçesinde, tarlasında kullanacağı gübre maliyetini önemli ölçüde düşüren önemli bir unsurdur. Fındık bahçesinin ihtiyacına göre dekara yılda ortalama, 200 kg hayvansal gübre kullanılmaktadır. Hayvansal gübrenin 2018 yılı için nakliyesi ile birlikte ortalama; 1 Kg fiyatı 0,40' TL'dir. Buna göre hayvan gübresi maliyeti dekarda; 80,00 TL'dir. Ayrıca belirtirsek kanatlı hayvandan, küçükbaş hayvandan ve büyükbaş hayvandan elde edilen gübrenin maliyet fiyatları çiftçi için farklılık gösterecektir.

Hayvan gübresi işçiliği ise, hayvan gübresinin fındık bahçesine kullanılması ve gömülmesi işçiliği dekara ortalama 0.40 işgünüdür. Günlük işçilik ücreti: 150,00 TL'dir. Buna göre hayvan gübresi işçilik maliyeti dekarda; 60,00 TL' dir.

3.1.1.2.2. Fosforlu Gübre ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri

Fosforlu gübreler, bitkilerin gelişmesinde önemli derecede ihtiyaç duyulan gübre çeşitlerindedir. Bitkinin çoğalma ve büyümesinde oldukça etkili olan bu gübre çeşidi, bitkilerin köklerinin, çiçek tozunun, çiçeklerinin, meyvelerinin ve tohumlarının gelişimi için oldukça önemlidir. Bitkilerin olgunlaşma zamanlarını hızlandıran fosforlu gübreler, aynı zamanda köklerin gelişmesini de hızlandırır. Fosfor olmadan bitkide hücre çoğalması ve büyüme olmaz. Yeni köklerin, çiçek ve çiçek tozunun, tohum ve meyvenin teşekkül etmesi için bitkilerin mutlak surette fosfora gereksinimi vardır (<https://www.sorhocam.com>).

Fındık bahçelerinde dekara ortalama; 50 Kg gübre kullanılmaktadır. Fosforlu gübrenin 2018 yılı için nakliye dahil fiyatı: 2.80 TL/Kg' dır. Buna göre fosforlu gübre maliyeti dekarda: 140,00 TL'dir. Fosforlu gübre her üç yılda bir uygulanmaktadır. Yıllık maliyeti dekar başına; 46,66 TL' dir.

Fındık üreticilerinin fosforlu gübreyi uygulayış işçiliği işçilik dekara; 0.20 işgünüdür. Günlük işçilik ücreti; 150,00 TL' dir. Buna göre fosforlu gübre işçilik maliyeti; 30.00 TL' dir.

3.1.1.2.3. Azotlu Gübre ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri

Azotlu gübrelerin, bitkiler üzerindeki etkisi koyu yeşil veya yemyeşil bitki örtüsü şeklinde göze çarpar. Azotlu gübrelerin, ilkbaharda uygulanması bitkilerin ve ağaçların uygun bir şekilde büyümesini sağlar. Toprakta bulunan azot miktarı bitkilerin sağlıklı olarak gelişmesi, kaliteli ve yüksek verimde ürün vermesi için yeterli değildir. Bu nedenle bitkinin ihtiyacı olan azotun, azotlu gübrelerle toprağa verilmesi gerekmektedir. Ülkemiz topraklarının %93'ünde azot yeterli seviyede olmadığından azotlu gübre kullanılmalıdır (<https://www.sorhocam.com>).

Fındık bahçelerinde dekara ortalama; 40 kg azotlu gübre kullanılmaktadır. Azotlu gübrenin 2018 yılı için nakliye dahil fiyatı; 2,60 TL/KG' dır. Buna göre azotlu gübrenin maliyeti dekar başına; 104,00 TL' dir.

Fındık üreticilerinin azotlu gübreyi uygulayış işçiliği işçilik dekara; 0,20 iş günüdür. Azotlu gübre günlük işçilik ücreti; 150,00 TL / İG' dır. Buna göre azotlu gübre işçilik maliyeti dekar başına; 30,00 TL' dir.

3.1.1.2.4. Kompoze Gübre ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri

Esasen bir gübre cinsi olmayıp, iki veya daha çok bitki besin maddesini kapsayan gübrelere kompoze yani karışım gübreler denilmektedir. Bu çeşit gübreler birden fazla bitki besin maddesinden oluşmaktadır. Kompoze gübrenin içerisindeki bitki besin maddeleri azot, fosfor ve potasyum'dur (<https://www.gubreler.com>).

Fındık bahçelerinde dekara ortalama; 50 Kg gübre kullanılmaktadır. Kompoze gübrenin 2018 yılı için nakliye dahil fiyatı; 2,80 TL/Kg' dır. Buna göre kompoze gübre maliyeti dekar başına; 140,00 TL/da' dır.

Kompoze gübre işçiliği ise, fındık çiftçilerinin bu gübreyi uygulayış şekli dikkate alınarak işçilik süresi dekar bazında; 0.15 iş günüdür. Günlük işçilik ücreti; 150,00 TL / İG' dır. Buna göre potasyumlu gübre işçilik maliyeti dekar başına; 22,50 TL 'dir.

3.1.1.2.5. Yaprak Gübresi ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri

Fındık tarımında yaprakten gübreleme, ürünün verimini, dayanıklılığını, kalitesi ve depolama süresini arttırmak için çok önemlidir. Yüksek verim ve kaliteli fındık elde etmek için gübreleme işlemi dengeli ve düzenli bir programla uygulanmalıdır (<http://cankatgubre.com>). Mayıs ve Temmuz ayları arasında fındık kurdu ilaçlamasından 15-20 gün sonra 20 gün ara ile 1-2 defa yapraklara püskürtülerek uygulanır. Yaprak gübresi formunda olan gübreler 2018 yılı için maliyeti işçilik dahil bir dekar alan için; 20,00 TL' dir.

3.1.1.3. Kireç Uygulama ve İşçiliği Maliyetleri

Fındık bahçelerinin toprak analizleri sonucuna göre kirece ihtiyacı olup olmadığı ve ne kadar kireç verilmesi gerektiği tespit edilir. Fındık bahçelerinde dekara ortalama; 200 kg kireç uygulandığından 2018 yılı için nakliye dahil kireç uygulama maliyeti; $0.80 \times 200 = 160.00$ TL ve işçilik bedeli, ile dekar bazında; 240,00 TL'dir. Kireç toprağın durumuna göre her üç yılda bir uygulanmaktadır. Yıllık maliyeti dekar bazında; 80,00 TL' dir.

3.1.1.4.Çapalama, Belleme

Bölgemizde arazi yapısı çok eğimli olduğundan fındık bahçelerinde traktör ve makine kullanımı zordur bu sebepten dolayı çapalama bölgemizde genellikle insan gücü kullanılarak yapılmaktadır. Toprağın sertliği, fındık ocağının genişliği ve arazi yapısından dolayı ortalama çapalama işçiliği dekarda; 0,5 İG'dir. Çapalama işçilik ücreti 2018 yılı için ortalama; 150,00 TL/İG' dir. Buna göre çapalama işçiliği maliyeti dekar başına; 75,00 TL'dir. Çapalama belleme işlemi ortalama üç yılda bir yapıldığından 2018 yılı maliyeti; 25,00 TL' dir.

3.1.1.5. Tarım İlacı, Zirai Mücadele ve İşçiliği Maliyetleri

Fındık tarımı zirai mücadeleyi gerektiren bir süreçtir. Ayrıca ilimizde ilk olarak 2014 – 2015 üretim sezonunda külleme hastalığı görüldü (Angın, 2017, 50). Fındık zararlıları olarak; fındık kurdu, koşnil, filiz güvesi, kozalak ve diğer zararlılara karşı kullanılan ilaçların 2018 yılı için maliyeti dekar başına; 15,00 TL' dir.

İlaçlama işçiliği ise; arazinin durumu, fındık ocaklarının büyüklüğüne göre değişmektedir. Genç ve bodur fındık dallarında ilaçlama işçiliği ve ilaç giderleri daha az olurken tersi durumunda daha fazla olmaktadır. 2018 yılı için fındık kurdu ve diğer zararlıların ilaçlama işçiliği dekara ortalama; 0,2 İG' dir. İlaçlama işçilik ücreti 2018 yılı için ortalama; 250,00 TL / İG' dir. Buna göre ilaçlama işçilik maliyeti dekar başına; 50,00 TL 'dir.

3.1.1.6. Bakım ve Üretim ile İlgili Diğer Maliyetler

Çiftçinin bahçesine gitmek için yapmış olduğu ulaşım masrafları, kullanmış olduğu ekipmanların masrafları, tarım sigortası masrafları, çit, kazık ve dikenli tellerin bakım ve yenilenmesi masraflarıdır. Ayrıca, üretici tarımsal ürününü elde etmek için kredi kuruluşlarından finansman kullanıyorsa bunların faiz masraflarını da bu maliyetlere ekleyebiliriz. Biz bunu maliyet kalemlerinin ağırlıklı ortalamasını olarak tahmini olarak belirleyecek olursak maliyeti dekar başına; 150,00 + 140,00 + 76,66 + 134,00 + 162,50 + 80,00 + 20,00 + 25,00 + 65,00 = 853,16 TL / 9 = 94,79 TL olarak belirleyebiliriz. Burada unutulmaması gereken bu maliyetlerin üreticinin ihtiyaçlarına göre değişkenlik gösterdiğidir. Örnek olarak verecek olursak kredi kuruluşlarından sağlanan kredilerin her çiftçi için ihtiyaç olmaması, çiftçinin fındık arazisine ulaşım mesafesi vb. gibi.

3.1.2. Fındık Toplama Hasat ve Satış Maliyetleri

3.1.2.1. Fındık Hasadı Öncesi Bahçe Temizliği

Fındık toplamının sağlıklı yapılabilmesi için fındık ocak içlerinden ve çevresinden ot, diken, bahçelerimizde sıkça bulunan güllük, eğrelti otu, çalı vb.nin temizlenmesi, ayıklanması ve bahçelerden ot biçilmesi işlemidir. Bu işlem kerenti, orak, tırpan ve tırpan ot biçme makinesi ile yapılmaktadır. Tırpan makinesinin akaryakıtlı gideri işçilikle birlikte 2018 yılı için günlük; 300 TL'dir. Makinesiz direk insan gücü ile biçmede ise; 200,00 TL'dir. Sadece insan gücü ile günde ortalama 4 dekar arazi temizlendiğine göre 2018 yılı için dekar başına maliyeti; 50TL'dir. Motorlu tırpan kullanımında ise günde ortalama 8 dekar temizlenebilir. Bunun da maliyeti dekar başına 2018 yılı için; 37,50TL'dir. Burada insan gücü ve makine gücü

ortalamasını ortalama maliyet yöntemine göre dekar başına; $50,00+37,50 = 87,50 / 2 = 43,75$ TL maliyet buluruz.

Burada unutulmaması gereken arazinin durumu, bahçenin sürekli bakımlı olup olmaması, bahçede hayvan otlatılıp otlatılmadığı ve fındık ocağı sıklığıdır. Ayrıca, mevsimin yağışlı geçmesi durumunda yabancı otlar daha çok olacak ve dolayısıyla bahçe altı bakım temizliğinde daha çok işçilik gerektirecektir.

3.1.2.2. Hasat İşçiliği Maliyeti

Türkiye'de fındık hasadı genellikle Ağustos ayında başlar. Bu tarih ekoloji nedeniyle değişebilir. Hasat genellikle eski bölgede elle toplanır fakat genellikle yeni bölgede mekanik olarak hasat edilir. Fındık toprak veya daldan hasat edilir. Son yıllarda, hasat mekanik olarak yaygınlaşmıştır (İslam, 2018: 265).

Yöremizde, fındık toplama işçileri üreticinin ya akrabası ya da çok yakın komşusudur. Fındık üreticisi genelde kanaatkardır. Akrabalık ve komşuluk ilişkilerini dikkate alarak fındık hasadını yapar. Fındık bahçeleri hasat sırasında şenlenir. Fındık hasadı zahmetlidir. Fındığın; fındık dallarını eğerek daldan toplanması ve fındık dallarını silkeleyerek yerden toplanması birbirinden farklı zaman ve işgücü gerektirir. Toplanan fındığın çuval, sepet veya şeleklerle doldurulması işlemlerini kapsar. 2018 yılında dekar başına ortalama verimden kuru fındık 3,5 iş günü ile toplanır. Bu maliyete fındık toplama sırasında işçilere verilen yemek maliyeti de eklenir. Günlük fındık toplama yevmiye ücreti 2018 yılı için; 120,00 TL' dir. Buna göre 2018 yılı için fındık toplama işçiliği maliyeti dekar başına; 420,00 TL' dir.

3.1.2.3. Harmana Taşıma İşçiliği

Hasadı yapılan fındıkların, insan ve motorlu vasıtalarla harmana taşınması işlemidir ve dekara; 0,15 işgünüdür. 2018 yılı için günlük işçilik ücreti; 150,00 TL' dir. Buna göre harmana taşıma işçilik maliyeti dekar başına; 22,5 TL' dir.

3.1.2.4. Harmanlama İşçiliği ve Satış Maliyetleri

Hasadı yapılan fındığın harman yerine boşaltılması, serilmesi, karıştırılması, aktarılması, ayıklanması, çekilmesi ve kurutulması işlerini kapsar. Günlük işçilik ücreti;120,00 TL 'dir.

Patozun, bir saatlik fındık çekme ücreti; 250,00 TL'dir. Takriben saatte 800 kg fındık çekmektedir. Bir kg fındığın çekme maliyeti yaklaşık; 0,3125' TL'dir. Dekar başına ortalama 100 KG fındık aldığımızı varsayarsak dekar başına ortalama maliyet olarak; $250 / 800 \times 100 = 31,25$ TL'dir. Ayrıca mevsim koşullarına göre havanın durumu fındığın kuruma süresini etkiler. Kurutulmuş olan fındık çuvallanarak satılmak üzere istiflenir.

Çuvallanmış, istiflenmiş fındığın satış yerine olan nakliye gideri ile bunun taşıma araçlarına bindirme ve indirme işçilik gideri de ayrıca maliyet olarak dikkate alınmalıdır.

3.1.2.5. Diğer Maliyetler

Fındığı beklemesi için bekçi tutuluyorsa bekçinin maliyeti, işçilere yemek, çay vb. gibi hizmetleri yapan işçi alıyorsa işçinin maliyeti, gıda, ulaşım, naylon çuval, bez çuval, yaba, tırmık, kürek, ip, sepet, şelek, kullanılan makinelerin amortismanı vb. gibi maliyet kalemlerini sıralayabiliriz. Ayrıca, bu işler içinde kredi kullanıp finansman sağlıyorsa kredi faizi, araziye ulaşım, fındığın bekleme süresi vb. etkenlerde burada maliyetleri etkileyecektir. Yine burada ağırlıklı ortalama maliyet yöntemini kullanıp, hasat ve satış maliyetleri toplamını birim sayısına bölerek ortalama olarak; $43,75 + 420,00 + 22,50 + 151,25 = 637,50 / 4 = 159,37$ TL rakamına ulaşırız. Burada unutulmaması gereken bu maliyetlerin üreticinin ihtiyaçlarına göre değişkenlik gösterdiğidir.

3.1.3. Fındıktan Sağlanan Yan Gelirler

Fındığın tüm maliyetlerine karşılık, fındık bahçelerinden dolayı olarak yan gelirler elde edilir.

3.1.3.1. Odun Geliri

Fındık ocaklarının bakımı sırasında kesilen dallardan, sürgünlerden, meyve ağaçlarından vb. diğer ağaçlardan odun elde edilmektedir. 2018 yılında odunun tonu ortalama; 600,00 TL'dir. Üretici, bahçesinin durumuna göre yıllık bazda dekada ortalama olarak; 500,00 Kg odun elde etmektedir. Buna göre 2018 yılı için odun geliri dekar başına; 300,00 TL'dir.

3.1.3.2. Fındık Zurufu, Ot, Yaprak Kompost ve Diğer Yan Gelirler

Zuruf; fındığın meyvesinin dışında genellikle yeşil renkte olan daha sonra kurudukça kahverengiye dönen fındığın dış kabuğuna verilen addır. Kompost ise bitkisel ve hayvansal atıkların uygun ortamda bozularak organik gübreye dönüşmesi olarak ifade edilebilir. Bir dekar alanın bitki örtüsünden ve fındık zurufundan elde edilen kompost takriben; 100 kg'dır. 1 kg kompostun değeri: 0,25 TL'dir. Buna göre kompost geliri; 25,00 TL/da' dır. Bu sayılan gelirler haricinde meyve,mantar vb. gibi elde edilen gelirlerin değeri diğer yan gelirleri oluşturmaktadır. Diğer yan gelir olarak 2015 yılı için; 10,00 TL/da hesaplanmıştır (www.kfub.com.tr).

3.1.3.3. Destekleme Gelirleri

Devlet, çiftçilerin maliyetlerini azaltmak ve gelirlerini arttırmak için beklentilere karşılık olarak çiftçisine yönelik bir takım destekleme politikalarını hayata geçirmiştir.Tarım ve Ormancılık Bakanlığı, 2018 yılı için dekara; 170,00 TL olarak alan bazlı gelir desteği belirlemiştir (www.tarimorman.gov.tr).

Mazot, Gübre ve Toprak Tahlil desteği olarak dekara; 13.95 TL gelir elde edilir (www.kfub.com.tr).

3.1.4.Fiyat Maliyet Karşılaştırması

Yan gelirlerin toplamı ise 2018 yılı için dekar başına; 518,95 TL'dir.

Maliyet = Üretim Maliyetleri Toplamı – Yan Gelirler Toplamı

Dekar başına çıkan sonuç; $1744,82 - 518,95 = 1225,87$ TL'dir.

Ülkemizde, fındık tarımı Doğu Karadeniz'in kıyı kesimlerinin eğimli yamaçları, Samsun, Karadeniz ve Marmara Bölgesinin ovalarıdır. Ovalarda ve eğimli arazilerde yapılan fındık tarımında maliyetler birim başına fark edecektir. Biz

toplam üretimleri dekar başına; 100 kg olarak sabit tutarsak; 100 kg üretim üzerinden hesap yapar isek, 2018 yılı fındık satış ortalaması dekar olarak; $100 \text{ kg} \times 13,00 \text{ TL} = 1,300,00 \text{ TL}$ gelir elde edilmektedir.

Hesapladığımız dekar başına çıkan sonuç ise; $1744,82 - 518,95 = 1225,87 \text{ TL}$ 'dir. Üreticinin karı ise $1300,00 - 1225,87 = 74,13 \text{ TL}$ olarak hesaplanacaktır.

Çıkan sonuç, fındık işçiliğinin hepsini ücret ile yaptırana yönelik bir sonuçtur. Burada üreticinin ve aile fertlerinin fındıkla ilgili bakım, yetiştirme, toplama vb. işçiliğe katılımını ve bazı maliyet unsurlarına ait giderleri örneğin hayvansal gübreyi kendisinin karşıladığını varsayarsak kar oranı yükselecektir.

Çiftçi dekara, 130 kg ürün elde etmiş olsaydı, dekara üzerinden hesaplanan geliri; $130 \times 13,00 = 1.690,00 \text{ TL}$ olurdu. Üreticinin karı ise dekar başına; $1690,00 - 1225,87 = 464,13 \text{ TL}$ olarak gerçekleşecekti. Unutulmaması gereken üretim miktarı arttıkça üretime giren işçilik ve diğer bazı maliyetlerde üretimle birlikte paralel olarak artacaktır.

Tablo 24: 2018 Yılı Fındık Üretim Maliyeti Unsurları Tutarı

FINDIK ÜRETİM MALİYET UNSURLARI	TUTAR TL/DA
Fındık Bahçesi Bakımı ve Fındık Üretim Maliyetleri	947,95
Kesme, Budama, Ayıklama ve İşçiliği Maliyetleri	150,00
Hayvansal Gübre ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri	140,00
Fosforlu Gübre ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri	76,66
Azotlu Gübre ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri	134,00
Kompoze Gübre ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri	162,50
Yaprak Gübresi ve Uygulama İşçiliği Maliyetleri	20,00
Kireç Uygulama ve İşçiliği Maliyetleri	80,00
Çapalama Belleme	25,00
Tarım İlacı, Zirai Mücadele ve İşçiliği Maliyetleri	65,00
Bakım ve Üretim ile İlgili Diğer Maliyetler	94,79
Fındık Toplama Hasat ve Satış Maliyetleri	796,87
Fındık Hasadı Öncesi Bahçe Altı Temizliği	43,75
Hasat İşçiliği Maliyeti	420,00
Harmana Taşıma İşçiliği	22,50

Harmanlama İşçiliği ve Satış Maliyetleri	151,25
Diğer Maliyetler	159,37
TOPLAM	1.744,82

Tablo 25: Yıllar İtibariyle Fiyat Maliyet Karşılaştırması

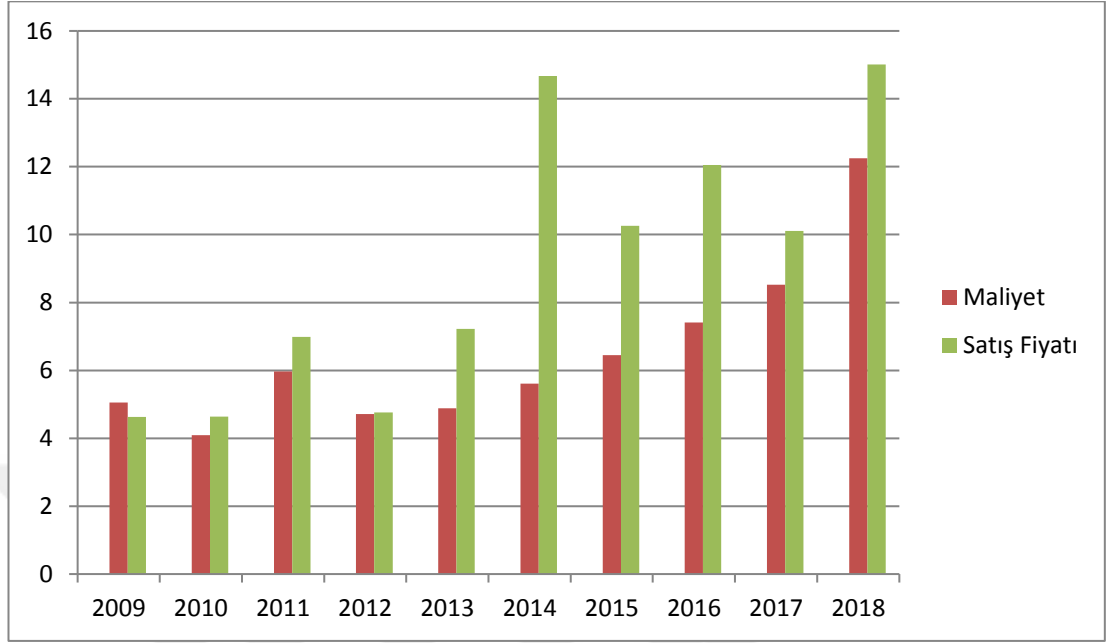
Yıllar	Maliyet(TL/KG)	Fiyat (TL/KG)	Kâr(TL/KG)	Zarar(TL/KG)
2001	1,61	1,50	-	0,11
2002	2,04	1,62	-	0,42
2003	2,60	2,50	-	0,10
2004	3,69	5,76	2,07	-
2005	4,30	5,52	1,22	-
2006	3,40	3,50	0,10	-
2007	4,59	4,82	0,23	-
2008	4,07	4,75	0,68	-
2009	5,05	4,63	-	0,42
2010	4,09	4,64	0,55	-
2011	5,97	6,99	1,02	-
2012	4,71	4,76	0,05	-
2013	4,88	7,22	2,34	-
2014	5,61	14,67	9,06	-
2015	6,45	10,26	3,81	-
2016	7,41	12,05	4,64	-
2017	8,52	10,11	1,59	-
2018	12,25	15,01	2,76	-

Kaynak: <http://ordutb.tobb.org.tr>

Tablo 25'te görüleceği üzere üreticiler, 2001-2018 dönemleri arasında en karlı sezonunu 2014 yılında 9,06 TL/KG olarak gerçekleştirmiştir. Tabloya göre üreticiler 2001, 2002, 2003 ve 2009 sezonunu zararlı kapatmışlardır. Üreticilerin kârı veya zararı sürekli olarak değişkenlik göstermektedir.

Grafik 3: Yıllar İtibari ile Fındık Maliyeti ve Satış Fiyatı Karşılaştırması (TL/KG)

3.2. 2000 Sonrası Türkiye’ de ve Giresun’da Fındık Üretimine Sayısal Verilerle Karşılaştırılması

Ülkemizde fındık dikim alanı ve fındık üretiminde yıllar itibariyle hem üretim hem de yetiştirme alanı bakımından artış görülmektedir. Fındık fiyatlarının ihracat nedeniyle yükselmesi, üreticiye iyi kazanç getirmesi, diğer ürünlere göre yetiştirme şartları ve maliyetlerinin düşük olması, fındık dikim alanlarının hızla genişlemesine neden olmuştur.

Ülkemizin, Doğu Karadeniz bölümünde klasik yetiştirme alanı olan Ordu ve Giresun ilinde yapılan fındık tarımı, özellikle bazı dönemlerde uygulanan plansız yanlış politikalarla ova arazilere yayılmıştır. Ekilebilir ürün çeşitliliği potansiyeli geniş ve çok yüksek üretim imkanı olan verimli ova topraklarına hiç girmemesi gereken fındık; üreticilerin diğer tarım ürünlerinin üretimini terk ederek, daha az uğraşı gerektiren fındığı yetiştirmeye başlamasıyla, yılda 2-3 kez ürün alınabilecek verimli ovalarda yetiştirilmeye başlanmıştır. Çeşitli sebze ve meyve ile birlikte mısır, ayçiçeği, pirinç ve soya gibi tarımsal sanayi için gerekli olan ürünlerin yetiştirildiği ovalar yılda bir kez toplanan fındıkla kaplanmış ve üretim fazlalığı meydana

gelmiştir. Fındıkta meydana gelen üretim fazlalığı arz-talep dengesini bozarken, yükselen rekolte ve arz fazlası dolayısıyla fındık fiyatlarında yıllara göre dalgalanma olmuş alıcılar karşısında pazarlık gücümüz azalmıştır. Ayrıca Türkiye; mısır, ayçiçeği ve soya gibi ürünleri de dışarıdan ithal etmek durumuyla karşı karşıya kalmıştır.

Fındık dikim alanları her ne kadar yıllar itibariyle artmış olsa da üretici bazında küçülmüş ve üreticilerinin fındıktan elde ettiği gelirden beklenen etkiyi göstermemiştir. Buna sebep olarak miras yoluyla tarım topraklarının bölünmesi baş etkindir.

Fındık Karadeniz Bölgesi'nde, sahilinden 60 km içeriye ve ortalama 750-1000 m yüksekliğe kadar ekonomik olarak yetiştirilebilmektedir. Giresun ilinin arazi yapısı ve iklim koşulları dikkate alındığında Giresun'da fındık yetiştirmeye uygun yerler kıyı şeridi olarak daha uygundur. Dar olan kıyı şeridinin kısmen yapılaşmaya uygun olması ve nüfus artışı ile birlikte büyüyen şehirler betonlaşmaya yol açmış mevcuttaki fındık dikim alanlarının kesilerek yerine binalar yapılmıştır. Bunun sonucunda orman vasfında olan ağaçlık alanlar yöre insanı tarafından usulsüz olarak kesilerek fındık dikim alanlarına dönüştürülmüştür.

İlimizde ekim yapılabilen alanların yaklaşık %50'si fındık bahçeleri ile kaplıdır. İlimizde fındıktan sonra en çok mısır, buğday, arpa, fiğ, patates, fasulye ve çeşitli sebzelerde yetiştirilir. Giresun ili meyvecilik tarımı yapmaya çok uygundur. İlimize adını veren kiraz meyvesinin ana vatanı Giresun'dur. Kiraz ve fındık dünyaya Giresun'dan dağılmıştır (Çakan, 2005: 159).

Tablo 26: Türkiye ve Giresun'un Fındık Üretim Alanları (ha) ve Giresun'un Türkiye İçindeki Payı (%)

Yıllar	Türkiye'de Üretim Alanı (Ha)	Giresun'da Üretim Alanı (Ha)	Giresun'un Üretim Alanının% payı
2001	555.000	96.404	17,37
2002	560.000	96.404	17,21
2003	600.000	97.887	16,31
2004	650.000	107.103	16,47
2005	655.000	108.378	16,54
2006	666.226	109.845	16,48
2007	663.817	102.216	15,39
2008	663.192	102.668	15,48
2009	642.867	102.866	16,00
2010	667.865	117.639	17,61
2011	696.964	117.639	16,87
2012	701.407	121.773	17,36
2013	702.144	117.729	16,76
2014	701.141	117.137	16,70
2015	702.627	117.111	16,67
2016	705.445	117.087	16,60

Kaynak: TÜİK

Tablo 26' da, Türkiye ve Giresun'un fındık üretim alanları hektar(ha) bazında ve ayrıca Giresun'un fındık üretim alanlarının, Türkiye üretimine kıyasla yüzdeler payları görülmektedir. Fındığın anavatanı olarak kabul edilen Giresun ilinde fındık üretim alanlarının Türkiye toplam dikim alanları içerisinde ki payı 2001 yılında % 17,37 iken 2016 yılında % 16,60'a gerilemiştir. Her ne kadar Türkiye ve Giresun'da fındık üretim alanı artmış olsa bile Giresun ilinin üretim alanının yüzdesi düşmüştür.

Tablo 27: Giresun Fındık Üretiminin Türkiye Üretimindeki Payı (%)

Yıllar	Türkiye'de Üretim(ton)	Giresun'da Üretim(ton)	Giresun Üretiminin Türkiye Üretimindeki Payı (%)
2001	625.000	117.122	18,74
2002	600.000	88.007	14,66
2003	480.000	61.403	12,79
2004	350.000	15.825	4,52
2005	530.000	84.761	15,99
2006	661.000	122.463	18,52
2007	530.000	79.328	14,97
2008	800.791	154.047	19,23
2009	500.000	68.006	13,60
2010	600.000	69.324	11,55
2011	430.000	66.074	15,37
2012	660.000	101.412	15,36
2013	549.000	101.651	18,51
2014	412.000	45.238	10,98
2015	646.000	72.093	11,16
2016	420.000	49.808	11,86

Kaynak: TÜİK ve Giresun Ticaret Borsası Verileri

Tablo 27 incelendiğinde, fındık üretimi 2001 yılında Giresun ilinde 117.122 ton ve Türkiye üretiminde yaklaşık %18,74 paya sahipken, 2004 yılında Doğu Karadeniz'de yaşanan aşırı soğuk ve zirai don nedeniyle ilimizde de meydana gelen olumsuz iklim koşulları yüzünden 15.825 tona gerilemiş ve Türkiye üretimindeki payı sert bir düşüşle % 4,52 ye inmiştir. Fakat ilerleyen yıllarda periyodik olarak sürekli artış göstermiştir. 2013 yılında % 18,51 seviyesindeyken düşüşe geçmiş 2016 yılında % 11,86 seviyesini görmüştür.

3.2.1. Giresun'da 2010-2016 Yılları Arasında Ödenen Müstahsil Vergi Kesintileri (TL)

Tablo 28: Giresun'da 2010 – 2016 Yılları Arasında Ödenen Müstahsil Vergi Kesintileri (TL)

YIL	GİRESUN ÜRETİMİ (KG)	BORSA FİYAT(KG)	GİRESUN ÜRETİMİ DEĞERİ (TL)	VERGİ KESİNTİSİ(TL) (ORAN %2)
2010	69.324.000	4,64	321.663.360	6.433.267,20
2011	66.074.000	6,99	461.857.260	9.237.145,20
2012	101.412.000	4,76	482.721.120	9.654.422,40
2013	101.651.000	7,22	733.920.220	14.678.404,40
2014	45.238.000	14,67	663.641.460	13.272.829,20
2015	72.093.000	10,86	782.929.980	15.658.599,60
2016	49.808.000	12,51	623.098.080	12.461.961,60

Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. Maddesinde, Kamu idare ve müesseseleri, iktisadi kamu müesseseleri, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler, vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, zirai kazançlarını bilanço veya zirai işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler; üreticilerden (çiftçilerden) aldıkları ürünlere karşılık yaptıkları ödemeleri nakden veya hesaben yaptıkları sırada, istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmaya mecburdurlar (Yıldız, 2011: 54). Fındık mahsulü için yürürlükteki bu kesinti oranı ticaret borsalarında tescil ettirilerek satın alınan zirai mahsuller için %2, ticaret borsalarında tescil ettirilerek satın alınmayan zirai mahsuller için % 4 olarak uygulanmaktadır.

Tablodan anlaşılacağı üzere 2016 yılında Giresun ilinde 49.808.000 KG üretim yapılmış olup, bu üretimin hepsinin borsada tescil ettirilip işlem görmesi durumunda borsada gerçekleşen ortalama 12,51 TL birim satış fiyatı doğrultusunda 623.098.080 TL üretim değerine karşılık çiftçilerden takriben 12.461.961,60 TL vergi kesintisi yapılacaktır.

3.2.2. Giresun'da 2000 Sonrası Üretilen Fındık Miktarı ve Fındıktan Elde Edilen Gelir

Tablo 29: Giresun'da 2000 Sonrası Üretilen Fındık Miktarı ve Fındıktan Elde Edilen Gelir (TL)

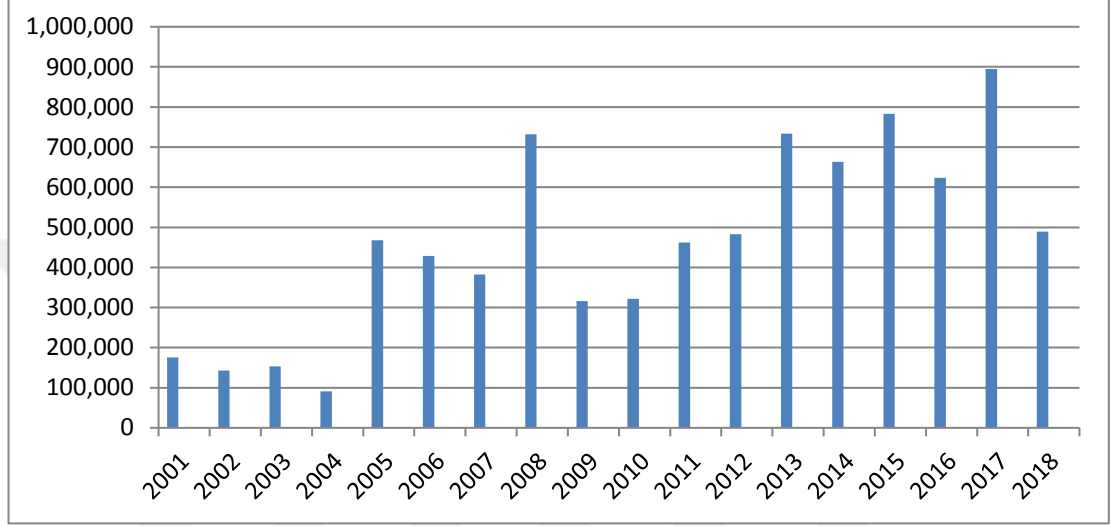
YILLAR	GİRESUN'DA ÜRETİM(KG)	BORSA FİYAT(KG)	GİRESUN ÜRETİMİNİN DEĞERİ (TL)
2001	117.122.000	1,50	175.683.000
2002	88.007.000	1,62	142.571.340
2003	61.403.000	2,50	153.507.500
2004	15.825.000	5,76	91.152.000
2005	84.761.000	5,52	467.880.720
2006	122.463.000	3,50	428.620.500
2007	79.328.000	4,82	382.360.960
2008	154.047.000	4,75	731.723.250
2009	68.006.000	4,65	316.227.900
2010	69.324.000	4,64	321.663.360
2011	66.074.000	6,99	461.857.260
2012	101.412.000	4,76	482.721.120
2013	101.651.000	7,22	733.920.220
2014	45.238.000	14,67	663.641.460
2015	72.093.000	10,86	782.929.980
2016	49.808.000	12,51	623.098.080
2017	88.535.000	10,11	895.088.850
2018	32.582.800	15,01	489.067.828

Kaynak: TÜİK ve Giresun Ticaret Borsası verileri

Tablo 29'da 2001 yılında 175.683.000 TL değerinde olan Giresun fındık üretim değerinin, 2004 yılında yaşanan olumsuz iklim koşulları nedeniyle rekoltenin düşük olması yüzünden; 91.152.000 TL'ye gerilediği ilerleyen yıllarda periyodik olarak arttığı görülmektedir. 2013 yılı üretim miktarı ve üretim değeri bakımından en

verimli yıl olarak kabul edilebilir.2014 yılında yaşanan rekoltede ki düşüklük arz talep dengesini etkilemiş fındık fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur. 2017 yılında ise 88.535.000 KG fındık karşılığı olarak; 895.088.850 TL gelir elde edilmiştir.

Grafik 4: Giresun’da 2000 Sonrası Üretilen Fındıktan Elde Edilen Gelir (TL)

Kaynak: TÜİK ve Giresun Ticaret Borsası verilerinden elde edilerek hazırlanmıştır.

3.3. Literatür

Çabaş (2017), “1990 Sonrası Fındık İhracatının Türkiye’nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri Sakarya Örneği” konulu çalışmasında Türkiye’de fındık ihracatının Türkiye’nin dış ticaretine etkileri belirlenerek özellikle Sakarya’nın fındık ihracatının Sakarya dış ticaretine ve milli gelirine etkileri ampirik olarak araştırılmasını amaçlamıştır.

Çakır (2016), “Giresun İlinde Fındık İşleyen ve Pazarlayan İşletmelerin Yapısal Özellikleri, Sorunları ve Çözüm Önerileri” konulu çalışmasında Türkiye’de en kaliteli fındık üretiminin yapıldığı Giresun İlinde fındık işleyen ve pazarlayan işletmelerin yapısal özelliklerinin belirlenmesi, sorunlarının tespiti ve bunlara ilişkin çözüm önerilerinin ortaya konulması amacıyla çalışma yapmıştır.

Koç (2015), “Türkiye Turizm Sektörünün İkincil Ekonomik Etkilerinin Çarpan ve Girdi - Çıktı Analizi Yöntemi ile İncelenmesi” konulu çalışmasında temel amacı, turizm ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığını test etmek ve turizm sektörünün diğer sektörlerden girdi alarak, yine aynı sektörlerle çıktı arz ederek sektörlerin gelişimine ne ölçüde katkı sunduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Koç ayrıca, turizm sektörünün ekonomiyi bir bütün olarak çoğaltan etkisiyle beslediği ve diğer sektörleri girdi-çıktı alışverişiyle desteklediği hipotezi çalışmasında test etmiştir.

Ülgen (2014), “ İktisat Bilimine Giriş” adlı kitabında, milli gelir denge düzeyinin değişmesi ve çarpan etkisi konusuna değinmiş harcamalar ile gelir artışı arasındaki ilişkiyi göstermiştir. Ülgen, marjinal tüketim eğiliminin çarpan katsayısının büyüklüğü üzerindeki etkisini formül ve grafik ile ifade etmiştir.

1929 yılında Keynes ile Henderson’un beraber kaleme aldıkları “ Can Lloyd George Do It?” An Examination of the Liberal Pledge başlıklı 44 sahife tutan bir broşürde, yatırımların gelirlere olumlu etkilerine temas edilmiştir. 1931’de R.F Kahn, The Relation of Home Investment to Unemployment adlı makalesinde, istihdam çarpanı denilebilecek bir kavram ortaya atmıştır ve bunu Keynes’in yatırım çarpanına ait teorisi izlemiştir. Yatırım sanayinde iş hacminin genişlemesi, buradaki kazançlar ve faaliyet dolayısıyla diğer sektörlerde de talebi canlandırmaktadır (Arda, 2002: 67).

Keynes’e göre hükümetin yapacağı ekstra harcamalar ekonominin geneline yayılır. Örneğin yeni bir otoyol yapımı inşaat şirketleri için iş yaratır. O şirketlerin çalışanları yemek, ürün ve hizmet için para harcar bu da ekonominin krize girmesini engeller. Keynes’in savındaki anahtar çoğaltan fikridir (Conway, 2009: 39).

John Maynard Keynes’in 1936 yılında yayınlanan General Theory adlı kitabında, yatırım çarpanı marjinal tüketim eğilimine ve marjinal tasarruf eğilimine bağlanmıştır. Keynes’e göre yatırımlarda kaydedilecek AI miktarındaki her değişiklik, diğer faaliyet alanlarındaki toplam fiili talebi de etkilemektedir. Yatırım harcamalarındaki değişikliklerin gelir seviyesine etki derecesi marjinal tüketim eğilimine bağlı bulunmaktadır, 1/1-c yatırım çarpanıdır (Arda, 2002: 67).

Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü (2018), “Fındık Sektör Raporu ” adlı çalışmasında, Türkiye ve Dünyadaki fındık sektörünün durumu, fındık üretimi, ihracatı, ithalatı ve tüketimi, fındık sektörü sorunları ve çözüm önerileri hakkında

bilgiler vermiş tablo ve grafiklerle göstermiştir. Toprak Mahsulleri Ofisi'nin periyodik olarak kamuoyuna arz edilen raporları kurumsal, sektörel ve bölgesel planlar ile çeşitli alt ölçekli planlar, politikalar, akademik çalışmalar ve araştırmalar için kaynak dokümanlar olma niteliğine haizdir.

Kalkınma Bakanlığının Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2014) “ Onuncu Kalkınma Planı Yurtiçi Tasarruflar” adlı raporunda, yurtiçi tasarrufların Türkiye'deki gelişme eğilimi ve milli gelir düzeyini belirtmiş tablo, grafik ve matrislerle göstermiştir. Ayrıca rapor Onuncu Kalkınma Planının hazırlanmasına perspektif sunmuş ve plan metnine girdi sağlamıştır.

3.4. Fındığın Çarpan Etkisi

Üreticiler yaptıkları tarımsal faaliyet sonucu gelir elde ederler. Tasarruf elde edilen gelirin harcanmayan bölümüdür. Gelir tüketilecek ya da tasarruf edilip birikime dönüşecektir. Tasarruf, harcanabilir gelire bağlı olarak gerçekleşmektedir.

$$\text{Gelir} = Y, \text{ Tüketim} = C, \text{ Tasarruf} = S$$

Yani; “ $C - Y = S \Rightarrow S + C = Y$ ”. Bir ülkedeki tüm kişilerin tüketilebilir gelirleri ve tüketim sarfiyatı arasındaki bağlantı, diğer şartlar durağanken, tüketim fonksiyonu olarak isimlendirilir. Diğer şartlar durağanken, tasarruf ve tüketilebilir gelir arasındaki bağlantı da tasarruf fonksiyonu olarak adlandırılır. Harcanabilir geliri şöyle ifade edebiliriz; $Y = C + S$ bu ifade, gelirin, tüketim ve tasarruf işlevlerinin toplamından meydana geldiğini göstermektedir. Buradan S' yi dışarı atarak, tasarruf fonksiyonunu şu şekilde oluşturabiliriz; $S = Y - C'$ dir. Diğer taraftan, $C = C + Y$ olduğuna göre, $S = Y - (C + Y)$ elde edilir (Dinler, 2005: 333). Ekonomilerde bireylerin üretmiş oldukları mal ve hizmetlerden elde ettikleri gelirlerinden tüketimlerine karşılık ellerinde kalan geliri bireylerin tasarruflarını oluşturur.

Her üretici aynı zamanda tüketicidir. Bireyler elde ettikleri gelire oranla tüketime yönelecektir. Gelire oranlı harcamada başlangıçta sadece zorunlu ihtiyaçlara yönelik harcama gelirin artması durumunda tüketicilerin de ihtiyaçları çeşitlenecek daha lüks tüketime yönelecektir. Ekonomilerde denge gelir düzeyi; yalnızca marjinal tüketim eğilimine (C) ve otonom harcamalara bağlıdır. Yani, C' deki değişmeler ve planlanan otonom harcamalardaki değişmeler misal ekonomilerdeki gelir ve çıktının denge seviyesini etkileyecektir. Zira tüketicilerin ya

da yatırımcıların harcama düşünceleri farklılaştığında harcama fonksiyonu paralel olarak gerçekleşirken, C' deki değişme ile harcama fonksiyonunun eğimi değişecek ve farklı bir denge noktasına varacaktır (<https://bilginbari.files.wordpress.com>).

Kişisel ve harcanabilir gelir kavramları ise bir ekonomideki bireylerin, bir yıllık dönemde üretimini yaptıkları mal ve hizmet ürünlerinin satışı neticesinde sağladıkları geliri ifade eden milli gelirin, o ekonomideki bireylerin satın alma kapasitesi üzerindeki etkisini gösterir. Bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için gelir elde etme zorunluluğu vardır bu zorunluluğu karşılamak için emek ve sermaye araçlarını kullanarak bireyler gelir elde ederler. Bireylerin elde ettikleri gelir harcanabilir gelirlerini oluşturur. Harcanabilir kişisel gelir, bir ekonomide bireylerin kazandıkları ve harcayabilecekleri gelirin toplamını ifade eder. Bir ekonomide harcanabilir gelir kişisel gelirden daha azdır. Bunun sebebi bireylerin kazandıkları gelirin bir bölümünü devlete vergi olarak ödemesidir. Ödenen vergiler düşüldükten sonra elde kalan gelir, harcanabilir geliri gösterir (Dinler, 2005: 319).

Ekonomilerde tüm birey ve kurumlar birbirleriyle bağıntılı ve etkileşim halinde oldukları için aldıkları kararlar birbirlerini etkiler. Ekonomilerde üretici olan çiftçi, üretmiş olduğu ürünlerden kendi ihtiyacından artı kalanını satarak, toplumun öteki bireylerinin emeğini satın alabilir. Toplumun diğer bireyleri, emeklerini çiftçiye satarak yaşamlarını sağlayabilirler; oysa çiftçi, kendi gereksiniminden bağımsız olarak, satın almadığı veya sattığı bağımsız ve kullanılabilir bir zenginlik elde eder. Çiftçi bu nedenden dolayı toplumun tüm emeğini harekete geçiren önemli ekonomik aktördür (Marx, 1998: 47).

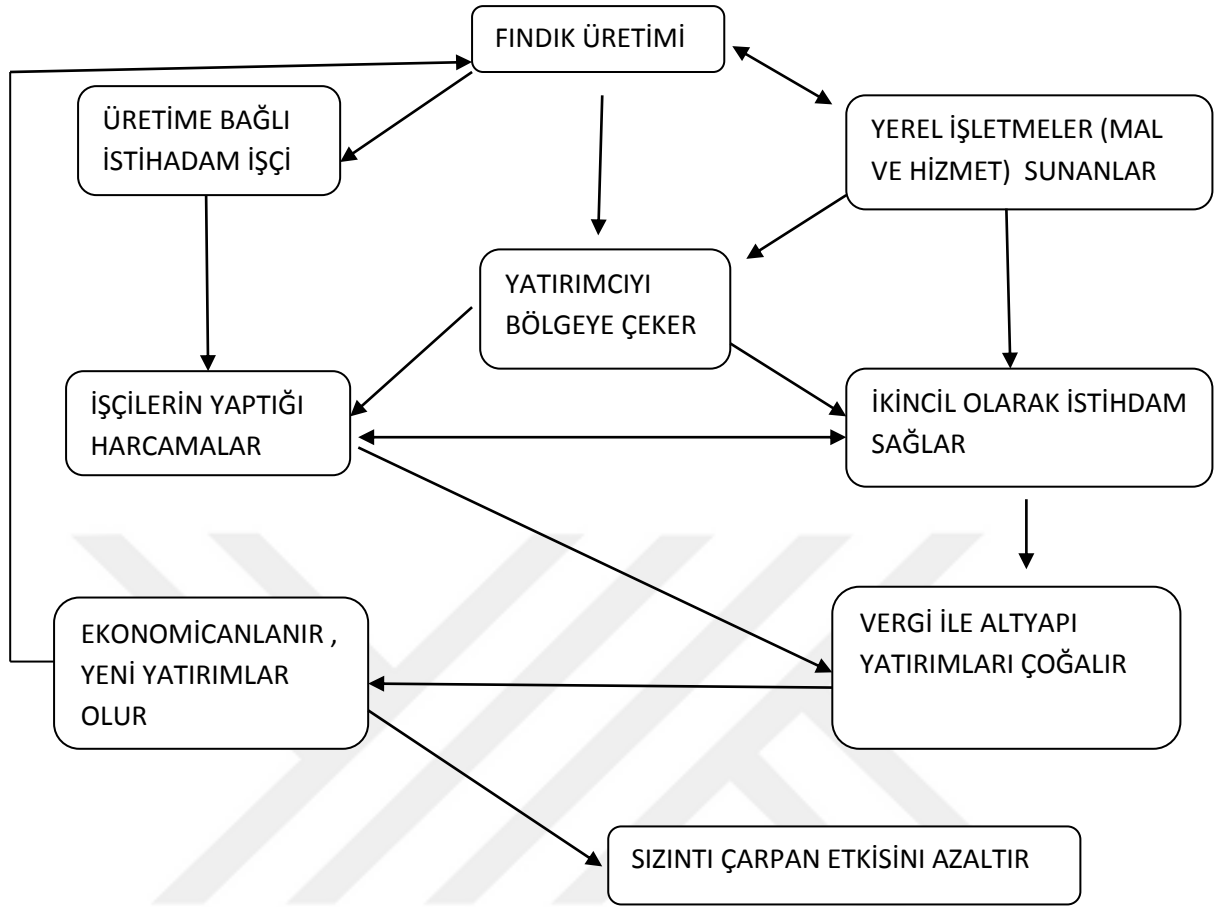
Çarpan etkisi; otonom yani bağımsız yatırımlardaki bir değişimin milli gelirden gerçekleşireceği olumlu veya olumsuz etkilerdir. Çarpan etkisinin temelinde, her bağımsız yatırımın bir harcama ve gelir hareketliliğine neden olması vardır. Toplumlarda kişiler, elde ettiği geliri tüketim veya tasarrufta kullanacaktır. Bireylerin elde ettikleri gelirlerden gerçekleştirecekleri tüketim harcamaları, aynı zamanda toplumdaki diğer bireylerin gelirini meydana getirir, ekonomilerde harcama ve gelir hareketliliği ikinci, üçüncü, dördüncü gibi sürekli olarak hareketliliğine devam edecektir. Ekonomilerdeki gelir ve harcama hareketi nihayetinde, yatırım amacıyla harcanan miktarı geçecektir (<http://www.ekodialog.com>).

Çarpan etkisi, harcamadaki küçük bir değişimin, gelirden nispeten büyük bir değişime yol açması durumudur. Mesela, hükümet karar alarak eğitime ilave bir 10 milyar dolar destek vererek kamu harcamasını yükseltecektir. Bu kararın ilk etkisi eğitimcilerin, tedarikçilerin, okul inşaatçıların vb. gibi gelirlerinin artmasını sağlayacaktır. Geliri artan bu bireyler ekstra elde ettikleri bu paranın bir bölümünü harcayarak diğer kişilerin gelir elde etmesine etki edeceklerdir. Teoride çarpanın sonsuz bir kıymeti varsayıldığı hallerde bu döngü sürekli gerçekleşebilir. Pratikte ise bireyler gelirini kullanmaktansa tasarrufa yönelebilir. Bu nedenden dolayı çarpan etkisinin tespiti veya ekonomiye etkisinin belirlenmesi zordur (Bishop, 2013: 76).

Örnek olarak, üreticinin bahçesinde kullanmak üzere 1000 TL'ye motorlu tırpan aldığı düşünelim, bu paradan esnafın gelirini oluşturan kısmı motorlu tırpanı satan esnafa gidecek, esnafa bu paranın bir kısmını yemek yediği lokantaya verecek ve yanında çalıştırdığı işçi için ücret olarak ayıracaktır. Bu parayı alanlar paranın bir bölümünü tasarruf edecek, bir bölümünü tüketime yönelik harcayacaklardır. Bu harcamalar da yeni iş, ücret ve kâra dönüşecek, dolayısıyla bu şekilde oluşan gelir ve harcama zinciri tüm ekonomiye yayılacaktır. Çarpan etkisi, artan gelirler dolayısıyla tüketim harcamalarında meydana gelen uyarılmış artışlar ve bu artışların geri beslemesiyle yükselen ticari kazançlar, artan işler ve gelirler nedeniyle oluşmaktadır.

Çarpan tanımından yola çıkarak, fındık sektöründen elde edilen bir birimlik gelirin el değiştirerek ilk aşamada elde edilen gelirden daha yüksek miktarda il, bölge ya da ülke ekonomisine etki etmesi fındık gelirin çarpan etkisi olarak tanımlanabilir. Çarpan katsayısı fındık sektörünün ekonomide fazladan ne kadar gelir oluşturduğunu veya sektörün elde ettiği gelirlerinin etkinliğini ölçmek için kullanılabilir. Fındık tarımından elde edilen gelirin ekonomik etkilerini ölçmeye yardımcı bir yöntemdir.

Çarpan etkisiyle oluşan gelirin bir kısmı sızıntı olarak ekonominin dışına çıkmaktadır. Bu sızıntının büyüklüğü arttıkça çarpan etkisi de o kadar azalır. Sızıntı azalınca ekonomideki gelir etkisi de artar. Çarpan işlemiyle ilgili sızıntı; borçları ödemek, boşta kalan nakit bakiyelerini tutma, ithalat, vergilendirme, fiyatlarda artış gibi etkilerden oluşur (<https://tr.bestarticleonline.com>)

Şekil 2: Fındık Sektörünün Çarpan Etkisi

Şekilden de anlaşılacağı üzere, yöre ekonomisinde fındık sektörü sadece birincil etki yaparak ekonomiyi desteklememekte, aynı zamanda çoğaltan etkisiyle de dolaylı ve uyarılmış etki yaparak ekonominin diğer dinamiklerini harekete geçirmektedir. Yöremizde yapılan fındık üretimi öncelikle kendi faaliyet alanını etkilemekte daha sonra ise çoğaltan etkisiyle diğer ekonomik sektör ve faaliyetleri etkilemektedir.

$$\text{Çarpan} = 1 / (1 - \text{marjinal tüketim eğilimi})$$

Basit Çarpan, Otonom yatırımlardaki artış istihdamda ve dolayısıyla milli gelirden bir artışa neden olur. Fakat milli gelirdeki artış çarpan etkisi sonucu yatırımlardaki artıştan daha fazla olur. Çarpan'ın büyüklüğü ekonomideki marjinal tüketim eğilimine (c) bağlıdır, c artarsa, formüldeki paydanın değeri azalacağından k değeri büyür. Ayrıca, $c + s = 1$ 'den hareketle çarpanın marjinal

tasarruf eğilimine (s) de bağlı olduğu, s' nin tersi olduğu ortaya çıkar.

$$k = 1 / 1-c \text{ veya } 1 / s$$

Çarpan formülünü bir örnek yardımı ile açıklayalım.

Fındık üretimi yapan bir çiftçi düşünelim. Üreticinin yıllık fındık üretiminden 20.000 TL gelir elde ettiğini varsayalım. Bu 20.000 TL üretici için direkt gelirdir. Bu üreticinin 20.000 TL'sinin % 40' ını yani 8.000 TL'sini fındık üretim maliyetlerine işçilik gideri olarak harcadığını düşünelim. Burada üreticinin harcadığı 8.000 TL işçilerin gelirlerini oluşturup dolaylı gelirdir. En nihayetinde 8.000 TL ücret alan işçilerin bu rakamın %50'sini yani 4.000 TL'yi diğer işletmelerde geçimleri için harcadığını düşünelim. Bu 4.000 TL'lik kısımda uyarılmış etkiyi oluşturmaktadır. Bu rakamlardan hareketle fındık sektörünün örnek çarpan etkisini hesaplırsak:

$$\begin{aligned} & \text{Doğrudan Etkiler} + \text{Dolaylı Etkiler} + \text{Uyarılmış Etkiler} \\ = & \frac{\text{Doğrudan Etkiler}}{20.000 + 8.000 + 4.000} = 1,60 \text{ olacaktır.} \\ & 20.000 \end{aligned}$$

Yani fındık sektörü % 60'lık bir çoğaltan etkisi yaratmış olacaktır.

Y: Milli Gelir düzeyinde değişme

I: Yatırım harcamalarındaki değişme

k: Çarpan katsayısı

Buna göre yatırım harcamaları (I) kadar değiştiğinde; I ile k katsayısının çarpımının değeri kadar milli gelirden değişme olacaktır. Örnek olarak; otonom yatırım harcamalarında 1 trilyonluk artış olsun, k katsayısının değeri 4 ise; milli gelirdeki artış 4 trilyon olacaktır.

$$Y = 4 \cdot 1 \text{ trilyon ise; } Y = 4 \text{ trilyon olacaktır}$$

K ile gösterilen yatırım çarpanının nasıl elde edildiği aşağıda gösterilmiştir.

$$\text{Milli Gelir (Y)} = \text{Tüketim (C)} + \text{Yatırım (I)}$$

$$Y = C + I$$

$$I = Y - C \text{ bulunur. } Y = k \cdot I \text{ formülünde, I yerine (Y - C) konulursa}$$

$$Y = k \cdot (Y - C) \text{ olur. } k = Y / (Y - C) \text{ ' de pay ve paydayı Y ' ye bölersek}$$

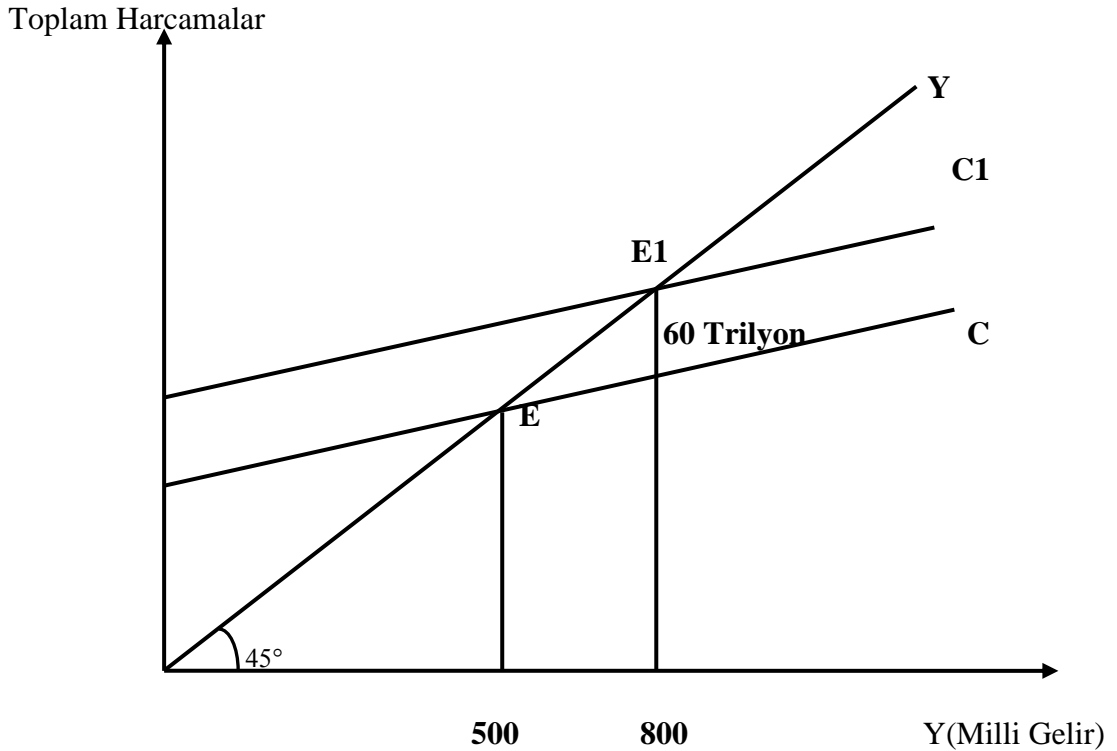
$$k = \frac{(Y/Y)}{(Y/Y) - (C/Y)}$$

$$k = \frac{1}{1 - (C/Y)}$$

C/Y marjinal tüketim eğilimini göstermekte olup; $k = 1 / 1-c$ veya $1 / s$

Marjinal tüketim eğilimi $c = 8/10$ ise çarpan katsayısının değeri; $k = 1 / 1-c$
 $k = 1 / 1 - (8/10)$, $k = 1 / (2/10)$, $k = 10 / 2$ ise $k = 5$ olacaktır. $k = 5$ iken 60 trilyonluk bir yatırım; $Y = 5 \cdot 60$ trilyon, $Y = 300$ trilyon olacaktır.

Burada marjinal tüketim eğilimi 0,8 iken 60 trilyonluk bir yatırımın milli gelirden 300 trilyonluk bir artışa neden olduğu görülmektedir. Buna göre bir ekonomide marjinal tüketim eğilimi ne kadar yüksek olursa; yatırım artışları milli gelirden o kadar büyük artışlara neden olur (Ülgen, 2014: 325).

Şekil 3: Çarpanın Milli Gelir Düzeyine Etkisi

Şekilde görüldüğü gibi otonom yatırımlardaki 60 trilyonluk bir artış denge milli gelir düzeyini E noktasından E1 noktasına taşımakta, milli gelir düzeyi 300 trilyon artarak 500 trilyondan 800 trilyona çıkmaktadır. Böylece otonom yatırımlardaki bir artış kendisinden çok daha fazla bir milli gelir artışına neden olmaktadır.

Tablo 30: Giresun'da 2009 Sonrası Üretilen Fındık Miktarı ve Fındıktan Elde Edilen Gelir (TL)

YILLA R	GİRESUN'DA ÜRETİM(KG)	BORSA FİYAT(KG)	GİRESUN ÜRETİMİNİN DEĞERİ (TL)
2009	68.006.000	4,65	316.227.900
2010	69.324.000	4,64	321.663.360
2011	66.074.000	6,99	461.857.260
2012	101.412.000	4,76	482.721.120
2013	101.651.000	7,22	733.920.220
2014	45.238.000	14,67	663.641.460
2015	72.093.000	10,86	782.929.980
2016	49.808.000	12,51	623.098.080
2017	88.535.000	10,11	895.088.850
2018	32.583.000	15,01	489.070.830

Kaynak:TUIKve Giresun Ticaret Borsası verileri

Giresun ilinde yapmış olduğumuz anket çalışmamızda üreticiler fındık gelirlerinin % 20' sini tasarruf ediyor, % 80' ini ihtiyaçlarına harcıyorlardı. Burada marjinal tüketim eğilimini 0,80 alırsak çarpan katsayısı;

Marjinal tüketim eğilimi $c = 8/10$ ise çarpan katsayısının değeri; $k = 1 / 1 - c$
 $k = 1 / 1 - (8/10)$, $k = 1 / (2/10)$, $k = 10 / 2$ ise $k = 5$ olacaktır.

$k = 5$ iken 2018 yılında fındıktan elde edilen gelir; 489.070.830 TL ise
Giresun ilinin gelirine çarpan etkisi; $Y = 5 \times 489.070.830 = 2.445.354.150$
 $Y = 2.445.354.150$ TL olacaktır.

Burada marjinal tüketim eğilimi 0,8 iken, 2018 yılında 489.070.830 TL fındıktan elde edilen gelir, milli gelirden; 2.445.354.150 TL tutarında bir artışa neden olduğu görülmektedir

Tablo 31: Giresun’da 2009 Sonrası Fındıktan Elde Edilen Gelir ve Anket Çalışmasından Elde Edilen Verilere Göre Oluşturulan Çarpan Etkisi (TL)

YILLAR	GİRESUN ÜRETİMİNİN DEĞERİ (TL)	ÇARPAN KATSAYISI (ANKET)	GELİR ARTIŞINA YAPTIĞI ETKİ (TL)
2009	316.227.900	5	1.581.139.500
2010	321.663.360	5	1.608.316.800
2011	461.857.260	5	2.309.286.300
2012	482.721.120	5	2.413.605.600
2013	733.920.220	5	3.669.601.100
2014	663.641.460	5	3.318.207.300
2015	782.929.980	5	3.914.649.900
2016	623.098.080	5	3.115.490.400
2017	895.088.850	5	4.475.444.250
2018	489.070.830	5	2.445.354.150

Tablo 31’ den anlaşılacağı üzere yapmış olduğumuz anket çalışması sonucunda elde ettiğimiz 5 çarpan katsayısını her dönemde 5 kabul ederek 2009 – 2018 dönemleri arasına bir genelleme yaparak uyguladık. Bu uygulama neticesinde, 2017 yılında 895.088.850 TL fındıktan elde edilen gayri safi gelir, milli gelirden; 4.475.444.250 TL tutarında bir artışa neden olduğu görülmektedir. Buradaki 4.475.444.250 TL tutar maliyetler hesaplanmadan elde edilen rakamdır.

Tablo 32: Giresun’da 2018 Yılında Fındıktan Elde Edilen Gelir ve Anket Çalışmasından Elde Edilen Verilere Göre Oluşturulan Çarpan Etkisi (TL)

ÜRETİM MİKTARI (KG)	BİRİM SATIŞ FİYATI (TL/KG)	TOPLAM FİYAT (TL)	ÇARPAN KATSAYI	ÇARPAN ETKİSİ (TL)
32.583.000	15,01	489.070.830	5	2.445.354.150

Tablo 32’ den görüldüğü gibi, 2018 yılında, 32.583.000 KG ile birim ortalama satış fiyatı 15,01 TL’ nin çarpımı sonucunda 489.070.830 TL fındıktan elde edilen gayri safi gelir bulunur. 2018 yılında 489.070.830 TL fındıktan elde edilen

gayri safi gelir, milli gelirden; 2.445.354.150 TL tutarında bir artışa neden olduğu görülmektedir. Buradaki 2.445.354.150 TL tutar maliyetler hesaplanmadan elde edilen rakamdır.

Tablo 33: Giresun'da 2018 Yılında Fındıktan Elde Edilen Gelir ve Birim ve Toplam Maliyet Farkı (TL)

ÜRETİM MİKTARI (KG)	BİRİM MALİYET FİYATI (TL/KG)	TOPLAM MALİYET	TOPLAM SATIŞ FİYATI	FARK (TL)	BİRİM FARK (TL/KG)
32.583.000	12,25	399.141.750	489.070.830	89.929.080	2,76

Tablo 33' den görüldüğü gibi 2018 yılı birim maliyeti 12,25 TL/KG' yi üretim miktarı olan 32.583.000 KG ile çarptığımızda çıkan sonuç olan; 399.141.750 TL'yi, 489.070.830 TL'den çıkarırsak aradaki fark bize maliyetler çıktıktan sonra kalan net satış hasılatını ve birim kilogram başına net karı verecektir. Bu fark toplamda, 89.929.080 TL ve birim başına 2,76 TL/KG olacaktır.

Tablo 34: Giresun'da 2018 Yılında Fındıktan Elde Edilen Net Gelir ve Anket Çalışmasından Elde Edilen Verilere Göre Oluşturulan Çarpan Etkisi (TL)

ÜRETİM MİKTARI (KG)	BİRİM SATIŞ KAR (TL/KG)	TOPLAM FİYAT (TL)	ÇARPAN KATSAYI	ÇARPAN ETKİSİ (TL)
32.583.000	2,76	89.929.080	5	449.645.400

Tablo 34' den anlaşılacağı üzere 2018 yılında maliyetler çıkartılıp aradaki fark olan 2,76 TL' yi üretim miktarı ile çarptığımızda, 89.929.080 TL net hasılatı ulaşıyoruz. Fındıktan elde edilen net safi gelir ile çarpan katsayımız olan, 5 katsayısı ile çarptığımızda, 449.645.400 TL safi rakamına ulaşıyoruz.

3.5. Fındık Finansmanının Yöre Kalkınmasına Katkısı Konulu Çalışma için Yapılan Alan Araştırması

3.5.1. Araştırmacının Birebir Görüşmeler İle İlgili Gözlemleri

2019 yılı Eylül ayında, ilimiz sınırları içinde bulunan fındık üreticileriyle birebir görüşülerek yapılan anket çalışması sonucu elde edilen bilgilerin incelenmesi sonucunda verilere ulaşılmıştır.

2019 yılında serbest piyasada fındık fiyatlarının düşük gerçekleşeceği kaygısı ve üreticilerin mağduriyetinin önlenmesi amacıyla, Toprak Mahsulleri Ofisi geçmiş yıllarda yaptığı gibi tekrar fındık alımına başlamış ve piyasada fiyatlarının üretici lehine olumlu şekillenmesini sağlamıştır. Bu anket çalışmasında Toprak Mahsulleri Ofisine fındık getiren ve anketimize katılan fındık üreticilerinin de görüşleri aktarılmıştır.

Bu dönemde üretim yapan fındık üreticilerinin anketimize katılarak fındık tarımını ve sorunları, beklentilerini ve görüşlerini bildirerek anketimize katkı sağlamışlardır. Anket çalışmamız sırasında anketimize fiili olarak katılmayı reddedip sadece sözlü olarak görüş bildiren üretici ve yakınlarının da görüşleri dinlenmiştir.

3.5.2. Alan Araştırmasının Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı fındık üreticilerinin kişisel özelliklerini, aile yapısını, demografik özelliklerini, eğitim durumunu ve mesleğini gözlemlemek, üreticilerin fındık üretimi yapabilmek için karşılaştıkları temel sorunları öğrenmek, gelir yönünden fındığa ne kadar bağımlı olduklarını anlamak, fındıktan gelir elde etmek için katlandığı maliyetleri incelemektir.

Araştırmanın diğer amacı, fındık üreticisinin fındıktan elde etmiş olduğu gelirin, fındık üretimi yapmak için katlandığı maliyetleri karşılayıp karşılamadığını öğrenmek, maliyetlerden arta kalan geliri üreticinin nelere harcadığını, tasarruf yapıp yapamadığını incelemek ve elde etmiş olduğu geliri nelere harcadığı hakkında görüşlerini almaktır.

Diğer bir amacı ise Giresun'da fındığın geleceğini ve Türkiye'nin geleceğini nasıl gördüklerini öğrenmektir.

Araştırmanın temel amacı ise fındık üreticisinin elde etmiş olduğu gelirin harcama eğilimlerini incelemektir.

61 fındık üreticisi ile yapılan anket çalışmasında fındık üreticilerine fındık üretimi yaparken karşılaştıkları sorunlar, fındıktan elde edilen gelirin fındık üretim maliyetlerini karşılayıp karşılamadığı, bu gelirin elde edilmesi için katlanılan maliyet argümanları ve elde edilen geliri nelere harcadıkları sorulmuş ve incelenmiştir.

Araştırmanın önemi literatürde bu tür çalışmaların azlığı ve örnek oluşturacak olmasıdır. Diğer yapılan çalışmalar genel olarak konuları ana hatlarıyla incelemiş üretimin ilk aşamasını başlatan çiftçi boyutuna inmemiştir. Ülkemizde tarım sektörünün içinde bulunduğu durum, ekonomimize etkisi ve çiftçilerin desteklenmesi konusunda faydalı bir kaynak olması açısından önem taşımaktadır.

3.5.3. Alan Araştırmasının Evreni ve Örneklemi

Bir araştırmada evren, üzerinde araştırma yapılacak olan, belirli bir tanıma uyan ve araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği birimler topluluğudur (Arıkan, 2011:16). Araştırmanın evrenini Giresun ilinde 2019 yılında fındık üretimi yapan üreticiler oluşturmaktadır. Bir araştırmada örneklem, belli bir evrenden belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kısımdır (Arıkan, 2011:17). Araştırma kapsamında evrenden 61 kişi hedeflenmiş ve bütün görüşmelerden sonuç alınmıştır.

Basit tesadüfi örnekleme, evreni oluşturan her elemanın örneğe girme şansı eşittir. Dolayısıyla hesaplamalarda da her elemana verilecek ağırlık aynıdır. Evrende ki her birimin örnekleme girme olasılığının eşit ve birbirinden bağımsız olduğu örneklemedir (Erkuş, 2009: 95).

Araştırmanın örneklemini Giresun ilinde 2019 yılında fındık üreticiliği yapan 61 üretici oluşturmaktadır.

3.5.4. Alan Araştırmasının Veri Toplama Araçları

Bu çalışma fındık üreticilerine uygulanan anket tekniğinin yanı sıra birebir görüşmelerle desteklenmiştir. Özellikle literatür kısmının oluşumu için kitaplar ve yüksek lisans tezleri incelenmiş, okunmuş ve bu çalışmada yardımları olmuştur.

Yapılan anket formunun oluşumunda Rauf Arıkan'ın 2011 basım Araştırma Yöntem ve Teknikleri adlı kitabından, 2018 yılında Nihal Arıcan KAYGUSUZ'un yapmış olduğu tez çalışmasından ve tez danışmanım Prof. Dr. Bayram Kaya'nın bilgilerinden faydalanılmıştır.

Uygulanan anket formu 14 sorudan oluşur. İlk 8 soruda, demografik bilgilerle, anketin uygulandığı kişinin kişisel bilgilerine ulaşılmış, cinsiyet, yaş, evlilik durumu, birlikte yaşadığı aile fertleri sayısı, eğitim durumu, mesleği ve nerede yaşadığı bilgilerine ulaşılmış, geri kalan 6 soruda ise açık uçlu sorular ile üreticinin fındık üretiminde karşılaştığı sorunlar, üreticinin fındık üretim maliyetleri, fındıktan elde ettiği gelirin en çok nelere harcandığı, üreticinin tasarruf yapıp yapmadığı ayrıca fındığın ve Türkiye'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz düşüncelerine ulaşılmıştır.

3.5.5. Alan Araştırmasının Veri Toplama Araçlarının Geçerlilik ve Güvenilirliği

Araştırmanın saha araştırması devam ederken kullanılan ölçeklerin tutarlılığının yeterli olup olmadığının gözlenmesi amacıyla görüşülen ilk 30 kişiden elde edilen gözlem ile güvenilirlik analizi uygulanmıştır.

Tablo 35: Pilot Çalışma İçin Ölçeklerin Güvenilirliği

Fındık Üreticisi (n=30)	
Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
,812	14

Tabloda yer alan bulgulara göre pilot çalışma sırasında kullanılan ölçeklerin iç tutarlılığının geçerli sınır olan 0,600 eşiğinin üzerinde olup yüksek düzeyde iç tutarlılık gösterdiği saptanmıştır. Bu sonuçtan hareketle aynı ölçekler ile veri toplanmasına devam edilmesi uygun görülmüştür. Bu çalışmada örneklem içinde kullanılan ölçeklerin geçerlilik ve güvenilirliği araştırılmıştır.

3.5.6. Alan Araştırmasının Yöntemi

Araştırmanın veri toplama aşamasında basit tesadüfi veri örnekleme yöntemi çerçevesinde 61 kişiye ulaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın çıkarımsal analizleri 61 fındık üreticisinden elde edilen veriler çözümlenerek gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın ön incelemelerinde güvenilirlik analizi kullanılarak geçerlilik ve güvenilirliğin değerlendirilmesi yapılmıştır. Cronbach Alfa katsayısında belirlenen geçerli sınır 0,600 olarak baz alınmıştır.

İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu çerçevede içerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışırız (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 259). İçerik analizi teknikleri, bir söylemi veya veriyi yüzeysel okumanın ötesinde, derinlemesine ve örtülü içeriklerini ortaya koymayı benimser (Arıkan, 2011: 56).

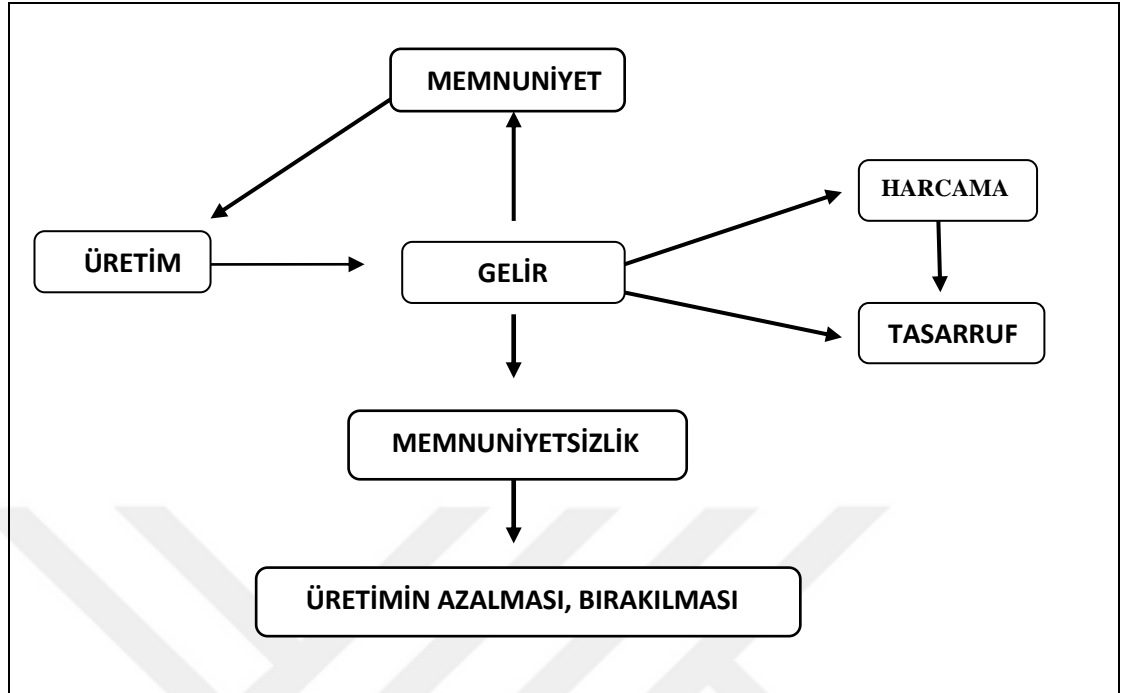
3.5.7 Alan Araştırmasının Modeli ve Hipotezleri

Bu araştırma fındık üreticilerinin fındıktan elde ettiği gelir ve üreticilerin bu geliri harcama eğilimlerini ölçmek üzere bir ölçek tasarlanmış ve açık uçlu sorular oluşturulmuştur. Nihayetinde veri toplamada nitel ve nicel yöntemler birlikte kullanılarak durumun betimlenmesi, ilişkilerin saptanması ve nedensel farklılıklarının ortaya konulabilmesi için bilimsel araştırma yöntemleri kullanılarak çalışma yapılmıştır.

Durum araştırmasında bilimsel sorulara yanıt aramada kullanılan ayırt edici bir yaklaşım benimsenmektedir. Tek bir olayı veya birkaç olayı derinlemesine inceleme demektir. Bazen bir zaman dilimindeki sosyal olaylarda incelenebilir (Arıkan, 2011: 27). Bu çalışmada nitel yönüyle fındık üreticilerinin bakış açılarını öğrenmek ve bu durumu betimlemek amaçlanmaktadır.

Araştırma modelinin belirlenmesinde birebir görüşmeler neticesinde yapılan gözlemler ve literatür taramasından meydana gelen ortak bulgular etkili olmuştur. Araştırma modelinin biçimlenmesinde araştırmacı tarafından ortaya konan hipotezler sınırlayıcı olmaktadır.

Araştırma modeli aşağıdaki şekilde şemalandırılmıştır.

Şekil 4: Araştırmanın Modeli

Bu modele göre üreticiler elde etmiş olduğu gelirden memnun olmalıdır. Memnuniyet üretimin devamlılığını sağlama motivasyon için olmazsa olmaz ölçütlerdir. Elde edilen gelir harcama veya direkt tasarrufa aktarılacağı gibi harcama yapıldıktan sonrada arta kalan kısım tasarrufa dönüşebilir. Modele göre üretimin devamlılığının sağlanması için elde edilen gelirin üreticiyi memnun etmelidir. Memnuniyet olumlu geri bildirim verip üretime dönüşecektir. Tersisi durumda üretimde düşüş olacak veya üretim hep durdurulacaktır. Gelir üreticinin katlandığı üretim çabasının çıktısıdır.

Tablo 36: Temel Hipotezler

H1	Üreticinin gelir elde etmek için emek harcadığı ve maliyete katlandığı.
H2	Üreticinin fındıktan elde ettiği gelire bağımlılığının fazla olmadığı.
H3	Üreticinin elde ettiği gelirin üreticiyi memnun etmediği.
H4	Üreticinin elde ettiği geliri temel ihtiyaçlara harcadığı.
H5	Üreticinin fındık gelirinden tasarruf yapamadığı
H6	Üreticinin fındığın geleceğini olumlu görmediği
H7	Üreticinin geleceğe bakışı.

Oluşturulan hipotezler anket tekniğinin yanı sıra birebir görüşmeler neticesinde oluşturulmuştur. Üreticiler genellikle findıktan elde ettikleri gelirlerinin artması durumunda öncelikle kendilerinin ve ailelerinin yaşam kalitesinin yükseleceğini, gelirin artması durumunda ayrıca harcamalarının da artacağını ve böylece ekonomiye daha fazla katkı sağlayacaklarını söylemişlerdir.

Üreticilerle yapılan görüşmelerde findık yetiştiriciliğinin emek gerektiren ve maliyetli bir iş olduğu, bu harcanan emek ve katlanılan maliyete karşı gelirin tatminkar olmadığını ifade etmişlerdir.

Üreticilerle yapılan görüşmelerde üreticilerin büyük bir kısmının maddi kazancının findık yetiştiriciliğinden değil de diğer gelirlerinden oluştuğunu söylemişlerdir.

Üreticilerin gelirlerinin yeterli olmaması harcamalarını sadece temel ihtiyaçlar üzerinde yoğunlaştırmıştır. Burada ister findık tarımından elde ettikleri gelir isterse diğer gelirlerinin toplamı üreticilerimizin harcamasını zorunlu ve gerekli ihtiyaçlar dışına çıkaramamıştır. Bu zorunluluk findık yetiştiriciliği dışında başka bir geliri olmayanlarda daha çoktur.

Üreticilerin geleceğe bakışı, mevcut durumlar ve şartlar devam ettiği sürece olumlu olmayacağı yönündedir.

Tablo 37: Findık Üreticileri Örnekleme İçin Hipotezler

H8	Üreticinin harcama eğilimi medeni durumuna göre farklılık göstermektedir.
H8a	Üreticinin aile fertlerinin sayısı çoğaldıkça findık gelirine ihtiyacı artar.
H9	Ana geçim kaynağı findıkçılık olmayan üreticinin geçim kaygısı daha azdır.
H9a	Findık dışında geliri olan üreticinin findığa bağımlılığı azdır.
H10	Üreticinin aile fertlerinin sayısı çoğaldıkça findık yetiştirme ve toplama giderleri azalır.
H11	Eğitim durumu yükseldikçe yetiştiricilerin findığa bağımlılığı azalır.
H12	Üreticinin sürekli ikametgah ettiği yaşadığı yer.
H13	Üreticinin maliyetleri azaldıkça geliri artar, üretimi teşvik eder.

Üreticilerde findık gelirine bağımlılıkta medeni durumun etkisi oldukça fazladır. Bu durum üreticinin başka bir geliri olmaması ve aile fertlerinin sayısının fazla olması durumunda daha da yükselir. Yükselen olumsuz durum geçim kaygısını daha çok hissetmeleri istikametinde olmaktadır.

Fındık dışında geliri olan üreticinin fındığa bağımlılığı azdır. Üreticilerin emekli olması, başka bir işte sürekli çalışması, diğer yan gelirleri üreticilerin fındık tarımından elde edecekleri gelire bağımlılığını azaltmıştır.

Fındık yetiştirme faaliyeti aile işletmeciliği şeklinde yapıldığı için aile fertlerinin sayısı çoğaldıkça fındık yetiştirme ve toplama maliyetleri azalmaktadır.

Fakat aile bireyleri fazla olan üreticilerde fındık bahçeleri bakım ve toplama maliyetleri daha düşük olacağından üreticilerin gelirlerine olumlu etki yapar.

Fındık üreticisinin eğitim durumu yükseldikçe yetiştiricilerin fındığa bağımlılığı azalır. Üreticilerin almış olduğu eğitim ilkökul seviyesinden üniversite mezuniyetine kadar farklılaştıkça fındık tarımından elde edecekleri gelirin önemi azalmaktadır.

Fındık üreticilerinin sadece hasat zamanında fındık toplamak için diğer illerden bahçelerine gelmeleri üreticiler için fındık yetiştiriciliğinden çok bir memleket özlemini giderme, gezi veya kısaca çalışsalar bile tatil anlamı taşımaktadır.

Üreticinin maliyetleri azaldıkça geliri artar, üretimi teşvik eder. Üretici fındık üretiminden elde ettiği gelir yükseldikçe daha çok bahçesiyle ilgilenir. Üretimnin artması için çaba gösterir, bilgi ve çözüm arayışlarına girer.

Araştırmanın modeli literatürde geçerliliği genellenebilir olan ilişkisel çıkarımlar neticesinde belirlenmiştir. Bu çalışmada ayrıca üreticilerin kendi örneklemi içinde görülen farklılıklardan yola çıkılarak hipotezler ortaya konmuştur. Tablolarda söz konusu hipotezler gösterilmiştir.

3.5.8. Bulgular ve Yorumlar

3.5.8.1. Demografik Bilgilerin Dağılımı

Bulgu; istatistiksel veri analizi yapılarak bulunan sonuç (Erkuş, 2009: 210) Bu çalışmaya 87 fındık üreticisi katılmıştır. Bu kısımda katılımcıların bilgilerine ait frekans ile yüzdelere yer verilmiştir.

Tablo 38: Katılımcıların Kişisel Bilgilerinin Dağılımı

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	3	5
	Erkek	58	95
Yaş	20-30 Yaş	2	3
	31-40 Yaş	7	12
	41 Yaş ve Üzeri	52	85
Medeni Durum	Evli	58	95
	Bekar	3	5
Çocuk Sayısı	Çocuk Sahibi Değil	5	8
	Tek Çocuk Sahibi	3	5
	İki Çocuk Sahibi	18	29
	Üç Çocuk Sahibi	15	25
	Dört Çocuk Sahibi	14	23
	Beş Çocuk ve Üstü	6	10
Birlikte Yaşadığınız Aile Fertlerinin Sayısı	1-2 Kişi	13	22
	3-4 Kişi	27	44
	5-6 Kişi	16	26
	7 Kişi ve Üzeri	5	8
Mesleği	Çiftçilik	15	25
	Çiftçilik Değil	46	75
Eğitim Durumu	Okuryazar Değil	2	3
	İlkokul	32	52
	Ortaokul	9	15
	Lise	11	18
	Üniversite	7	12
Yaşadığı Yer	Giresun	59	97
	Giresun Dışı	2	3

Araştırmaya katılan 61 fındık üreticisinin % 5'i (n=3) kadın ve % 95 (n=58) erkektir.

Katılımcıların % 3'ü (n=2) 20-30 yaş, % 12'si (n=7) 31-40 yaş ve % 85'i (n=52) 41 yaş ve üzerindedir.

Katılımcıların % 95'i (n=58) evli, % 5'i (n=3) bekar fındık üreticisidir.

Katılımcıların % 8'i (n=5) çocuk sahibi değil iken, % 5'i (n=3) tek çocuk sahibi, % 29'u (n=18) iki çocuk sahibi, % 25'i (n=15) üç çocuk sahibi, % 23'ü (n=14) dört çocuk sahibi ve katılımcıların % 10'u (n=6) beş ve üzeri çocuk sahibidir.

Katılımcıların birlikte yaşadığı aile fertleri sayısının % 22'si (n=13) 1-2 kişi, % 44'ü (n=27) 3-4 kişi, % 26'sı (n=16) 5-6 kişi ve %8'i (n=5) 7 kişi ve üzerinden oluşur.

Katılımcıların % 25'ini (n=15) mesleğini sürekli çiftçilik faaliyeti oluştururken , % 75'ini (n=46) meslek olarak çiftçilik haricinde başka uğraşları vardır.

Araştırmaya katılan 61 fındık üreticisinin % 3'ü (n=2) okuryazar değil, % 52'si (n=32) ilkokul mezun, %15'i (n=9) ortaokul mezunu, % 18'i (n=11) lise mezunu ve % 12'si' (n=7) üniversite mezunudur.

Araştırmaya katılan 61 fındık üreticisinin %97'si (n=59) sürekli olarak Giresun ilinde yaşadıklarını, üreticilerin % 3'ü (n=2) sürekli olarak Giresun ilinde yaşamadıklarını fındık toplama mevsiminde geldiklerini belirtmiştir.

3.5.8.2. Katılımcılara Yöneltilen Açık Uçlu Sorulara İlişkin İçerik Analizi

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılara fındık üretiminin sizce en önemli beş sorunu nedir sorusu, fındık üretiminden hariç gelirleri olup olmadığı, fındık üretiminden elde etmiş oldukları gelirin yıllık gelirlerinin yüzde kaçını oluşturduğu, fındık üretiminden elde etmiş oldukları gelirin yüzde kaçının üretim maliyetlerine gittiği, fındıktan elde etmiş oldukları gelirin fındık üretim maliyetlerini karşılayıp karşılamadığı, hangi fındık üretim maliyetlerine katlandıkları, fındıktan elde etmiş oldukları geliri nelere harcadıkları, fındık gelirinden tasarruf yapıp yapamadıkları ve Giresun'da fındığın ve Türkiye'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz soruları sorularak en yalın hali görüşlerini öğrenmek adına verilen cevapların içerik analizi yapılmıştır.

3.5.8.3. Fındık Üreticileriyle Birebir Yapılan Görüşmelerin İçerik Analizi

Tablo 39: Fındık Üretiminde Sizce En Önemli 5 Sorunu Nedir?

İlgili Konu	Söylemler	Frekans (n)	Yüzde (%)
Girdi ve Üretim Maliyetleri	Gübre Fiyatları	53	% 87
	İlaç Fiyatları	43	% 70
	İşçilik ve İşçilik Fiyatları	33	% 54
	Toplama ve İşçi Bulma Sorunu	10	% 16
	Nakliye, Ulaşım	9	% 15
	Patoz, Ayıklama	5	% 8
Diğer	Fındık Fiyatlarındaki İstikrarsızlık	22	% 36
	İklim ve Mevsim Şartları	20	% 33
	Fındık Küf Hastalığı	17	% 28
	Ağaçların Yaşlanması, Gençleştirme	12	% 20
	Teknik, Zirai ve Mali Devlet Desteği Eksikliği	7	% 11
	Yeterli Düzeyde Araştırma Yapılmaması	1	% 2
	Tapu ve Hisse Sorunu: 1 kişi	1	% 2

Tablo incelendiğinde de katılımcılar, ‘Fındık Üretiminde Sizce En Önemli 5 Sorunu Nedir?’ sorusuna yönelik görüşlerini belirtirken; gübre maliyetleri % 87’ lik bir oranla 53 kişi tarafından söylenmiştir, katılımcıların % 70’i 43 kişi ilaç fiyatlarını, %54’ü 33 kişi işçilik ve işçilik fiyatlarını belirtmiştir. Tablodan anlaşılacağı üzere katılımcıların fındık üretiminin en önemli sorunu olarak; girdi ve üretim maliyetlerini görmekteyiz. Katılımcılar, fındık fiyatlarındaki istikrarsızlığı % 36’ lik bir oranla (22 kişi) söylemiştir, katılımcıların % 33’ü 20 kişi iklim ve mevsim şartlarını, % 28’i 17 kişi fındık küf hastalığını, % 20’si 12 kişi fındık ağaçlarının yaşlanmasını ve gençleştirme yapamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 40: Fındık Üretim Maliyetleriniz Nelerdir?

İlgili Konu	Söylemler	Sayı
Bahçe Bakım Ve Yetiştirme Maliyetleri	61	61(%100)
Kesme, budama, gençleştirme, dip sürgünü, taşıma işçiliği	İşçiliği Kendi Yapıyor (51)	61(%100)
	İşçiliği Kendi Yapmıyor (9)	
	İşçiliği İşçi ile Birlikte Yapıyor (1)	
Hayvansal gübre ve İşçiliği maliyeti	İşçiliği Kendi Yapıyor 47 kişi	54 (% 89)
	İşçiliği Kendi Yapmıyor (6)	
	İşçiliği İşçi ile Birlikte Yapıyor (1)	
Fosforlu Gübre ve İşçiliği maliyeti	İşçiliği Kendi Yapıyor (47)	57 (% 93)
	İşçiliği Kendi Yapmıyor (8)	
	İşçiliği İşçi ile Birlikte Yapıyor (2)	
Azotlu Gübre ve İşçiliği maliyeti	İşçiliği Kendi Yapıyor (47)	57 (% 93)
	İşçiliği Kendi Yapmıyor (8)	
	İşçiliği İşçi ile Birlikte Yapıyor (2)	
Kompoze Gübre ve İşçiliği maliyeti	İşçiliği Kendi Yapıyor (20)	28 (% 46)
	İşçiliği Kendi Yapmıyor (7)	

	İşçiliği İşçi ile Birlikte Yapıyor (1)	
Kireç uygulama ve işçiliği maliyeti	İşçiliği Kendi Yapıyor (33)	43 (% 70)
	İşçiliği Kendi Yapmıyor (9)	
	İşçiliği İşçi ile Birlikte Yapıyor (1)	
Yaprak Gübresi	İşçiliği Kendi Yapıyor (28)	29 (% 48)
	İşçiliği İşçi ile Birlikte Yapıyor (1)	
Çapalama Belleme	İşçiliği Kendi Yapıyor (19) kişi	21 (% 34)
	İşçiliği Kendi Yapmıyor (1)	
	İşçiliği İşçi ile Birlikte Yapıyor (1)	
Tarımsal İlaç ve Zirai Mücadele Maliyetleri	İşçiliği Kendi Yapıyor (39)	48 (% 79)
	İşçiliği Kendi Yapmıyor (7)	
	İşçiliği İşçi ile Birlikte Yapıyor (2)	
Fındık Toplama Hasat ve Satış Maliyetleri		61(%100)
Fındık Toplama Öncesi Bahçe Altı Temizliği	İşçiliği Kendi Yapıyor (49)	61 (% 100)
	İşçiliği Kendi Yapmıyor (8)	
	İşçiliği İşçi ile Birlikte Yapıyor (4)	

Fındık Toplama İşçiliği Maliyeti	İşçiliği Kendi Yapıyor (45)	61(%100)
	İşçiliği Kendi Yapmıyor (11)	
	İşçiliği İşçi ile Birlikte Yapıyor (5)	
Harmana Taşıma İşçiliği	İşçiliği Kendi Yapıyor (45)	61(%100)
	İşçiliği Kendi Yapmıyor (11)	
	İşçiliği İşçi ile Birlikte Yapıyor (5)	
Harmanlama İşçiliği ve Satış Maliyetleri	İşçiliği Kendi Yapıyor (50)	61(%100)
	İşçiliği Kendi Yapmıyor (10)	
	İşçiliği İşçi ile Birlikte Yapıyor (1)	

Tablo incelendiğinde katılımcıların, ” Fındık üretim maliyetleriniz nelerdir? ” sorusuna görüşlerini belirtirken; ankete katılan üreticilerin hepsi bahçe bakım ve yetiştirme maliyetlerine katıldığını, kesme, budama, gençleştirme, dip sürgünü, taşıma işçiliğini 51 kişi kendi ve ailesi ile yaptığını, 9 kişi ise bu işçilikleri ücret karşılığı başkasına yaptırdığını katılımcılardan 1 kişi ise bu işleri yaparken yardımcı eleman aldığını belirtmiştir. Katılımcıların % 89’ u 54 kişi hayvansal gübre, %93’ü fosforlu gübre, % 93’ü azotlu gübre ve %46’ sı kompoze gübre kullandığını belirtmiştir. Katılımcıların % 70’ i 43 kişi kireç uygulama ve % 79’ u 48 kişi fındık üretiminde tarımsal ilaç ve zirai mücadele faaliyetinde bulunduğu hakkında görüş belirtmiştir.

Katılımcılardan, fındık toplama öncesi bahçe altı temizliğini, 49 kişi kendi ve ailesi ile yaptığını, 8 kişi ücret karşılığı başkasına yaptırdığını, 4 üretici ise yardımcı eleman aldığını belirtmiştir.

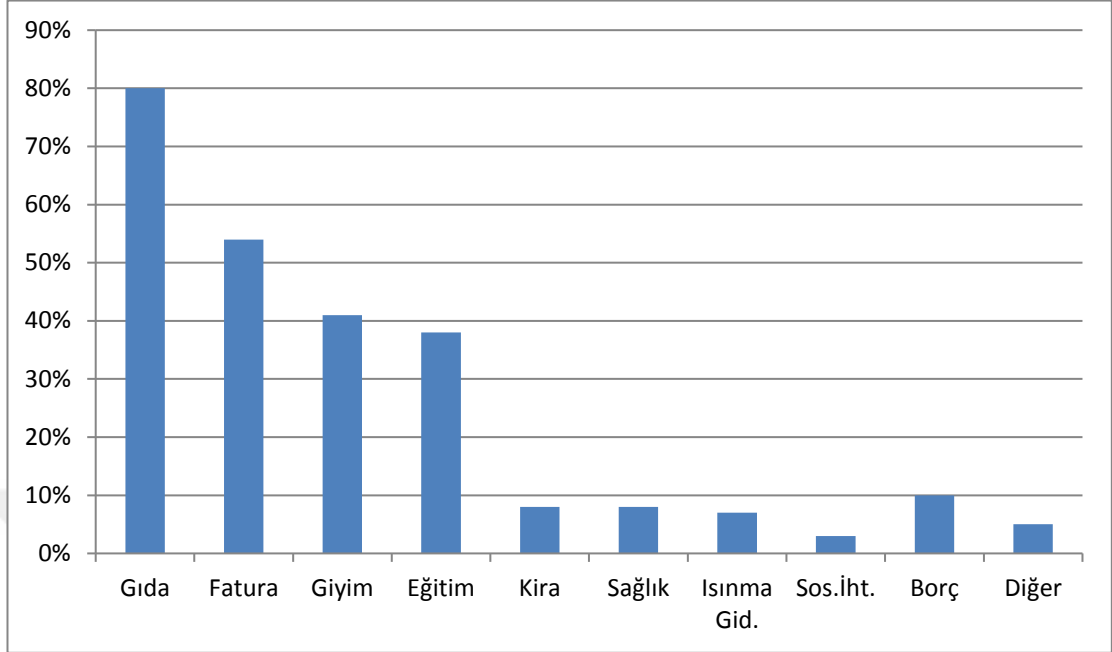
Katılımcılardan, fındık toplama ve harmana taşıma işçiliğini 45 kişi kendi ve ailesi ile yaptığını, 11 kişi toplamayı başkasına yaptırdığını, 5 üretici ise hasat sırasında yardımcı eleman aldığını belirtmiştir.

Tablo 41: Fındıktan Elde Ettiğiniz Geliri yüzde(%) Olarak Nelere Harcıyorsunuz?

İlgili Konu	Söylemler	Frekans	Yüzde (%)
Temel İhtiyaçlar	Gıda	49	% 80
	Faturalar (Elektrik, Su, Doğalgaz, Telefon, İnternet vb.)	33	% 54
	Giyim	25	% 41
	Eğitim	23	% 38
	Kira	5	% 8
	Sağlık	5	% 8
	Isınma, Yakacak	4	% 7
Sosyal İhtiyaçlar	Gezi, Sinema, Tiyatro vs.	2	% 3
Diğer	Borca gidiyor (Ev, Taşıt kredisi vb.)	6	% 10
	Ulaşım, Sigorta	3	% 5

Tablo incelendiğinde katılımcıların, “ Fındıktan elde ettiğiniz geliri nelere harcıyorsunuz? ” sorusuna yönelik görüşlerini belirtirken; gıda cevabını ilk sırada veren 49 kişi % 80 oran ile ilk sırada yer almaktadır. Katılımcılardan 33 kişi % 54’ lük oran ile faturalar (elektrik, su, doğalgaz, telefon, internet vb.) olarak görüş belirtmiştir. Katılımcıların sosyal ihtiyaçlara harcaması % 3 oran ile oldukça düşüktür.

Grafik 5: Üreticinin Fındıktan Elde Ettiği Gelirin Harcama Eğilimleri(%)

Tablo 42: Fındık Üretiminden Elde Ettiğiniz Gelirden Tasarruf Edebiliyorsunuz?

İlgili Konu	Söylemler	Sayı (%)
Tasarruf	Tasarruf Edemiyor (58)	49 (%80)
	Tasarruf Ediyor (3)	12 % (20)
Toplam		61 (%100)

Tablo incelendiğinde katılımcıların, "Fındık üretiminden elde ettiğiniz gelirin yüzde (%) kaçını tasarruf edebiliyorsunuz?" sorusuna görüşlerini belirtirken; tasarruf edemiyorum birikim yapamıyorum diyenler 49 kişi (%80) ve tasarruf ediyorum diyenler 12 kişi (% 20) olarak görüşlerini bildirmişlerdir.

Tablo 43: Giresun’da Fındığın Geleceğini Nasıl Görüyorsunuz?

İlgili Konu	Söylemler	Frekans	Sayı (%)
İyi Görmüyor	İyi Görmüyor	24	44 (% 72)
	Fiyatlardaki Belirsizlik	5	
	Sahipsizlik	4	
	Olumsuz	2	
	Kimyasal Etki, Gençleştirme Yapılamaması	2	
	Fındık Hastalıkları	2	
	İklim Koşulları	1	
	Arazilerin Küçülmesi	1	
	Yüksek Maliyetler	1	
	Diğer Bölgelerde de Üretilmesi	1	
	Fındık Üzerine Oynanan Oyunlar	1	
Belirsiz		10	10 (%16)
İyi Görüyor		7	7 (% 12)

Tablo incelendiğinde katılımcıların, “ Giresun ilinde fındığın geleceğini nasıl görüyorsunuz?” sorusuna yönelik görüşlerini belirtirken; (44 kişi) %72’ lik kısmı iyi görmediğini belirtmiştir. Umut verici iyi görmemelerinin nedenleri olarak 24 kişi açıklama yapmamış sadece “iyi görmüyorum” diyerek görüş belirtmiştir. Katılımcılardan (5 kişi) fındık fiyatlarındaki belirsizlikler, (4 kişi) fındığın sahipsizliği hakkında görüş bildirmiş, katılımcılar ayrıca kullanılan tarımsal ilaçların toprağı etkilediğini uzun süredir bahçelerinde gençleştirme yapamadıklarını diktikleri genç fidanların tutunamayarak kurduğunu, miras vb. nedenlerle bahçelerinin küçüldüğünü, fındık üretiminin geniş alanlara yayılması sonucu kendisi için üretimin ilerde gelir getirmeyeceğini, fındık üzerine spekülasyonların olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan (10 kişi) sadece belirsiz gördüğünü belirtmiştir. Çalışmamıza katılıp görüş bildiren 7 kişi iyi gördüğünü olumlu gelecek beklediğini bildirmiştir.

Tablo 44: Türkiye'nin Geleceğini Ekonomik ve Siyasi Olarak Nasıl Görüyorsunuz?

İlgili Konu	Söylemler	Frekans	Yüzde (%)
Ekonomi	İyi Görmüyor	27	% 44
	İyi Görüyor	21	% 34
	Belirsiz	13	% 22
Siyasi	İyi Görmüyor	28	% 46
	İyi Görüyor	22	% 36
	Belirsiz	11	% 18

Tablo incelendiğinde katılımcılar, “Türkiye'nin geleceğini ekonomik ve siyasi olarak nasıl görüyorsunuz?” sorusuna yönelik görüşlerini belirtirken; Ekonomi olarak görüş belirten; (27 kişi) %44' lük kısmı olumsuz görüş bildirip “iyi görmediğini” söylemiştir. Katılımcı (21kişi) %34'lük kısmı olumlu görüş belirtip “iyi gördüğünü” söylemiştir. Katılımcılardan 13 kişi %22'lik kısım “belirsiz” gördüğünü söylemiştir.

Katılımcıların, Türkiye'nin geleceğini siyasi açıdan nasıl gördüklerine ilişkin görüşleri ise; (28 kişi) % 46' lık kısmı olumsuz görüş bildirip “iyi görmediğini” söylemiştir. Katılımcı (22 kişi) %36'lık kısmı olumlu görüş belirtip “iyi gördüğünü” söylemiştir. Katılımcılardan 11 kişi %18'lik kısım “belirsiz” gördüğünü söylemiştir.

3.6. Türkiye ve Giresun'un Harcama ve Tasarruf Oranları ve Eğilimi

Tablo 45: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Cari Temel Fiyatlarla, Bin TL)

SEKTÖRLER	2014	2015	2016	2017	2018
TARIM (Bin TL)	134.724.745	161.447.917	161.304.618	189.000.175	-
SANAYİ (Bin TL)	410.786.015	461.963.749	511.805.709	639.841.826	-
HİZMET (Bin TL)	1.262.679.196	1.437.315.123	1.625.786.137	1.923.799.845	-
VERGİ – SÜBVANSİ YONLAR	236.275.921	277.920.704	309.629.285	353.894.906	-
TOPLAM	2.044.465.877	2.338.647.493	2.608.525.749	3.106.536.752	3.700.989.000

Kaynak: <http://www.sbb.gov.tr/>

Tablodan görüleceği üzere Türkiye’de; 2014 yılında 2 trilyon 44 milyar 465 milyon 877 bin TL olarak gerçekleşen GSYH, 2018 yılında GSYH cari temel fiyatlarla yaklaşık % 81 oranında artışla 3 trilyon 700 milyar 989 milyon TL oldu.

Tablo 46: 2014-2018 Yılları Arası Giresun Verileri

Yıl	GSYH (BİNTL)	Kişi Başına GSYH (\$)	Kişi Başına Tarımsal Üretim Değeri (TL)	Toplam İhracat (BİN \$)	Toplam İşlenen Tarım Alanı (HEKTAR)	Toplam Tarımsal Üretim Değeri (BİN TL)
2014	6.398.467	6.844	2.004	214.064	41.689	861.789
2015	8.292.800	7.135	5.756	191.738	41.281	2.456.071
2016	8.262.953	6.274	2.935	167.067	40.719	1.304.325
2017	9.805.481	6.095	4.871	155.048	38.578	2.130.458
2018			4.048	151.254	37.053	1.837.296

Kaynak:TUIK

Tablodan görüleceği üzere Giresun ilinde; 2014 yılında 6.398.467 bin TL olarak gerçekleşen GSYH, 2017 yılında 9.805.481 bin TL oldu. Kişi başına GSYH 6.844 dolar iken, 2017 yılında azalış göstererek 6.095 dolara inmiş.

Tablo 47: Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları (Bin TL)

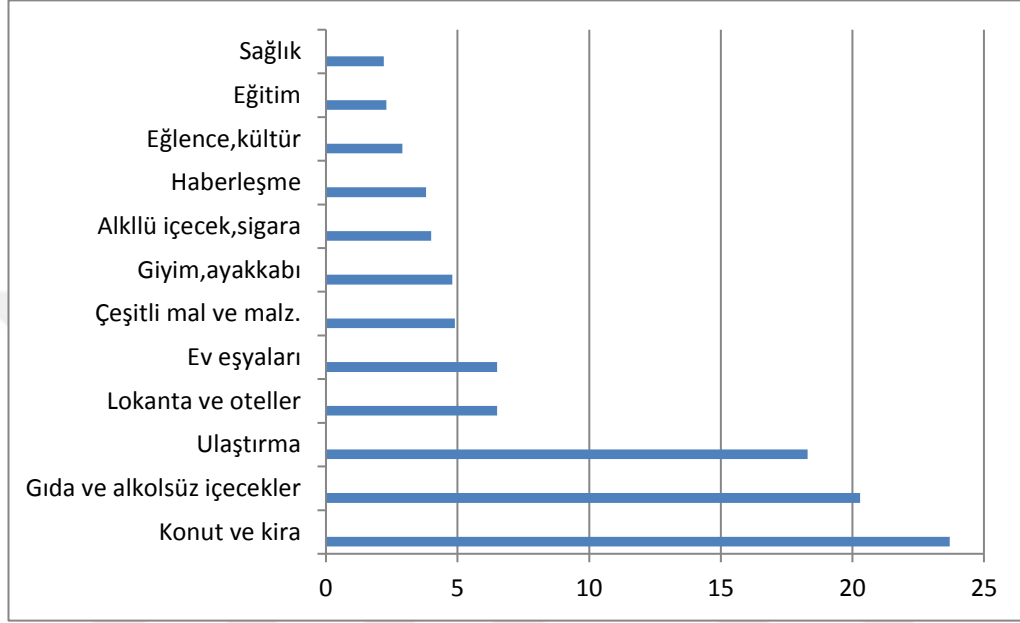
	2014	2015	2016	2017	2018
TOPLAM GELİR (Bin TL)	691.227.161	799.172.845	904.304.944	1.011.033.917	1.131.556.749
TOPLAM HARCAMA (Bin TL)	701.867.302	801.601.428	939.454.594	1.085.293.909	1.198.727.952
BORÇLANMA GEREĞİ (Bin TL)	10.640.141	2.428.583	35.149.650	74.259.992	67.171.203

Kaynak: <http://www.sbb.gov.tr/>

Tablodan anlaşılacağı üzere Türkiye’de Devletin; 2014 yılında; 691.227.161.000 TL olarak gerçekleşen gelirine karşılık harcaması 701.867.302.000 TL olmuştur. Gelir ve gider dengesi arasındaki olumsuz açık 10.640.141.000 TL olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılına gelindiğinde ise; 1.131.556.749.000 TL olarak

gerçekleşen gelirine karşılık harcaması 1.198.727.952.000 TL olmuştur. Gelir ve gider dengesi arasındaki fark 67.171.203.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Devlet harcamalarını karşılayabilmek için borçlanma gereği duymuştur.

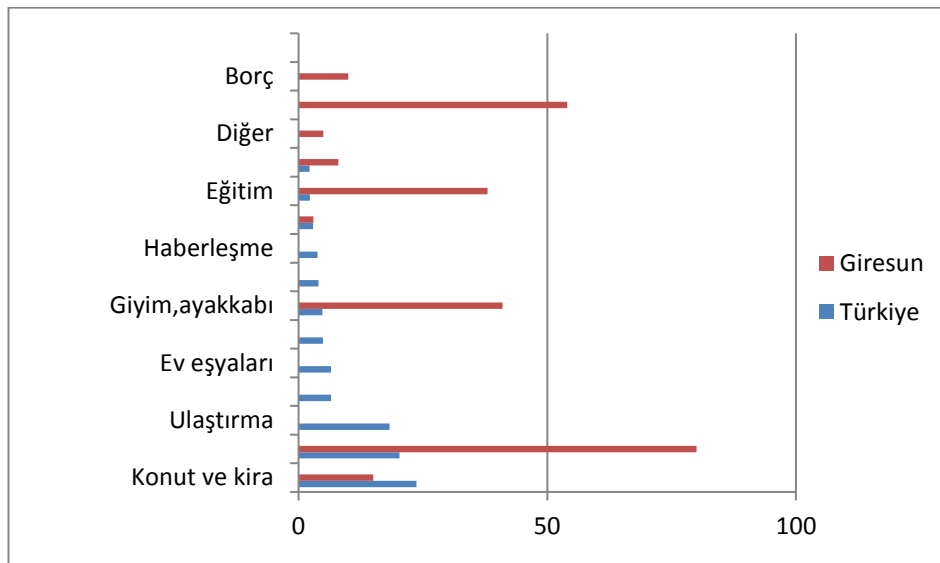
Grafik 6: 2018 Yılı Türkiye Hane Halkı Tüketim Harcaması

Kaynak:TUIK

Geçen yıl hane halkı tüketim harcamaları yüzde 1,1 oranında arttı. Hane halkı tüketim harcamalarının GSYH içindeki payı ise yüzde 57,6 olarak gerçekleşti. Kamu harcamaları ise % 3,6 olarak arttı. 2018 yılında GSYH cari fiyatlarla 3 trilyon 700 milyar 989 milyon TL oldu.

Grafik 7: 2018 Yılı Türkiye ve Giresun Hane Halkı Tüketim Harcaması

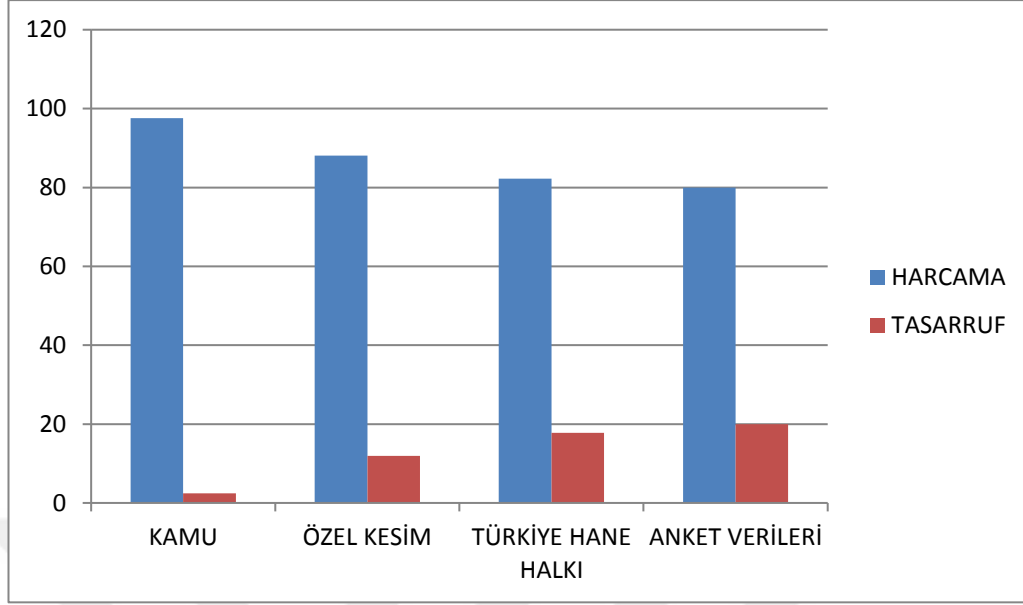
TUIK verileri ve yapmış olduğumuz anket çalışmalarında elde ettiğimiz veriler ışığında oluşturduğumuz grafikten anlaşılacağı üzere 2018 yılında, Türkiye ve Giresun hane halkı tüketim harcamaları karşılaştırıldığında gıda cevabını ilk sırada veren 49 kişi % 80 oran ile ilk sırada yer almaktadır. Katılımcılardan 33 kişi % 54' lük oran ile faturalar (elektrik, su, doğalgaz, telefon, internet vb.) olarak görüş belirtmiştir. Katılımcıların sosyal ihtiyaçlara harcaması % 3 oran ile oldukça düşüktür.

3.6. 1. Yurtiçi Harcama ve Tasarrufların Türkiye ve Giresun Eğilimi

Kamu ve özel tasarrufların birleşimi olan Türkiye'deki toplam yurtiçi tasarruf, 1980 ve 1988 yılları arasında politika yapımındaki belirsizlikler ve yüksek enflasyona bağlı keskin artış döneminden sonra 1988'den günümüze düşüş göstermiştir. 2011ve 2012 yıllarında tasarruf oranı sınırlı bir artış göstererek yüzde 14,4 olarak gerçekleşmiştir. 1990'lı yıllarda gayrisafi milli kullanılabilir gelirin ortalama % 23,5'ini oluşturan yurtiçi tasarruflar 2000-2008 döneminde ortalama % 17'ye; sonrasında da, 2010 yılında % 13,5'e gerilemiştir. Bu azalmanın ana nedeni özel tasarruflardaki keskin düşüş olmuş, kamu tasarrufları ise bahse konu dönemin çoğunluğunda artış göstermiştir. 2012 yılı itibarıyla tasarruf oranlarının özel kesim için % 11,9 kamu kesimi için % 2,4 ve yurtiçi toplamı için % 14,3 olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir (<http://www.sbb.gov.tr>)

Öte yandan, Türkiye'de yurt içi tasarruf oranlarını artırmak amacıyla ekonomi yönetimi tarafından çeşitli politikalar üzerinde çalışılıyor. Bu kapsamda Bireysel Emeklilik Sistemi (BES), önemli bir tasarruf aracı olarak görülürken, sisteme katılımı artırmak için sağlanan devlet desteği devam ediyor. Türkiye'nin 2016-2018 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programı'nda yurt içi tasarrufların milli gelire oranının 2016 yılında yüzde 16,5, 2017 yılında % 17,2, 2018 yılında da yüzde 17,8'e çıkacağı öngörülüyor. IMF projeksiyonlarına göre Türkiye'de tasarrufların milli gelire oranı yıllar itibarıyla şöyle olacak; 2017 yılında yüzde 14,95, 2018 yılında % 14,64, 2019 yılında da yüzde 14,55'e olacağı öngörülüyor (www.bloomberght.com).

Grafik 8: Yurtiçi Harcama ve Tasarrufların Türkiye’deki Eğilimi

Grafik 8’de; Türkiye’deki yurtiçi harcama ve tasarruf miktarları gösterilmiştir. Grafikteki kamu ve özel kesim tasarruf miktarları T.C Kalkınma Bakanlığının 2014 yılında yayınlamış olduğu ‘2014-2018 Onuncu Kalkınma Planı Yurtiçi Tasarruflar’ adlı raporundan alınmıştır. Grafikten anlaşılacağı üzere Türkiye hane halkı tasarruf verileri ile yapmış olduğumuz anket çalışmasındaki tasarruf verileri birbirine yakınlık göstermektedir. Türkiye hane halkı tasarruf miktarı 2018 yılında % 17,80 iken yapmış olduğumuz anket çalışmasında bu oran % 20’ dir. Önemle vurgulamak gerekirse; Kalkınma Bakanlığı’nın yayınlamış olduğu raporda; Türkiye’de hane halkında tasarruf oranları, hane halkının yüksek gelir grupları arasında olması durumunda daha fazla tasarruf yaptığını, ayrıca Türkiye’de tasarruf miktarının hane halkı reisinin yaşına göre arttığını ve Türkiye’de eğitim düzeyinin hane halkı tasarrufu ile yakın bir korelasyona sahip olduğunu eğitim düzeyi ile tasarruf oranlarının eğitim düzeyine göre istikrarlı bir artış sergilediğini belirtmektedir.

Daha önceden değindiğimiz Tablo 47’ de ise ‘Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları’ isimli tablodan da anlaşılacağı üzere Türkiye’de Devletin; 2014-2015-2016-2017-2018 yıllarında gelirlerine oranla harcamalarının daha fazla olduğu aradaki farkı borçlanma vb. gibi farktan karşıladığı görülmektedir. 2018 yılına gelindiğinde ise; 1.131.556.749.000 TL olarak gerçekleşen gelire karşılık harcaması 1.198.727.952.000 TL olmuştur. Gelir ve gider dengesi arasındaki fark

67.171.203.000 TL olarak gerekleŒmiŒtir. Devlet harcamalarını karŒılayabilmek için borçlanma gereği duymuŒtur.

TUIK tarafından aylık olarak yayımlanan tüketiciler güven endeksi; aylık tüketiciler eğilim anketi ile tüketicilerin maddi durum ve genel ekonomiye iliŒkin durum değerlendirmeleriyle, gelecek dönem beklentileri, harcama ve tasarruf eğilimlerini ölçüyor. Ülkemizde hane halkı tüketim ve harcama eğilimleri incelendiğinde zorunlu ihtiyaç kalemlerinin haricinde tüketicilerin harcamadan kaçınarak ihtiyaçlarını ertelediği görölmektedir. Ekonomideki belirsizlikler, yüksek faizler bireylerin satın alma davranıŒlarını etkiliyor. Harcamadan kaçan tüketiciler tasarrufa yöneliyor (Tuna, 2019: 111)

GENEL DEĞERLENDİRME

Çalışmamızda yapmış olduğumuz çarpan etkisi analizinde, 2018 yılında 489.070.830 TL fındıktan elde edilen gayri safi gelirin, milli gelirden; 2.445.354.150 TL tutarında bir artışa neden olduğu görülmektedir. Buradaki 2.445.354.150 TL tutar maliyetler hesaplanmadan elde edilen rakamdır.

Maliyetler hesaplanarak bulduğumuz rakam ise; 2018 yılı birim maliyeti 12,25 TL/KG'yi üretim miktarı olan 32.583.000 KG ile çarptığımızda çıkan sonuç olan; 399.141.750 TL'yi, 489.070.830 TL'den çıkarırsak aradaki fark bize maliyetler çıktıktan sonra kalan net satış hasılatını ve birim kilogram başına net karı veriyordu. Bu fark toplamda, 89.929.080 TL ve birim başına 2,76 TL/KG olarak hesaplanmıştır.

Fındıktan elde edilen net safi gelir ile çarpan katsayımız olan, 5 katsayısı ile çarptığımızda, 449.645.400 TL safi rakamına ulaşırız.Çıkan sonucu, 2.445.354.150 TL rakamından çıkarırsak ayrıca, 1.995.708.750 TL rakamına ulaşırız. Bu rakam bize üreticinin harcama çarpan etkisinin değerini verir.

Anket çalışması, Giresun ilinde 2019 yılında aktif olarak fındık üreticiliği yapan 61 katılımcı ile birebir görüşme yapılması sonucunda gerçekleştirilmiştir. Araştırma nitelikleri sonucunda fındık üreticileri arasında birbirinden farklı profillere sahip üreticilerin olduğu ortaya çıkmaktadır. Araştırmanın amaçları, fındık üreticilerinin aile yapısını, demografik özelliklerini, eğitim durumunu ve mesleğini gözlemlemek, fındık üreticisinin fındık üretiminden elde etmiş olduğu gelir ve maliyet ilişkisini inceleyerek, elde etmiş olduğu geliri nelere harcadığı hakkında görüşlerini almak ve gelirlerinin artı kalan kısmının tasarruf düzeyini gözlemlemektir.

Araştırmada fındık üreticilerinin cinsiyet olarak % 95'lik kısmının erkek bireylerden oluştuğu saptanmıştır. Üreticilerin yaş olarak sınıflandırılmasında genellikle 41 yaş ve üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan üreticilerin % 95' i evli olup % 82' si çocuk sahibidir. Katılımcıların % 44'ü birlikte yaşadığı aile fertlerinin sayısı 3-4 kişiden oluştuğu görüşünü bildirmiştir.

Bulgulara göre fındık üreticilerinin ana mesleğini % 75'lik kısmını çiftçilik dışı meslekler oluştururken, % 25'lik kısmının mesleği ana geçim kaynağı çiftçiliktir. Ayrıca fındık üreticilerinin % 75'lik kısmının fındık yetiştiriciliği dışında gelirleri

varken, 25'lik kısmının geliri fındığa bağlıdır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre fındık ilimizde fındık üreticileri için ana gelir kaynağı olmaktan ziyade ek gelir olarak görülmektedir. Araştırmamızda fındık üreticilerimizin % 97' okuryazar olup çoğunluk olarak % 52'si ilkokul mezunudur. Katılımcıların % 97' si sürekli olarak ilimizde ikametgah etmekte geriye kalan % 3 ' lük kısım hasat zamanında gelmektedir.

Yapılan birebir görüşmelerde katılımcılar fındık üretiminde girdi maliyetlerinin yüksek olmasını fındık üretimi için büyük bir sorun görmüş gübre maliyetleri % 87' lik bir oranla 53 kişi tarafından söylenmiştir, katılımcıların % 70'i 43 kişi ilaç fiyatlarını, %54'ü 33 kişi işçilik ve işçilik fiyatlarını belirtmiştir.

Katılımcıların fındığı elde etmek için maliyetlere katlandığı, maliyetler çıktıktan sonra elde ettiği geliri daha çok temel ihtiyaçlara özellikle gıdaya harcadığı, kendilerinin yatırım tasarruf yapacak gelir elde edemediğini, tasarruf edemiyorum birikim yapamıyorum diyenlerin oranı % 80 olarak görüşlerini bildirmişlerdir. Yapılan görüşmelerde, ülkemizdeki ekonomik koşullar dikkate alınarak sadece yılda bir kez hasadı yapılabildiğini, üreticilerin fındıktan elde ettiği gelirin ailesinin ve kendisinin geçimine yeterli olmayacağı ve üreticilerin fındıktan elde ettiği geliri ana geçim kaynağı olarak görmediği sonucuna da varılmıştır. Ayrıca üreticilerimize yönelttiğimiz, " Giresun'da fındığın geleceğini nasıl görüyorsunuz? ve Türkiye' nin geleceğini ekonomik ve siyasi olarak nasıl görüyorsunuz?" sorusuna üreticilerimizin çoğu olumsuz cevap vermiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışmamızda, Türkiye ekonomisinde önemli bir yeri olan fındık tarımının, Türkiye ve Giresun yöresinin sosyal, kültürel ve ekonomik durumuna katkısını geçmişten günümüze inceledik. Çalışmamız, her ne kadar Giresun yöresi ile sınırlı olsa da ülkemiz şartlarının da Giresun ili ile paralellik gösterdiğini düşünüyoruz. Diğer bir ifade ile bu çalışmamız, Türkiye Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu şartların anlaşılmasına da kısmen de olsa yardımcı olacaktır. Osmanlı Devleti dönemi ve Birinci Dünya Savaşı öncesinin Giresun'u ile Osmanlı'dan Cumhuriyete devreden Giresun arasındaki farklılıklar kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan çalışmamız konusunda incelenmiş yörede yapılan fındık tarımının yöre ve ülke kalkınmasına katkısı ekonomik, soysal ve kültürel açıdan araştırılmıştır.

Cumhuriyetimizin kurulmasından sonra, Türkiye de her alanda yeni projeler uygulanmaya başlamış, tarım sektörü de bu projelerden bazen kısmen olumlu bazen de kısmen olumsuz etkilenmiştir. Yakın zamana kadar, Türkiye ekonomisinin ana sektörü olan tarım yerini diğer sektörlerle bırakmıştır. Ülkemiz de Cumhuriyet ile birlikte eğitim, sanayi, teknoloji vb. dinamikler harekete geçmiş, bu dinamikler tarım sektörünü de etkilemiştir.

Ülkemizde yıllar itibari ile gelişen eğitim, sanayi ve teknoloji ülkemiz tarımını da etkilemiştir. Bu etki kısmen de olsa fındık işleme sanayine tesir etmiş, fındık işleme sanayinde, son yıllarda artan araştırma ve geliştirme çalışmalarıyla ürün çeşitlemeleri yapıp, mevcut ürün çeşitleri gün geçtikçe arttırılmış ve gelişen ambalaj sanayi ürünleriyle paketlenmek suretiyle de depoda bekleme ve raf ömürleri uzatılmıştır.

Her ne kadar ülkemizde ve sanayimizde olumlu gelişmeler olsa da fındık sektöründe faaliyet gösteren sanayi işletmelerinde istenilen düzeyde AR-GE çalışması yapılamamaktadır. Bunun sonucunda sektör için yeterli düzeyde yeni ürün çeşitlemesi ve yoğun teknoloji kullanımı gerçekleşmemektedir. Üretim faktörlerinin önemli bir unsuru olan teknolojinin; üretimin ve rekabet ortamının gerektirdiği şekilde kullanılmaması sonucu, sektörün sanayi yönlü, rekabet şartlarına hazır ve iyi organize olması önünde önemli bir engeldir.

Ülkemizde fındık sektörü, yerli hammadde kullanım oranı yüksek, yurtiçinde yaratılan katma değer orta düzeyde olduğu, küçük üreticilerden oluşmuş bir üretici yapısına sahiptir. Fındık işleme sanayinin ve pazarlama sistemlerinin geliştirilmesi ile iklim şartları uygun gittiği takdirde, artan fındık rekoltesi ile birlikte her sene daha fazla stok tehlikesiyle karşı karşıya kalan ülkemiz fındığı için; gerek iç tüketimde, gerekse ihracatta önemli bir çıkış noktası sağlanacaktır. Yeni teknoloji ve organizasyonların üretim sürecine girmesiyle işbölümü ve ihtisaslaşma gelişecek pazarlanan ürün miktarı da artacaktır.

Ülkemizde ve yöremizde fındık işleme sektöründe bulunan işletmelerin bir çoğu sınırlı sermaye yapısına sahip, aile işletmeciliği yapısından kurtulamamış yani kurumsallaşamamış, düşük kapasiteli, teknolojik gelişmeleri takip edemeyen, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunamayan, yeni pazarlara açılmayan, işletme vizyonu ve misyonu durağan halde olan işletmelerdir. İşletmelerin bu sınırlı yapısı rakipleri karşısında rekabet ve pazarlama gücünü de azaltmaktadır.

Tarım sektöründe sanayi endeksli kalkınmanın sağlanabilmesi için sektöre yönelik yeterli arz ve talebin bulunmasının yanı sıra, üretilmiş olan ürünün alıcılara hızlı, devamlı ve güvenli olarak ulaştırılması bu sektörün önemli stratejisi olmalıdır. Sektör kendisine en uygun pazarlama kanallarını kullanarak alıcıya güven oluşturmaktadır.

Fındık Türkiye'de başta Doğu Karadeniz Bölümü olmak üzere kısmen tüm Karadeniz Bölgesi'nde üretimi yapılan bir tarım ürünüdür. Özellikle Ordu, Giresun ve Trabzon illerinde verimli ve dünyada istenen kalitede üretim yapılmaktadır. Üretim bölgelerine yakınlığı dolayısıyla istenen düzeyde olmasa da fındık işleme tesisleri çoğunlukla fındık tarımı yapılan illerde kurulmuş ve gelişmiştir. Türkiye'de fındık sanayisi genel olarak kırma ağırlıklı olup ürüne katma değer sağlayacak seviyede yeterli değildir. Ürüne yüksek katma değer kazandıracak tesislerin kurulması, mevcut tesislerin iyileştirilmesi, fındığın ulusal ve küresel pazara sadece ham madde olarak değil işlenmiş fındıktan elde edilen mamuller olarak sunulması için devletin bu yönde teşvik vermesi gerekmektedir.

Fındık sektörünün sanayi yönlü kalkınması amaç edinilirken sektöre dönük sanayileşme çalışmalarında pazarlama olanakları ve kanalları dikkate alınmalıdır. Fındıktan mamul üreten sınırlı imkanlara sahip yerli işletmelerin modernizasyonuna,

kalkınmasına ve ürün çeşitlendirmeleri yapabilmelerine yönelik gerekli destek ve bilgi sağlanmalıdır. Mevcut pazarlar ve alternatif pazarlar sürekli gözden geçirilmeli pazarlama araştırmaları yapılmalıdır.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer konuda ülkemizde çiftçilerimiz geçmişte de günümüzde de gerçek anlamda örgütlenememiş ve kooperatifleşememiştir. Her ne kadar ziraat odaları, birlikler, tarım kooperatifleri vb. kuruluşlar olsa da üretim ve paylaşımda çiftçi söz ve karar sahibi değildir. Çiftçi, üyesi olduğu birliklerin ve kooperatiflerin gerçek anlamda sahibi olmalı ve politikalar üretebilmelidir. Çiftçi, aktif üretici kooperatifi olması halinde; ürününü sadece fındık olarak değil, fındık-fındık ezmesi, çikolata vb. gibi ürünler olarak katma değeri yüksek ürünlere dönüştürerek satar ve daha fazla gelir elde eder. Üretmiş olduğu ürününü gıda ve diğer sanayilere hammadde olarak değil işlenmiş olarak sattığı için elde etmiş olduğu katma değer sayesinde geliri yükselecektir.

Tarımda kamu yeniden örgütlenmelidir. Siyasetten arındırılmış, bağımsız, liyakat esasına dayalı kurumlar oluşturulmalıdır. Çiftçinin, tarım girdi maliyetlerini düşürecek, ülkemizin dışa bağımlılığını azaltacak tohum, gübre, yem, ilaç, finansman vb. tarım girdileri üreten kuruluşların mevcut durumu iyileştirilmeli, tarım kooperatifleri normlarına döndürülmeli ve ihtiyaç dahilinde yeni işletmeler ve kooperatifler kurulmalıdır.

Fındığın anavatanı olarak adlandırılan ilimizde mevcutta bulunan Fındık Araştırma Enstitüsü ile ilimiz Giresun Üniversitesi koordine hareket etmeli fındıkla ilgili yetiştiriciliğinden nihai tüketiciye ulaşmaya kadar her kademesiyle ilgili bilimsel çalışmaları yapmalıdır. Üniversiteler ve diğer eğitim kurumlarıyla koordineli olarak hareket edilmeli, çiftçilerimize tarım, ekonomi, çevre vb. konularda periyodik olarak eğitim verilmelidir.

Ülkemizde fındıkta yönetim sorunu vardır. Her ne kadar kooperatif olsa da fındık sektörünün lider kurumu olan FİSKOBİRLİK'te beyin takımı olması gereken kişiler tecrübelerinden ve bilgilerinden faydalanılmak yerine siyasi nedenlerden dolayı sürekli olarak değiştirilmiştir. Bilginin ve tecrübenin birikerek artması gerekirken bu uygulamalar bu yönde ilerlememizi engellemiştir.

İlkçağlardan beri tarım yapılan ülkemiz topraklarında nedense asırlar geçmesine rağmen bu sorunlar kalıcı olarak çözülememiştir. Üreticinin, mağduriyetinin önlenmesi için bugün gelişmiş ülkelerin tarımda uyguladıkları destekleme şekli uygulanmalıdır. Bir dünya ürünü olan fındıkta izlenecek politikaların belirlenmesinde artık devlet mantığı bir kenara bırakılmalıdır. Fındık sektörü ile ilgili kararların alınması aşamasında fındık üreticilerinin, sanayicilerin, ihracatçıların, tüccarların ve onların bağlı olduğu kuruluşların görüşleri alınmalıdır. Özellikle borsalar ve odalar üretimden ihracat aşamasına kadar fındığı bir bütün olarak kabul ettikleri, kaliteli ve verimli üretim için üreticinin mutlaka memnun edilmesi gerektiği fikrinden hareket etmeli ve bu yönde politikaların oluşturulmasında ağırlıklı olarak yer almalıdır.

Fındığı dış piyasaya hammadde olarak verdiğimizden dolayı ülkemizin fındığı işleyip mamul haline getiren dış üreticiler kadar kazanmadığı da aşıkardır. Oysa ki, çikolata ve tatlı sanayisinin ana hammaddelerinden biri olan fındığı işleyip mamul haline getirerek tüm dünyaya etkili bir reklam politikasıyla tanıtabiliriz. Yöremizde kurulu bulunan ve yeni fabrikalar kurarak fındığı işleyip hem iç ve özellikle dış piyasaya işlenmiş mamul olarak satmak fındıktan elde edeceğimiz geliri fazlasıyla yükseltecek ve yöre insanına iş devletimize ise vergi geliri ülkemize ise döviz girdisi sağlayacaktır. Dünyada üretilen en kaliteli fındık olan Türk fındığının tüm dünyaca kabul edilen tanınan bir markası yoktur. Aynı durum çikolata ve tatlı sanayi içinde geçerlidir. Fındık, yetiştiricisi olmadığı halde fındığı diğer ülkelerden ihraç ederek mamul haline dönüştüren birçok ülkenin dünyaca tanınmış markaları vardır. Hatta bu ülkeler bizden aldığı fındığı işleyip mamul haline getirip bizim fındığımızı işleyerek elde etmiş olduğu ürünleri dünyaya sattıkları gibi bize de satmaktadırlar.

Üretiminden, ihracatına kadar ülke ve bölge ekonomisine katkısı önemli olan fındık sektöründe, dünyada hak ettiğimiz yeri alabilmemiz için kamu kurum ve kuruluşları ile özel girişimciler arasında gerekli işbirliğinin sağlanması hayati önem taşımaktadır.

Ayrıca; fındık bölgemizin iktisadi ve sosyal yapısını belirleyen temel bir üründür. Uygulanan politikalar fındığın, bölge dışına ve taban arazilere kaymasına sebep olmuş, bunun sonucunda toplam üretim artmıştır. Üretilen fındığın arzı

talepten çok olunca da arz talep dengesi bazı yıllarda üreticinin aleyhine seyir izlemiştir. Rekoltenin çok olduğu yıllarda arz fazlası oluşmuş dolayısı ile fındık fiyatları ters orantılı olarak düşmüştür. Rekoltenin az olduğu yıllarda ise piyasaya sunulan fındık arzı az olduğundan dolayı fiyatlar artış göstermiştir. Fındık tarım ürünü olduğundan dolayı stoklanma süresi azdır. Stokta bekledikçe lezzetini ve işlenme ömrünü tüketir.

Fındığın en önemli problemi, dünya üretiminin tüketilememesidir. Buna rağmen, Türkiye ve diğer üretici ülkelerde fındık üretimi artmıştır. Fındıkta üretim ve tüketim dengesinin sağlanabilmesi için bir taraftan fındık üretim sahalarını kontrol altına almalı diğer taraftan iç tüketimi ve ihracatı arttırmaya çalışılmalıdır.

Fındığın iç piyasadan çok ihracata yönelik bir ürün olmasından dolayı fındıkta dış alıcıların etkisi yüksek olmakta ve aşırı fiyat artışları zamanla dış talebi ikame mallara yöneltmektedir.

Fındığı tarım ürünü olarak üreten yöre halkına gerekli destekler verilmeli, kendi adı altında üretmiş olduğu birçok ürünü olan FİSKOBİRLİK'in durumu iyileştirilmeli, bölgesel ve birbirinden bağımsız çiftçi kooperatifleri kurulmalı, fındığın işlenerek hammaddesi fındık olan yeni mamuller üretilmeli, üretilen mamullerin iç ve dış pazarlara pazarlanabilmesi için yörede kurulu Giresun Üniversitesinden, kamu kurum ve kuruluşlarından, çiftçi kuruluşlarından, borsalardan, ticaret ve sanayi odalarından gerekli destekler alınarak üretim, pazarlama, finansman ve insan kaynakları stratejileri geliştirilmelidir. Fındık üreticisine ve fındık sektöründe faaliyet gösteren sanayi işletmelerine AR-GE ve finans desteği verilmelidir.

Fındığın işlenerek iç ve dış pazarlara verilmesi, yöre halkına kurulacak işletmelerde istihdam olanağı sağlayacak, halkın gelirini arttıracak yöre ve ülke ekonomisine katma değer sağlayacaktır.

Yöremiz, ülkemizin sosyal ve ekonomik açıdan az gelişmiş bir bölgesi içerisinde yer almaktadır. Yöremizde sanayi ve ticaret gibi tarım dışı sektörler yeterince gelişmemiş, sağlık, eğitim ve altyapı ile ilgili sorunlar da tam anlamıyla çözüme kavuşturulamamıştır. Ayrıca, istihdam alanının kısıtlı olması, başta kırsal alanlardan olmak üzere tüm bölgeden batıya sanayi kentlerine doğru yoğun bir göç dalgasını oluşturmuştur. Oluşan göç dalgası çarpık kentleşmeler, altyapı eksikliği vb.

gibi sosyal, kültürel ve ekonomik olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuş ve ülkemize zarar vermiştir. Aslında ülkemiz için olumsuz sonuçlara neden olan göç dalgası beklide oluşmadan kaynağında çözülebilseydi ülkemiz bu yüksek maliyetlerden kaçınmış olabilirdi.

Geçmişten günümüze bir tarım ülkesi olan bereketli topraklara sahip ülkemiz yeteri kadar destek, eğitim, yeterli çalışmalar, uzun vadeli akılcı politikalar, teknoloji ve bilimin kullanımı ile gelecekte dünyamızdaki önemli tarım ülkelerinden birisi olmaya aday olabilir.

KAYNAKÇA

Kitap

- ARDA, Erhan, **Ekonomi El Sözlüğü**, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd.Şti, (1.Baskı), İstanbul, 2002
- ARIKAN, Rauf, **Araştırma Yöntem ve Teknikleri**, Nobel Akademik Yayıncılık Ltd.Şti, (1.Baskı), Ankara, 2004
- ARIKAN, Rauf, **Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama**, Asil Yayın Dağıtım Ltd.Şti, (4.Baskı), Ankara,2011
- AYSU, Abdullah, **Türkiye’de Tarım Politikaları**, Yapım Tanıtım Yayıncılık Ltd.Şti, (1.Baskı), İstanbul, 2001.
- AYTEKİN, Barış, **Türkiye Ekonomisinin Sektörel Dönüşümü**, Orion Kitabevi, (1.Baskı), Ankara, 2018.
- AYVERDİ, İlhan, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, Kubbealtı Yayınları, (2.Baskı), İstanbul, 2011.
- BEKDEMİR, Ünsal, **Karadeniz Kıyı Kentleri**, Çizgi Kitabevi, (1.Baskı), Konya, 2007.
- BEY, M.Cavid, **İktisat İlimi**, Liberte Yayınları, (1.Baskı), İstanbul, 2001.
- BİSHOP, Matthew, **A’dan Z’ye Ekonomi Sözlüğü**, Çev. Şeyma Akın, Bahadır Akın ve Ceren Yıldız, Liberte Yayınları, (1.Baskı), Ankara, 2011
- CONWAY, EDMUND, **Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Ekonomi Fikri**, Çev. I. Ertuna Howison, Domingo Bkz Yayıncılık, (1.Baskı), İstanbul, 2015
- ÇAKAN, İlker, **Karadeniz Bölgesi**, Eser Ofset Matbaacılık Ltd.Şti, (2.Baskı), Samsun, 2005.
- ÇOROĞLU, Çağlar, **Yeni Ekonomide Yönetim ve Pazarlama**, Alfa Yayınları, (1.Baskı), İstanbul, 2002.
- DAĞ, Rıfat, **Kırsal Kalkınma Siyaseti**, Dipnot Yayınları,(1.Baskı), Ankara, 2007.
- DEMİR, Ömer, **İktisat Metodolojisi**, Sentez Yayıncılık, (3.Baskı), İstanbul, 2014
- DİNLER, Zeynel, **İktisada Giriş**, Ekin Kitabevi Yayınları, (11.Baskı), Bursa, 2005
- ECEVİT, Mehmet, **Kırsal Türkiye’nin Değişim Dinamikleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, (1.Baskı), Ankara, 1999
- ERKUŞ, Adnan, **Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci**,

- Seçkin Yayıncılık, (2.Baskı), Ankara,2009
- ERTİKE, Serttaş, **Reklam**, Detay Yayıncılık, (2.Baskı),Ankara, 2010
- GÖRECİ, Ali, **Fındık Kültürü**, Giresun Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü,
(1.Baskı), Ankara, 2004
- GÜNGÖRDÜ, Ersin, **Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası**, Nobel Yayın
Dağıtım, (1.Baskı), Ankara, 2001
- GÜRLER, Zafer, DOĞAN,Gökhan ve AYYILDIZ, Bekir, **Her Yönüyle Pazarlama**,
Minel Yayın, (1.Baskı), Ankara, 2016
- GÜRSAKAL, Necmi, **İstatistiğin ABC'si**, Dora Yayıncılık, (2.Baskı), Bursa, 2013
- KAFESOĞLU, İbrahim, **Türk Milli Kültürü**, Ötüken Neşriyat AŞ, (42.Baskı),
İstanbul, 2017
- KANSU, Günal, **Planlı Yıllar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (1.Baskı),
İstanbul, 2004
- KARA, M.Akif, **Bölgesel Ekonomi Teori ve Politikalar**, Orion Kitabevi, (1.Baskı),
Ankara, 2013
- KAYA, İsmail, **Pazarlama Bi'tanedir**, Babıali Kültür Yayıncılığı, (1.Baskı),
İstanbul, 2010
- KEPENEK, Yakup, **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, (25.Baskı), İstanbul,
2012.
- MARX, Karl, **Artı Değer Teorileri**, Birinci Kitap,Sol Yayınları, (1.Baskı),
Çev; Yurdakul Fincancı, Ankara, 1950
- ODABAŞI, Yavuz, **Postmodern Pazarlama**, Kapital Medya A.Ş,(3.Baskı),
İstanbul, 2009
- ÖKÇESİZ, Abdullah, **Üçüncü Sektör Kooperatifler Kooperatifçilik**, İnkılap
Matbaacılık, (1.Baskı), Trabzon, 1999.
- ÖZKAPLAN, Nurcan, **Çalışma Ekonomisi**, KavramYayınları, (1.Baskı), İstanbul,
1993
- ÖZMENLİ, Mehmet, **Giresun Tarihi (Eskiçağ'dan Ortaçağ'ın Sonuna Kadar)**,
Eser Ofset Basın Yayın Matbaacılık, (1.Baskı), Erzurum, 2013
- ÖZSOY, Onur, **İktisatçılar ve İşletmeciler İçin İstatistik**, Siyasal Kitabevi,
(4.Baskı), Ankara, 2014
- ÖZTEKİN, Ali, **Yönetim Bilimi**, Siyasal Yayınevi, (4.Baskı), Ankara, 2010

- PEKER, Kemal, **Fındık Bilgisi**, Ege Matbaası, (1.Baskı), İstanbul, 1950.
- SARISAMAN, Sadık, **Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun (1923-1930)**, Giresun, Mega Basım Yayın, (1.Baskı), Giresun, 1999.
- SEYMAN, Yaşar, **Fındık Çiçek Açınca**, Sel Yayıncılık, (1.Baskı), İstanbul, 2002.
- ŞAHİNKAYA, Serdar, **Sanayileşme Süreçleri ve Kalkınma Yatırım Bankaları**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, (1.Baskı), Ankara, 1999.
- TABAKOĞLU, Ahmet, **Türkiye İstatistik Tarihi**, Dergah Yayınları, (14.Baskı), İstanbul, 2017.
- TEKİN, Abdullah, **Temel İstatistik Dersleri**, Eğitim Kitapevi, (1.Baskı), Konya, 2012.
- TEKİN, Muzaffer, **Etkili Pazarlama Yöntemleri**, Etap Yayınevi, (1.Baskı), İstanbul, 2010
- TOBB, (1991), **Karadeniz Bölgesi Ekonomik Rapor**, (1991). Ankara,TOBB.
- UĞUZ, Hülya, **Sosyal Sermaye**, Orion Kitabevi, (1.Baskı), Ankara, 2010.
- ÜLGEN, Gülden, **İktisat Bilimine Giriş**, Türkmen Kitabevi, (6.Baskı), İstanbul, 2014.
- ÜNALDI, Cumali, **Sorunları ve Çözüm Önerileriyle Türk Tarımı**, Erguvan Yayınevi, (1.Baskı), İstanbul, 2006
- YAMAN, A. Emin, **Kurtuluş Savaşında Anadolu Ekonomisi 1919-1922**, Betik Yayıncılık, (1.Baskı), Ankara, 1998.
- YAYLA, Atilla, **Hayat ve İktisat**, Liberte Yayınları, (1.Baskı), Ankara, 2007.
- YILDIRIM, Ali, ŞİMŞEK, Hasan, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, (1.Baskı), Ankara, 1999

Tez

- ÇABAŞ, Meral, *1990 Sonrası Fındık İhracatının Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkileri: Sakarya Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2017
- KAYGUSUZ, Nihal Arıcan, *Sosyal Girişimciliğin Ticari Girmicilikle İlişkisi ve Bir Model Önerisi*, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun, 2018

KOÇ, Engin, *Türkiye Turizm Sektörünün İkincil Ekonomik Etkilerinin Çarpan ve Girdi Çıktı Analizi Yöntemi ile İncelenmesi*, İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015

Makale

AKAR, Aysun, “Fındıkta Budama”, **Fındık Araştırma Enstitüsü Çiftçi Eğitim Serisi**, Sayı:27, 2016, s.1

ANGIN, Muhammet, “Fındıkta Külleme Hastalığı”, **Fındık, Giresun Ticaret Borsası Yayın Organı**, Sayı:7, Nisan 2017, s.50-51

AYDIN, Fatma, “ 1928-1940 Yılları Arasında Yeşilgiresun Gaztesi Haberlerine Göre Giresun’da Yol Faaliyetleri”, **Yeşil Giresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun**, 2003, s.285-289

BAYRAMOĞLU, Zeki-ÖZER, O.Orkan, GÜNDOĞMUŞ, Erdemir-TATLIDİL, F.Fusun, “ The Impact of Changes in Turkey's Hazelnut Policy on World Markets”, **African Journal of Agricultural Research Vol. 5**, Sayı:1, 2010, s.7-15

ÇÜĞEN, Şazeli, “Ticaret Savaşı”, **Yörtürk Dergisi**, Sayı:143, Ocak-Şubat 2019, s.4

DOĞANAY, Hayati, “Türkiye Fındık Meyvacılığındaki Yeni Gelişmeler”, **Doğu Coğrafya Dergisi**, Sayı:27, 2012, s.4

ERİKLİ, Süheyla-BAYAT, Bülent, “Üniversite Mezunu Uzun Süreli Genç İşsizlerin Eğitim ve Çalışma Yaşamı Beklentisi: Ankara Örneği”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Sayı:43, 2019, s.521-555

GÜNEY, O.İnanç, “Turkish Hazelnut Production and Export Competition”, 2014, <https://www.researchgate.net/publication/322531755> Son Erişim Tarihi:18.01.2020

İSLAM, Ali, “ Hazelnut Culture in Turkey ”, **Akademik Ziraat Dergisi 7**, Sayı:2 2018,s.259-266

KARADENİZ, Turan-BOSTAN, Zeki-TUNCER, Celal-TARKÇIOĞLU, Ceyhan, “ Fındık Yetiştiriciliği”, **Ordu Ziraat Odası Başkanlığı Bilimsel Yayınlar Serisi**, Sayı:1, 2008, s.6

KARAN, Nurittin, “Fındıkta Budama - Küllemeyle Mücadele Toprak Analizi – Kozalak Akarı Kireç Fosforlu Potasyum ve Azotlu Gübrenin Kullanımı”, **Giresun Ziraat Odası**, 2017, s.1

KAYALAK, Selma-ÖZÇELİK, Ahmet, “Türkiye’de ve Dünya’da Fındık Politikaları”, **Tarım Ekonomi Dergisi**, Sayı:1, 2012, s.44

SADİOĞLU, Vedat, “Malezya Kooperatifçiliği Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, **Kooperatif Postası Karınca Dergisi**, Sayı:996, Aralık 2019, s.35-39

TOPRAK, Zafer, “Erken Cumhuriyet’te Tasarruf Anlayışı ve Yerli Malı Kullanımı”, **Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı:309, Eylül 2019, s.16-22

TEKELİ, İlhan, “ Cumhuriyet Dönemi Boyunca Kırsalın Geçirdiği Dönüşüm ve Kırsaldan Kopuş-V”, **Ziraat Dünyası Dergisi**, Sayı:570, Eylül- Ekim 2019, s.62-64

TUNA, Kadir, “ Merkez Bankası Tüketici Güven Endeksini İyi Okumalı”, **Derin Ekonomi Dergisi**, Sayı:48, Mayıs 2019, s.111

YAPAR, Kürşad, “ Fındığın İnsan Sağlığına Faydaları”, **Doysuz Güzellikleri İle Karadeniz’in İncisi Giresun**, 2008, s.100

YILDIZ, A.Murat, “ Gelir Vergisi Beyanname Düzenleme Rehberi”, **Ankara SMMM Odası**, Sayı:77, Şubat 2011, s.54

İnternet Erişimleri

Dış Ticaret Verileri, <http://www.tuik.gov.tr> , erişim tarihi: 10.03.2018

Fındığın Anatomisi, <http://www.fiskobirlik.org.tr>, erişim tarihi: 11.03.2018

Fındık Çalıştayı Sonuç Raporu, <http://www.tarim.gov.tr>, erişim tarihi: 11.03.2018

Fındık İhracatı, <http://www.findikihracati.com>, erişim tarihi: 16.03.2018

Fındık Raporu 2015, <http://www.zmo.org.tr>, erişim tarihi: 18.03.2018

Fındık Tanıtım Grubu, <http://www.ftg.org.tr>, erişim tarihi: 26.03.2018

İhracat Rakamları, <http://www.tim.org.tr>, erişim tarihi: 28.03.2018

Karadeniz İhracatçılar Birliği, <http://www.kib.org.tr>, erişim tarihi: 29.03.2018

Piyasa Analizi, <http://www.giresuntb.org.tr>, erişim tarihi: 06.04.2018

Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü(TEPGE), <http://www.tepge.gov.tr>, erişim tarihi: 08.04.2018

T.C. Ekonomi Bakanlığı, <http://www.ekonomi.gov.tr>, erişim tarihi: 10.04.2018

T.C. Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü, <http://www.tmo.gov.tr>, erişim tarihi: 11.04.2018

Türkiye Ziraat Odaları Birliği, <http://www.tzob.org.tr><http://www.yenibilgiler.com/>, erişim tarihi: 12.04.2018

<http://www.tarimarsiv.com/tarimin-gsyih-icerisindeki-payi-1928-2015/>, erişim tarihi:
16.04.2018

<https://ekonomist.co/akademi/gayri-safi-yurtici-hasila-6702/>, erişim tarihi:
18.04.2018

<http://www.giresun.gov.tr/>, erişim tarihi: 28.04.2018

<http://www.giresuntb.org.tr/uyeler.php>, erişim tarihi: 30.04.2018

<http://www.businessht.com.tr/piyasalar/haber/1086067-10-baslikta-findik-gercegi>,
erişim tarihi: 18.05.2018

https://samsun.tarim.gov.tr/belgeler/yayinlar/kitaplarimiz/findik_sektorunun_durum_sorunlari_ve_cozum_onerileri, erişim tarihi: 19.05.2018

https://www.ankaratb.org.tr/lib_upload/18_ulkemizde%20ve%20dunyada%20findi_20uretimi_01_08_2006, erişim tarihi: 29.05.2018

<http://www.tbb.org.tr/>, erişim tarihi: 30.05.2018

<http://tarimanaliz.com/>, erişim tarihi: 30.05.2018

<http://www.tarim.com.tr>, erişim tarihi: 31.05.2018

<http://www.turktob.org.tr/tr/abd-turk-findigina-rakip/21643>, erişim tarihi: 05.06.2018

<https://samsun.tarim.gov.tr>, erişim tarihi: 06.06.2018

http://www.tb.org.tr/dosya/2012_findik_raporu.pdf, erişim tarihi: 10.06.2018

<http://21yyte.dergipark.gov.tr/download/article-file/166391>, erişim tarihi: 16.06.2018

<https://findik28.wordpress.com/2008/04/27/findik-fiyatlari-nasil-belirlenir/>, erişim
tarihi: 18.06.2018

<http://www.kfub.com.tr/egitim/findikta-maliyet-ergumanlari>, erişim tarihi: 20.06.2018

<http://www.karadenizekonomi.com/makale>, erişim tarihi: 30.06.2018

<http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/gungor-uras/findik-ciftcisi-derdini-anlatamiyor>,
erişim tarihi: 20.08.2018

<https://bilginbari.files.wordpress.com/2015/02/.pdf>, erişim tarihi: 30.08.2018

<http://wikiturk.net/Madde/14854/carpan-cogaltan-etkisi>, erişim tarihi: 10.09.2018

<http://www.ekodialog.com>, erişim tarihi: 15.09.2018

<https://www.nedir.com/çogaltan>, erişim tarihi: 18.09.2018

<http://www.iktisatsozlugu.com>, erişim tarihi: 22.09.2018

http://ordutb.tobb.org.tr/pdf/FINDIK_FİYATLARI.pdf, erişim tarihi: 30.09.2018

<http://www.ftg.org.tr/tr/ftg-misyonumuz.html>, erişim tarihi: 30.09.2018

<https://www.tarimorman.gov.tr//2018-Yilinda-Yapilacak-Tarimsal-Destek>, erişim tarihi: 08.10.2018

<https://www.nedir.com/>, erişim tarihi: 10.10.2018

<http://www.forumana.com/>, erişim tarihi: 11.10.2018

<https://www.turkcebilgi.com/findık> erişim tarihi: 20.10.2018

<http://dereli.fiskobirlik.org.tr/duyurular>, erişim tarihi: 26.10.2018

<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv>, erişim tarihi: 28.10.2018

<http://www.tmo.gov.tr/Document/raporlar/findiksektor.pdf>, erişim tarihi: 30.10.2018

<https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5300.pdf>, erişim tarihi: 03.11.2018

(www.iso.org.tr), erişim tarihi: 04.11.2018

https://samsun.tarimorman.gov.tr/Belgeler/Yayinlar/Tarimsal_strateji/ erişim tarihi: 30.11.2018

<http://www.sbb.gov.tr/> erişim tarihi:21.11.2019

<https://cografyahocasi.com/10-sinif/ekonomik-faaliyetlerin-siniflandirilmesi.html>, erişim tarihi: 08.12.2018

http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=30070&tipi=42&sube=0

<https://www.sorhocam.com> , erişim tarihi: 09.12.2018

https://www.gubreler.com/bilgiler_kompoze-gubreler_8.htm , erişim tarihi: 10.12.2018

http://cankatgubre.com/urunler_tr/Fındık%20Yaprak%20Gübresi.pdf, erişim tarihi: 14.12.2018

https://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/carpan_hizlandiran_ etkisi.html, erişim tarihi: 18.12.2018

https://tcmb.gov.tr/kurlar/kur_tr.html, erişim tarihi: 20.12.2018

<https://mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.193.pdf> erişim tarihi: 08.10.2019

<https://tr.bestarticleonline.com/five-major-leakage-with-multiplier-process> erişim tarihi: 08.10.2019

EK

Ek -1 Fındık Üreticileri Mülakat Formu

Değerli Katılımcı;

Bu çalışma Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı programı dahilinde yürütülmekte olan, ‘ ‘ *Fındık Finansmanının Yöre Kalkınmasına Katkısı* ‘ ‘ konulu Yüksek Lisans Tezi için yapılmaktadır. Elde edilen veriler bilimsel amaç için kullanılacak olup tamamen gizli tutulacaktır. Ankette yer alan sorulara içtenlikle ve doğru olarak cevap vermeniz araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği açısından çok büyük önem taşımaktadır. Anketimize vermiş olduğunuz katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

Yüksek Lisans Öğrencisi

Hasan CEBECİOĞLU

Yüksek Lisans Tez Danışmanı

Prof. Dr. Bayram KAYA

FINDIK FİNANSMANININ YÖRE KALKINMASINA KATKISI

	BÖLÜM- I-TEMEL BİLGİLERE İLİŞKİN SORULAR
1.	Cinsiyetiniz : ( ) Kadın ( ) Erkek
2.	Yaşınız :
3.	Medeni Durumunuz : ( ) Evli ( ) Bekar
4.	Çocuk sayınız :
5.	Birlikte yaşadığınız aile fertlerinizin sayısı :
6.	Mesleğiniz, herhangi bir işte çalışıyor musunuz?
7.	Eğitim durumunuz : ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite
8.	Sürekli ikametgah ettiğiniz, yaşadığınız yer :

BÖLÜM- II- AÇIK UÇLU SORULAR

9. Fındık üretiminin sizce en önemli 5 sorunu nedir? Sıralayabilir misiniz?

10. Fındık üretim maliyetleriniz nelerdir?

11. Fındıktan elde ettiğiniz geliri yüzde (%) olarak nelere harcıyorsunuz?

12. Fındık üretiminden elde ettiğiniz gelirin yüzde (%) kaçını tasarruf edebiliyorsunuz?

13. Giresun'da fındığın geleceğini nasıl görüyorsunuz açıklar mısınız?

14. Türkiye'nin geleceğini ekonomik, siyasi vb. olarak nasıl görüyorsunuz?

Ek -2: Yıllara Göre Gerçekleşen Hazır Müstahsil Satışı Kabuklu Fındık Miktar Ve Tutarları

YIL	TÜCCAR			KOOPERATİF			TMO		
	MİKTAR (KG)	TUTAR	FİYAT	MİKTAR (KG)	TUTAR	FİYAT	MİKTAR (KG)	FİYAT	TUTAR
2009	67.990.439	315.012.938	4,63	14.635	66.753	4,56	-	-	-
2010	69.228.475	320.951.978	4,64	95.506	454.458	4,76	-	-	-
2011	66.063.893	461.730.855	6,99	9.360	61.892	6,61	-	-	-
2012	97.741.592	465.501.310	4,76	7.658	38.838	5,07	-	-	-
2013	101.500038	732.806.290	7,22	150.924	1.092.783	7,24	-	-	-
2014	45.164.271	662.419.579	14,67	73.305	1.325.871	18,09	-	-	-
2015	71.464.429	732.572.137	10,25	628,215	7.447.334	11,85	-	-	-
2016	48.745.242	588.398.879	12,07	355.953	4.470.424	12,56	706.692	7.394.589	10,46
2017	76.437.212	768.446.590	10,05	548.307	5.591.766	10,20	11.549.752	120.734.598	10,45
2018	31.826.072	477.925.413	15,02	314.718	4.686.601	14,89	441.941	6.413.564	45,51

Kaynak: www.giresuntb.org.tr

**Ek -3: Yıllara Göre Gerçekleşen Hazır Müstahsil Satışı Kabuklu Fındık
Toplam Miktar ve Tutarları**

YILLAR	TOPLAM		
	MİKTAR (KG)	FİYAT	TUTAR
2009	68.005.074	315.079.691	4,63
2010	69.323.981	321.406.436	4,64
2011	66.073.253	461.792.747	6,99
2012	97.749.250	465.540.148	4,76
2013	101.650962	733.899.073	7,22
2014	45.237.576	663.745.450	14,67
2015	72.092.644	740.019.471	10,26
2016	49.807.787	600.263.892	12,05
2017	88.535.271	894.772.954	10,11
2018	32.582.731	489.025.578	15,01

Kaynak: www.giresuntb.org.tr

ÖZGEÇMİŞ

Hasan CEBECİOĞLU, 1977 yılında Giresun ili Merkez ilçesinde doğdu. İlk ve Ortaöğretimi Giresun'da okudu. Trakya Üniversitesi'nden ve Anadolu Üniversitesi İşletme Bölümün' den mezun oldu. Mezun olduktan sonra özel sektörde muhasebe üzerine çalışmaya başladı. 2011 yılında Giresun'da kendi Mali Müşavirlik bürosunu açmış olup Muhasebe ve Mali Müşavirlik faaliyeti yürütmektedir. Evli ve 2 çocuk babası olup, 2017 yılında Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitime başladı.

